

p 400(2)



Kovács László

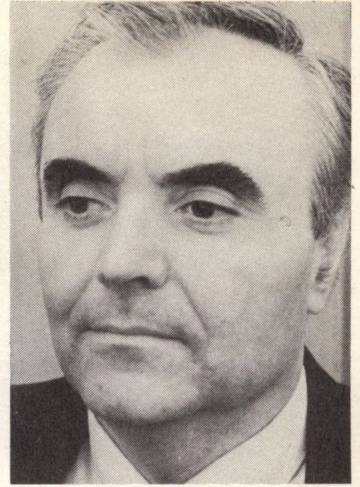
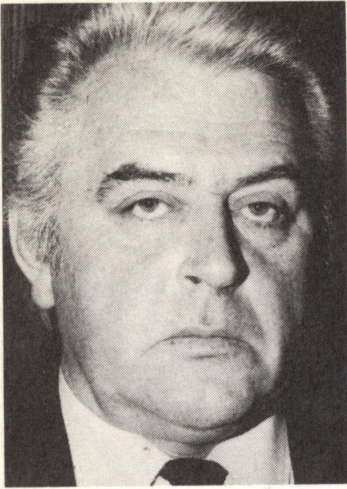
'89|1



Könyvtáros



DURKO 81



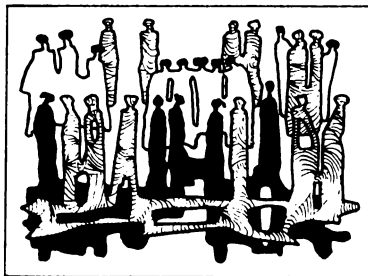
Balról jobbra: Stanislaw Badoń, a *Bibliotekarz* c. folyóirat főszerkesztője (Lengyelország); Pál Ilona, a *Könyvtári Figyelő* szerkesztője; Kornelia Voss, a *Der Bibliothekar* c. folyóirat felelős szerkesztője (NDK)

**Képek a szocialista országok
könyvtári szakfolyóiratai főszerkesztőinek 10. tanácskozásáról
(Cikkünket lásd a 44. oldalon)**

Balról jobbra: Sztanyiszlav Szamszonov, a *Bibliotekar'* c. folyóirat főszerkesztője (SZU); Jarmila Houšková, a *Čtenář* c. cseh folyóirat főszerkesztője (Csehszlovákia); Jurij Hadzsiev a *Bibliotekar* c. folyóirat h. főszerkesztője (Bulgária)



39. évfolyam, 1. szám
1989. január



Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a januári szám	3
Fodor Péter – Hidy Péter	A kulturális fejlődés feltételeinek hosszú távú elgondolásai	5
Kartal Zsuzsa	Mi van a zárt anyagban? Ki elől zárják?	14
	A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Tiszafüreden (V.K.)	17
	Lapozgató	18, 37, 49
Dr. Vincze Sándor	A művelődési osztály feladatai a kétszintű igazgatási rendszerben	19
	A kétszintű igazgatás bevezetésének Szolnok megyei tapasztalatai H.K.	22
	A könyvtár mint a helyi közelet szervezője és fóruma AraTóni (Napló)	24
Dr. Horváth Károly	A nemzeti kultúra védelmében. Könyvtárlátogatáson a testvéri Észországban	26
Lécesné Mesterházi-Nagy Márta	A Rotterdami Városi Könyvtár	30
Petheő Lászlóné	A könyvtárügy a sajtóban III.	32
KÖNYVTÁRI ÉLET		
V. Bárány Éva	Könyvtári levél	38
Baranyai György	Deák Ferenc nevét vette fel a Zala Megyei Könyvtár	39
HOLMI		43
LÁTÓKÖR		
Dr. Kovács Ilona	Öt nap Moszkvában (B.L.)	44
	Új hungarika szolgáltatások	47
	Osztályvezetőből főigazgató (Perszonália)	49
	Ezt mind mi írtuk	50
Vajda Kornél	Durkó Gábor (A Könyvtáros galériája)	52
Vértesy Miklós	Notitia Hungariae... (Könyvekről)	53
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		54

Tartalomjegyzék az 1988. évre I–VIII.

A lapunk e számában közölt grafikák Durkó Gábor alkotásai

Из содержания

Péter Fodor–Péter Hidy: Замысли об условиях долгосрочного культурного развития в Венгрии (5)
Sándor Vincze: Задачи отдела культуры в двухступенной системе управления в комитате Сольнок (19)
Решения 10-ого совещания главных редакторов библиотечных журналов (г. Москва) (44).

From the contents

Péter Fodor–Péter Hidy: Long-time ideas about the conditions of cultural development in Hungary (5);
Sándor Vincze: Tasks of the cultural department in the double-level management system of Szolnok county (19);
Resolutions taken at the 10th meeting of library journal editors (held in Moscow) (44).

Aus dem Inhalt

Péter Fodor–Péter Hidy: Langfristige Vorstellungen über die Voraussetzungen der kulturellen Entwicklung in Ungarn (5);
Sándor Vincze: Aufgaben der Bildungsabteilung in dem zweistufigen Verwaltungssystem im Komitat Szolnok (19);
Beschlüsse der 10ten Konferenz der Chefredakteure der Zeitschriften für Bibliothek in Moskau (44).

Cikkeink szerzői

V. Bárány Éva, az FSZEK XI. kerületi könyvtárának vezetője; *Baranyai György*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Fodor Péter*, a Közművelődési Tanács titkára; *Hidy Péter*, a Művelődéskutató Intézet igazgatója; *dr. Horváth Károly*, a Szolnok Megyei Könyvtár igazgatója; *Kartal Zsuzsa*, a TÉKA munkatársa; *dr. Kovács Ilona*, az OSZK osztályvezetője; *Lécesné Mesterházi-Nagy Márta*, a BME Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese; *Petheő Lászlóné*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *dr. Vincze Sándor*, a Szolnok Megyei Tanács művelődési osztályának vezetője.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1024 Budapest, Mártírok útja 55. II. 4.

Telefon: 163-495

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (887118/20)

Petőfi Nyomda – 920077 Kecskemét, 1989

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hirlapkézbetítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ¼ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze a januári szám

Közismert, hogy ebben a hónapban a hét szűk esztendőök egyike köszönt ránk. Annál kontrasztosabbnak érezzük *Fodor Péter* és *Hidy Péter* tanulmányának határozott hangvételét, amellyel kiállnak a kulturális szféra prioritása mellett. A kulturális fejlesztés tervezőit eddigelé a megalkuvásra való készség jellemezte: eleve a maradékkal számoltak. Nem így a mi két szerzőnk! Már előjáróban leszögezik: „... nincs szükség a gazdasági-politikai változásoknak alávetett kulturális változásokra, éppen fordítva: a kultúra előfeltétele és célja is ezeknek”. Harcos „kulturápartolásuk” jellemzéséül ideidézem még két kulcsfontosságú mondatukat: „Semmilyen társadalmi, gazdasági fejlesztés nem képzelhető el kultúra nélkül. Éppen ezért a tervezéskor először azt kell számba venni, hogy a kitűzött társadalmi célokhoz mennyi és milyen kultúra, mennyi emberi, szellemi tőke szükséges, s aztán vázolni, hogy ez miként és miből biztosítható”. Bizonyára olvasóink is ugyanolyan kedvvel, együttgondolkodásra, olykor vitára készen olvassák majd a két szerző eszmefuttatását, mint mi itt a szerkesztőségben.

Olvasva a szép, szárnyas és bátor szavakat a kultúra elsődlegességéről, eszünkbe jut egyik napilapunk írása. Az újságíró – *scipiades* – elmondja, hogy használtcikk-kereskedés nyílt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Fehérhájó utcai zenei könyvtárában. Egy tizenegy négyzetméteres, kis ferde falú helyiségről muszájból mondott le a könyvtár. *Szalai Agnes*, a könyvtár alapító vezetője évekig ádáz küzdelmet folytatott a zenei részleg területbővítéséért, akkor most miért engedte át „önként és dalolva” a kis helyiséget, miért tolatta összebb a munkaasztalokat, miért kerestek helyet egy polcnak? Pénzért, a bérleti díjért. Így nyilatkozott az újságírónak: „A zenei könyvtár költségvetési kerete évek óta nem változik. Tehát mind kevesebb könyvet, folyóiratot és hangle-

mezt tudunk érte venni. A könyvek ára ugyanis négyszerese, ötszöröse, a kottáké pedig hatszere a korábbiaknak. Ráadásul az állományunk ötven-ötvenöt százalékát külföldről szerezzük be... Viszont a régiségkereskedés bérleti díjából további könyveket rendelhetünk, s rendbe hozhatjuk a fonotéka gépeit, melyek 1981 óta egyre-másra mondják fel a szolgálatot...” Ez a kisded példa pontosan jellemzi a kultúra helyzetét 1988 végének Magyarországon. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy a két Péter (Fodor és Hidy) légvárakat épít. Sőt! Igenis merészen és következetesen kell követelnünk a kultúra jussát a pénzügyi és gazdasági illetékesektől, hátha egyszer sikerül őket rádöbbenünk arra, hogy kulturális fejlesztés nélkül elképzelhetetlen a gazdasági kibontakozás is.

Hónapok óta „aszaljuk” *Kartal Zsuzsa* cikkét az OSZK Zárt Kiadványok Táráról. A késedelmes közlés oka, hogy időközben felgyorsultak a zárt anyaggal kapcsolatos események, s úgy gondoltuk, jobb, ha a cikket a várható happy endig visszatartjuk. A szerencsés kifejelet azóta bekövetkezett, s *Kartal Zsuzsa* cikke azt a „történelmi pillanatot” rögzíti, amikor megkezdődött a „szellemi védősáncok” felszámolása. A nagy áttörésről az 1988. szeptember 17-i napilapok adtak hírt, szó szerint közölve a *Zártolt anyagokból Kortörténeti gyűjtemény a Széchényi Könyvtárban* címet viselő MTI-közleményt, amelyet ide iktatunk: „Feloldották a tilalmat, s az Országos Széchényi Könyvtárban kortörténeti különgyűjteményként valamennyi olvasó és kutató számára hozzáférhetővé tették azoknak a dokumentumoknak a túlnyomó többségét, amelyeket korábban az úgynevezett zártolt anyagok tárában őriztek.

Juhász Gyula akadémikus, főigazgató elmondta: ezeknek a kiadványoknak – könyvek és periodikumok – egy része olyan 1919 és

1945 közötti magyar, illetve idegen nyelvű dokumentum, amelyet még a felszabadulást követő legelső hónapokban nyilvánítottak zárt anyaggá, elsősorban fasiszta és jobboldali szemléletük miatt. Más részük – ezek az 1945 utáni kiadványok – a felszabadulást követő évtizedek mindenkori társadalmi-politikai felfogásának, ideológiájának alapján minősültek a szélesebb nyilvánosság számára nemkívánatos olvasmányokká. Az így létrejött zárt gyűjtemény mintegy négyezer, 1945 előtti és több mint ezerháromszáz 1945 utáni kiadású könyvet, 3800 idegen nyelvű, magyar vonatkozású anyagot és mintegy ezer időszaki kiadványt tartalmaz.

Tekintettel arra – mondta a főigazgató –, hogy a felszabadulás után meglehetősen gyorsan, s gyakran az alaposabb elemzést is nélkülözve összeállított lista tételei négy évtized történelmi távlatából már sokkal inkább kortörténeti dokumentumnak, mint »veszélyes irodalomnak« számítanak, s mert tudományostörténeti elemzésük cikkek, tanulmányok formájában ma már bárki számára hozzáférhető: az OSZK vezetése úgy gondolta, indokolatlan az eredeti kiadványokat a szélesebb közönség, az egyetemisták, a diákok, a történészszakemberek elől elzárni. Hasonló szemlélettől vezérelve kezdődött meg a közelmúltban az OSZK-ban az 1945 utáni, zártnak minősített anyagok felülvizsgálata és feloldása is.

Saját zárolt anyagának feloldásával párhuzamosan – miként a főigazgató elmondta – az Országos Széchényi Könyvtár ugyanakkor javaslatlalt fordult a Művelődési Minisztériumhoz, hogy kezdeményezzék a könyvtári zárt anyagok körére és kezelésére vonatkozó jogszabályok felülvizsgálatát: módosítását, illetve megszüntetését.

A Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának tájékoztatása szerint már tavaly megkezdődött az a felmérés, amelynek célja feltárni, hogy a hazai könyvtárakban és levéltárakban milyen anyagokat minősítenek zártnak, illetve korlátozottan használhatónak. (MTI)»

Amennyire örvendetes, hogy a zárt anyag tekintélyes részét hozzáférhetővé tette a nemzeti könyvtár a kutatási engedéllyel nem rendelkező, csupán érdeklődő „egyszerű” olvasóknak, annyira furcsállható a Zárolt Kiadványok Tárának új elnevezése: Kortörténeti Gyűjtemény. A furcsállásnak két oka van. Az egyik, hogy a tár vagy gyűjtemény anyaga – sejthetőleg – továbbra is együtt marad. Ez olyan, mintha az internáló táborokat rendeleti-

leg feloszlatnák, de a foglyok (és őrzőik) valami szép, eufémisztikus cégtábla alatt helyben maradnának. Így hiába a deklarált szabadság, a rabruha gyanakvást kelt. Tessék ezeket a könyveket „haza” engedni, be a „nagyraktárba”. A másik kifogás az elnevezéssel kapcsolatos. Mi az, hogy Kortörténeti Gyűjtemény? A könyvtár egésze nem az? Vagy a *Zeitschichte* tükörfordítása sugallta az elnevezést? Ez sem „stimmel”, mert a kortárs történet irodalmi gyűjteményének csak töredéke az, amit eddig zárt anyagban őriztek. Ami eddig nem volt zárt anyag a kortárs irodalomból, az nem hordoz kortörténeti információt? Úgy gondolom, jobb lenne tiszta vizet önteni a pohárba.

A Széchényi Könyvtár kezdeményezését a nagy fővárosi könyvtárak is követték. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban októberben oldották fel a zárt anyag jelentős részének tilalmát, azzal, hogy a Z jelzésű művek a kutatóteremben olvashatók. Az Országgyűlési Könyvtárban is minden olyan mű kikérhető, amelyik a katalógusokban szerepel. Bizonyára a többi zárt anyaggal rendelkező könyvtár is követi (követte) a példát. Persze koránt sincs még befejezve a zárt anyagok felszabadítása. Így például – tudtommal – továbbra sem hozzáférhető egyszerű kéri lappal az MTI ABC füzetei, sem a Kossuth Könyvkiadó belső terjesztésű kiadványai, sem pedig az okkal, ok nélkül „belső használatra” jelzéssel ellátott tudományos kiadványok, fordítások. (A szamizdatkiadványokról itt most ne essék szó.) Remélhető tehát, hogy a könyvtári zárt anyagok használatának megkönnyítése csupán az első – bár nagyon jelentős – lépés az informatikai monopólium megszüntetésének útján. Annál is inkább reméljük, hogy felgyorsul ez a folyamat, mert ma már sokat hangoztatott, de igaz közhely: hatékony és nyílt információáramlás, sőt információgazdálkodás nélkül a beígért reform kudarcra van kárhozthatva.

El ne felejtsem! Minden kedves olvasónknak boldog új esztendő-t kíván a szerkesztőség nevében:

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségyszerűen a szerkesztőség álláspontját * * * Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.

A kulturális fejlődés feltételeinek hosszú távú elgondolásai

1986 őszén kaptuk a megbízást, hogy készítsük el a kulturális fejlődés hosszútávú (2020-ig szóló) tervét. Az Országos Tervhivatal által megadott 24 téma közül ez volt az egyik. A feladat – kissé leegyszerűsítve – nagyjából az volt, hogy a jelenlegi helyzetet elemezve jelöljük meg a távlati kulturális feladatokat: mi fog fejlődni, növekedni, mi nem, minek kell a tervezés során előnyt biztosítani, minek nem. Az addigi gyakorlat szerint meg kellett volna állapítani, hogy az előre jelezhető változások kapcsán növekszik például a színházak iránti igény, viszont csökken az olvasási kedv, így az elkövetkező negyven évben meg kell duplázni a színházak számát és felére csökkenteni a könyvgyártási kapacitást. Ezt nem vállaltuk.

Már abban az időszakban voltunk, amikor nem látszott lehetőnek a hosszú távra való tervezés a napi bizonytalanságok közepette. Azt tudtuk, hogy ez a tervezési módszer rossz, a hivatali fegyelem azonban kötelez. A Művelődési Minisztérium szakfőosztályai, a különböző társadalmi és tömegszervezetek illetékes részlegei elkészítették a maguk terveit. Ezeket kellett volna összesíteni és eljuttatni a megrendelőnek.

Ekkor döntöttünk úgy, hogy „gályapadból laboratóriumot” csinálva, ezt az alkalmat használjuk fel annak megfogalmazására, hogy „semmilyen társadalmi, gazdasági fejlesztés nem képzelhető el kultúra nélkül”, és hogy „a társadalmi tervezés egésze – kulturális tervezés”. Ezt az evidenciát már sokszor, sokan, sokféleképpen leírták, csak éppen soha, semmilyen foganatja nem volt. Nem tápláltunk illúziókat, hogy most lesz, csak azt gondoltuk, hogy végre hivatalos megrendelésre, hivatalos véleményként is ezt fogalmazzuk meg, s próbáljuk újra a tervezők számára is bizonyítani, nyilvánvalóvá tenni. Az elkészült írást nem szántuk publikálásra. A dolgok (hivatali) logi-

kájából következően arra számítottunk, hogy a különböző egyeztetések, viták során a (hivatalos) olvasókban sikerül elültetni a kételyt az iránt, hogy a maradékból tervezzék a kulturális fejlesztéseket.

Nos, úgy tűnik, ez nem sikerült. Az elmúlt két év változásai fényében halványnak és óvatoskodónak tűnik az a helyzetkép, amit mi akkor felrajzoltunk. Minden szinten elismertett az, hogy a szellemi értékeket jobban kell becsülni. Csak éppen alapjaiban semmi változás nem történt, pontosabban nem ment végbe az a *radikális fordulat*, amelyet mi minden társadalmi, gazdasági, politikai stabilizáció és kibontakozás sine qua non-jának: a kultúra abszolút prioritásának elismerése. A teljesítményközpontú társadalom tudásközpontúságot jelent, a legelső lépés a válságból kivezető úton az ehhez szükséges feltételek megteremtése. S bár ezt senki nem vitatja, semmi jelét nem látni a gondolat tetté válásának.

Paradox módon ez nem csak abban jelentkezik, hogy illetékes pénzügyi vezetők – Bánk bán módjára szétárják kezüket – mondván: „szánom keserveiteket emberek”, de nincs több pénz iskolára, művelődési házra, színházra, könyvre, hangversenyre és egyéb hívságokra, rossz helyzetben van az ország, fontosabb dolgokra kell összpontosítanunk. Ezt a gesztust már megszoktuk. Hanem sorra-rendre készülnek irások, melyek szerint fordulatra és reformra van szükség a kultúrában. Ez is a régi beidegződés: a fontos területeken történtek mintájára végre a sor végén is el kell készíteni a kulturális kilábolási programot, nehogy ez a terület kimaradjon.

Most ez utóbbit érezzük veszélyesebbnek, s ezért tesszük közzé a két éve készült hivatali irat egy rövidített változatát. Az a véleményünk, hogy a kultúra számára létkérdéssé válik a reform, mégpedig olyan átfogó, mélyre-

ható fordulat, amely egyszerre biztosítja a kulturális szféra külső (politikai hatalomhoz, gazdasághoz, társadalomhoz fűződő) kapcsolatainak módosítását, valamint belső intézményi és érdekviszonyainak gyökeres átalakítását. A jelenlegi helyzetben nyilvánvaló a lépéskényszer. Ezt a lépéskényszert azonban egy tudatos lépésváltásra kell felhasználni. Mindezekből következik azonban az, hogy nincs szükség a gazdasági-politikai változásoknak alávetett kulturális változásokra, éppen fordítva: a kultúra előfeltétele és célja is ezeknek.

Befejezettnek nyilvánítjuk a kultúra nélkülözhetetlenségéről szóló vitát. Szeretnénk azt elérni, hogy a pénzügyi, tervezési illetékesek indokolják meg miért nélkülözhető, miért nem kell erre elsődrendű és kiemelt figyelmet fordítani, miért nem a bicskei hőerőmű építőinek mondják azt, hogy elképzelésük meghaladja a népgazdaság teherbíró képességét. Az éves, közép- és hosszú távú tervezésben csak a humán szféra prioritását tartjuk elképzelhetőnek, és ami marad, az fordítódjék egyébre. S ezt nem azért, mert a művelt, egészséges ember jobban termel, hanem azért, mert azt gondoljuk, hogy a gazdaság, politika a teljes életet élő emberért van, ennek alárendelt.

Vitathatónak érezzük, amit e tárgyban 1986-ban megfogalmaztunk, és éppen ezért vitatandónak is. Hiszünk a dolgok tervezhetőségében oly módon, hogy együtt gondolkodva jelölünk meg célokat, keresve a hozzá vezető utat. S ha a cél-eszköz korrekció együttesen, nyilvánosan és folyamatosan történik, van remény a kézzelfogható eredményre.

Ezzel ajánljuk szíves figyelmükbe az itt vetkezöket.

Az írás alapjául szolgáló előterjesztés az alábbi szerzők tanulmányainak felhasználásával készült: *Koncz Gábor* (MM Vezetőképző és Továbbképző Intézet), *Kuti Éva* (Művelődéskutató Intézet), *Lovas Tünde* (TIT Országos Elnökség), *Szabó Éva Mária* (MM).

Bevezető

A kultúra, a kulturális fejlődés tervezésének alapkérdése az, hogy a mindenkori gazdasági, társadalmi, politikai viszonyok, feltételek, kihívások között milyen válaszadásra képes a művelődéspolitikai, illetve hogy e válaszadás milyen mértékben módosítja a kultúra társadalmi helyét, szerepét és funkcióját. Lényeges

szempont azoknak a társadalmi folyamatoknak a feltárása, értékelése és előrejelzése, illetve az irányukkal kapcsolatos várakozások, elképzelések rögzítése, amelyeket a kulturális szféra intézményrendszere befolyásolhat. El kell végeznünk a kulturális terület egészét meghatározó társadalmi-gazdasági folyamatok elemzését és a kulturális területre való lehetséges hatásuk prognosztizálását.

A kulturális tervezés alapvető feladata kimunkálni a szellemi „termelés” stratégiáját. Ez csak a társadalmi-gazdasági fejlődés általános és sajátos törvényszerűségeinek, a kulturális szféra specifikumainak, valamint a politika szempontjainak együttes figyelembevételével történhet. Csak azok a folyamatok és feltételváltozások tervezhetők, amelyek iránya és értéke prognosztizálható, valószínűsíthető. A tervezhetőség kritériuma tágabban tehát az előreláthatóság, szűkebben pedig az, hogy a tervezés tárgyát képező folyamat – a számbavett feltételek teljesülése esetén – tudatosan irányítható legyen.

A kultúra távlati tervezése – a nagy ívű időhorizont alatt – a tendenciák megfogalmazását, a tartalmi, minőségi szempontok felvázolását követeli és teszi lehetővé. A tárgyi szükségletek és a részletezett feladatok a középtávú és éves tervek illetékességébe tartoznak. Hosszútávú tervezésről lévén szó, a kultúra társadalmi-gazdasági összefüggésrendszeréből csak a legfontosabbakat emeljük ki, az egyes összefüggések természetétől függően hol a kultúra egészére, hol a művelődésre koncentrálva. Aból indulunk ki, hogy a társadalmi tervezés egésze – kultúratervezés. Minden szükségesnek és lehetségesnek ítélt társadalmi, gazdasági, politikai változtatás egyúttal kulturális változtatás.

Semmilyen társadalmi, gazdasági fejlesztés nem képzelhető el kultúra nélkül. Éppen ezért a tervezéskor először azt kell számba venni, hogy a kitűzött társadalmi célokhoz mennyi és milyen kultúra, mennyi emberi, szellemi tőke szükséges s aztán vázolni, hogy ez miként és miből biztosítható.

A kulturális alrendszer viszonylagos önállósága, illetve a jelenleg meglévő államigazgatási, társadalomszervezési szükséglet indokoltá teszi a kultúra feltételrendszerének, az állami eszközökkel befolyásolható intézmények, szervezetek, mozgalmak, fejlődésének-változásának prognosztizálását és tervezését is. Ezzel összefüggésben ugyanakkor tudomásul kell venni egy sajátos hierarchia meglétét: a kultu-



DURKO 1980

rális feltételrendszer fejlődése alárendelt a gazdasági helyzetnek, az elosztással kapcsolatos mindenkori kérdések függvénye. A gazdasági állapot, a döntés környezete azonban a kultúrának alárendelt. Csak annyi kulturális intézményt lehet tehát létesíteni és működtetni, amennyit a gazdaság teherbíróképességének függvényében – a különböző érdekek egyeztetése során – a döntéshozók jónak látnak. A teherbíróképesség, az érdekfelmérés és az érdekegyeztetés módja ugyanakkor a kultúra állapotának függvénye. A kulturális tervezés egyfelől illeszkedik a népgazdasági tervezés rendszeréhez, amennyiben a kulturális szféra árutermelő és szolgáltatást szervező ágazatként is megjelenik, másfelől azonban illeszthetetlen, hiszen nem prognosztizálható például, hogy milyen alkotások, felfedezések születnek, azok hogyan válnak a társadalmi tudat részévé és milyen társadalmi cselekvéseket ösztönöznek. A népgazdasági tervezés logikájával és módszereivel nem prognosztizálhatók és tervezhetők a nem intézményesülő művelődési tevékenységek, vagy a művelődési szokások változásai sem. A kultúra természetéből következik, hogyha az intézményes feltételei romlanak, nemcsak a kulturális, hanem az egész társadalmi, gazdasági fejlődés esélyei csökkennek. A távlati tervezés kiindulópontja tehát csak a kultúra kondícióinak javítása lehet.

A hosszútávú tervezés általános metodikájához igazodva elgondolásainkat két részre tagoljuk, ezek: helyzetkép és prognózis. A helyzetkép röviden vázolja a kultúra társadalmi-gazdasági összefüggéseit, a társadalom műveltségi állapotát, a művelődés feltételrendszerét. A prognózis – a jelen helyzetből kiindulva – alternatívákat vizsgál. Érinti a társadalmi-

gazdasági fejlődés várható alakulását a kultúra szemszögéből, szól a művelődési szokások változásáról és a kulturális feltételrendszer fejlődési tendenciáiról, megkísérli összegezni mindazt, amit a távlati tervezéshez a kultúra oldaláról mérlegelendőnek vélünk.

Minden távlati terv csak akkor töltheti be szerepét, ha elképzelései folyamatosan és következetesen beépülnek a rövidebb időhorizontú tervekbe, ha a fő célkitűzések nem változnak, a kívánatosnak jelölt fejlődési irány sem a közép- és rövid távú tervekben, sem a különféle intézkedések vagy döntések során nem torzul.

Helyzetkép A kultúra főbb társadalmi és gazdasági összefüggései

A kultúra szerves része a társadalom életének, éppen ezért a társadalmi, gazdasági és kulturális folyamatok csakis egymással összefüggésben tervezhetők és prognosztizálhatók. Kulturális helyzetképet is csak a kultúra társadalmi, gazdasági összefüggéseire alapozva lehet felvázolni. Ennek ellenére a lezajlott társadalmi, gazdasági folyamatok kulturális összefüggéseit a mai napig sem mindig gondoltuk következetesen végig. Ez az összefüggés – bár létét senki sem tagadja – rendszeresen figyelmen kívül maradt a döntések meghozatalában. Mivel itt valóban kölcsönhatásról van szó, s nem egyszerűen csak a változások kulturális következményeiről, a kulturális aspektust figyelmen kívül hagyó döntés nemcsak azért veszélyes, mert váratlan tudati, magatartásbeli következményei lehetnek, hanem azért is, mert a kulturális folyamatok visszahatásának

eredményeként a döntéseknek, az intézkedéseknek a tervezettől merőben eltérő társadalmi, gazdasági következményei lesznek.

1. *Népesedés és művelődés.* Az ország, egy-egy régió, település, vonzáskörzet népességének korösszetétele és általában az alapvető népesedési folyamatok (születés, házassodás, válás, vándorlás, halálozás) meghatározzák vagy legalábbis lényegesen befolyásolják a művelődési szükségleteket. Erre a ma már nyilvánvaló összefüggésre azért helyezünk hangsúlyt, mert a hatvanas és hetvenes évek során még a konkrétan „tapintható” helyzetekben, az egyes művelődési intézmények területi elhelyezésének és tevékenységének megtervezésekor és a programok szervezésekor sem vették kellőképpen figyelembe a keresletet meghatározó népesedési tendenciákat.

A felszabadulás óta eltelt időszaknak két olyan lényeges demográfiai jellemzője van, amely általános európai jelenség: az egyik az átlagos családnagyság fokozatos csökkenése, a másik a népesség elöregedése. E két jellemzőhöz hazai sajátosságként társult a születési arányszám igen nagy (téves vagy rosszul időzített politikai döntésekkel is felerősített) ingadozása és a halandóság emelkedő alapirányzata.

A *termékenység* alacsony, a népesség reprodukcióját sem biztosító színvonalán belül a művelődési intézmények tevékenységét meghatározza a születések számának hullámlása is. Az 1974 és 1976 közötti népesedéspolitikai intézkedések nyomán az élveszületések száma emelkedett. Megismétlődött az 1953 és 1955 közötti demográfiai csúcshatár. Az 1974–1977-ben született nagy létszámú korosztályok az 1977–78-as években lettek óvodáskorúak, az 1980-as évek elején kezdtek meg általános iskolai tanulmányaikat. A beiskolázások során komoly feszültségek jelentkeztek, s ezeket a gondokat felerősítette a körzetesítések káros hatása. Míg egyes helységekből az iskolák megszűnésével fokozatosan leépült a helyi művelődés szellemi bázisa, másutt „művelődési erődök” jöttek létre. Az iskolákra nehezedő demográfiai nyomás következtében a különböző művelődési intézmények tevékenysége az integráció irányába hatott, felerősítve ezzel a költségvetési oldalról kiinduló centralizációs törekvéseket. Mindezek hatására a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején *az oktatás – és részben a közművelődés – mozgásteret beszűkült.* A kialakult érdekviszonyok közepette a fejlesztési és működtetési programok mindin-

kább tűzoltás jellegű, demográfiaileg meghatározott akciókká váltak.

A *házassodási hajlandóság* az 1950-es évek közepétől fokozatosan, az 1970-es évek második felétől nagyobban mértékben csökkent. A *válások* gyakoriságának növekedésével nőtt az olyan válások száma, ahol a felbontott házasságban korábban gyermek született. A házassodási hajlandóság és a válások tendenciájából is következik, hogy megváltozott a család kulturális és kultúráközvetítő szerepe. A művelődési intézményekre ebből eredően mind több szocializációs feladat hárul. Ezek ellátását azonban a mai napig számos objektív és szubjektív akadály gátolja vagy legalábbis nehezíti.

Valamennyi társadalmi rétegben csökkent a *háztartások átlagos nagysága*, s így nőtték a háztartások fajlagos költségei. Ezzel együtt gyarapodott a hétfélig házak száma. E tényezők egyszerre növelték és csökkentették a kulturális fogyasztást. A növekedés elsősorban a tartós kulturális cikkek és az ezekkel kapcsolatos szolgáltatások iránti kereslet élenkülésének eredménye. Visszaesés a hagyományosnak tekinthető kulturális fogyasztásban következett be elsősorban.

A *halandósági* viszonyok romlása több szálon összefügg a művelődési folyamatokkal. Ezek egyike, hogy nem alakult ki olyan értékrend és társadalmi program, amelynek keretében a művelődési intézményrendszer is vállalta volna a fizikailag és szellemileg egészségesebb életmódra nevelést. A legutóbbi években megindult ilyen típusú tevékenységek hatásukat és hatókörüket tekintve is csak kezdeti lépéseknek tekinthetők. *Az öregek megnövekedett és növekvő aránya* a művelődési intézmények számára is új feladatokat jelent. Ezek széleskörű és sikeres megoldását szemléleti és gazdasági okok egyaránt késleltetik.

A jelenlegi helyzetet azzal jellemezhetjük, hogy megtörtént a művelődési szükségletek és igények demográfiai meghatározásának felismerése, ennek megnyilvánulása a cselekvésben azonban mind az intézményrendszer gyakorlatában, mind a művelődéspolitikai irányításban várat még magára. A világgazdasági korszakváltással összefüggő elemzésekből levonható az a következtetés, hogy a magyar gazdaság versenyképessége folyamatosan romlik. Gazdaságunk világpiacon leértékelődése mögött valószínűleg nemcsak a tőke- és nyersanyaghiányt, hanem az érdekeltség hiányából fakadó szellemi leértékelődést is kell keresnünk. A kultúra gazdasági jelentőségének tudomá-



nyos igazolása nem vezetett a kulturális szféra helyzetének, gazdasági pozíciójának számottevő javulásához. Ez az ellentmondás felveti a kérdést, hogy melyek azok az okok, mélyebben rejlő összefüggések, amelyek a kulturális szféra tartósan hátrányos gazdasági helyzetét létrehozták és konzerválják.

A közvetlen tervgazdaság két szinten determinálja a kulturális szférát: hosszú távú, *stratégiai szinten*, mint a nem termelő szféra, az úgynevezett terciér szektor egyik elemét, rövid távú, *technikai szinten*, mint elsősorban költségvetésből finanszírozott ágazatot. Mindezekből következően lehetett a kulturális szférában évtizedeken át a „költségkímélő fejlesztések” politikáját folytatni: a teljesítményeket az infrastrukturális háttér megfelelő fejlesztése nélkül növelni, az eszközöket és épületeket a teljes leromlásig használni. A kulturális intézmények költségvetési támogatásának reálértékben való csökkenése, a kulturális árak részbeni felszabadítása, a kulturális kisvállalkozások korlátozott engedélyezése olyan időszakban következett be, amikor a kulturális intézmények rekonstrukciója az évtizedes mulasztások miatt már halaszthatatlan, a lakossági vásárlóerő legjobb esetben csak stagnál, a vállalkozói szándékok egyelőre nem alapozza meg jól működő tőkepiac. A településfejlesztési elképzelések megvalósítására is igaz az, hogy a kulturális feltételek kezelése háttérbe szorult. Ma Magyarországon kb. másfél millió ember, a lakosság 15 százaléka él azon a több mint kétezer kistéleplésen, ahol még a kulturális infrastruktúra minimuma sem biztosított. Az aprófalvakban, tanyákon élő népesség aránya az előrejelzések szerint az ezredfordulóig körülbelül 13 százalékra csökken, tehát a probléma nem tekinthető sem rövid távon megoldható, sem automatikusan megoldódó kérdésnek.

2. Politika és kultúra. E két szféra bonyolult összefüggésrendszeréből most csak azokat

emeljük ki, amelyek az elmúlt időszakban meghatározták a kultúra kondícióit. Köztudott, hogy a társadalmi, gazdasági fejlődés iránya és üteme nemcsak az új tudományos, műszaki eredmények alkalmazásának anyagi bázisától függ, hanem attól is, mennyire vagyunk képesek ezen eredmények felhasználására, az alkotó jellegű munka társadalmi méretű elterjesztésére. Számos vizsgálat bizonyítja, hogy a modernizáció meggyorsításának nehézségei az alacsony képzettségi, műveltségi szinttel függnek össze. A magasán kvalifikált, értékteremtő munka mégsem kap kellő értékelést. A szellemi munka leértékelődése éppen akkor ment végbe, amikor a világgazdasági változások következtében „felértékelése”, illetve helyére kerülése fejlődésünk egyetlen lehetősége.

Az elmúlt időszak sajátossága az is, hogy két, a társadalmi, gazdasági fejlődés szempontjából egyaránt fontos folyamat: a *részérdekek felismerése, érvényesítésük jogosságának elismerése, illetve az infrastruktúra és az emberi tényezők fontosságának tudatosítása* párhuzamosan zajlott le. Ezek azonban a gyakorlati fejlesztési politikában ellentétbe kerültek egymással. A részérdekek érvényesülése nyomán az egyéni és rétegszükségletek nagyobb megelégedést kiváltó anyagi jellegű kielégítésével szemben háttérbe szorult a társadalmi közös fogyasztási alap növelése. Megkésett és részlegesen ment végbe a kulturális szféra tervezési, finanszírozási, szabályozási rendszerének átalakítása. A különböző elemzések világossá teszik, hogy az elmúlt években a művelődés helyzetével és intézményrendszerével kapcsolatos politikai állásfoglalásokat és eseti döntéseket nem e felismerésekből fakadó elvi következetesség, hanem az intézményrendszer funkcionális zavarainak és súlyos anyagi gondjainak felszínre kerülése motiválta.

Lényeges politikai kérdés volt és ma is az, hogy miként tudjuk felmutatni, s *az állam miként tudja konszenzusra épülő komplex stratégiában integrálni az alternatív megközelítésben rejlő eltérő kulturális érdekeket*. A probléma ugyanis az, hogy a társadalmi nyilvánosság fórumain megfogalmazott felismerések és érdekek kellő intézményrendszer híján végül is nem integrálódnak. Ezért fordul elő oly gyakran, hogy művelődési törekvések politikai törekvéseket hordoznak, illetve hogy – a társadalmi újratemelés minden elemének átpolitikáltsága miatt – pusztán művelődési törekvések is politikai megítélés alá esnek.

3. Életmód és művelődés. A hazai tudomány-

ban kialakult sokféle életmód-definíció mind-egyike megegyezik abban, hogy az életmód az ember, a szükségletek és a tevékenység hármában értelmezhető, hogy az adott társadalmi feltételek között lehetséges szükségletek és tevékenységek hierarchizált rendszere, s hogy magában foglalja az értékek alapján történő választás mozzanatát. A vizsgálatok igazolják, hogy az életmód alakulását és az életmód-értékeket a munka, a munkakörülmények, az iskolai végzettség, a település, a lakókörnyezet, a szülői család kulturális helyzete, az egészségi állapot, az életkor-csoport és az életciklus, a családi állapot befolyásolják a leginkább. Az életmód és a művelődés bonyolult összefüggérendszeréből csak a következők kiemelését tartjuk szükségesnek: *A munkát*, a munkavégzést, a munkakörülményeket *illető* remélt és prognosztizált *kedvező változások* elmaradtak, vagy legalábbis a tervezettnél lényegesen lassabb ütemben bontakoznak ki. Még mindig jelentős a csak fizikai erőt igénylő munkát végzők száma. A mai napig a gépesítésnek az az egyszerűbb formája az uralkodó, amely a munkák feldarabolásával, a munka monotonijának növekedésével jár együtt. Gyakoriak a rossz munkakörülmények, az egészségre ártalmas tevékenységek. Mindez nemcsak nem ösztönöz új ismeretek szerzésére, folyamatos művelődésre, de – a vizsgálati tapasztalatok szerint – jellemzően a passzív (élvezet, kikapcsolódás) szabadidő eltöltéssel jár együtt.

Az életmód-problémák másik csomósodási pontja a *lakóhely* és a *lakás*. Ma az állampolgárok jelentős tömegei élnek olyan településeken, ahol a közművekkel való ellátottság, az úthálózat, a szolgáltatások kiépítettsége messze alatta marad a kor civilizációs szintjének. Ehhez járul a krónikus lakáshiány, amely egyeseket évekre, másokat akár évtizedekre vagy egész életükre is megfoszt a kulturált élet lehetőségeitől. Ráadásul az elmúlt tíz évben romlottak a lakáshozjutás, s így a művelődésnek kedvező életmód kialakulásának esélyei.

Az életvitel és az életmód szempontjából fontos tényező a *munkaidő* alakulása. Napjainkra világossá vált, hogy a kötelező munkaidő csökkenése – a gazdasági fejlődés megtorpanása, az életszínvonal stagnálása, majd romlása következtében – nem növelte a szabadidőt. Különösen nem a művelődésre, a kulturális intézmények szolgáltatásainak igénybevételére fordított időalapot. Az elmúlt évek új jelensége, hogy anyagi okokból, illetve anyagi okokra



visszavezethető időhiány miatt a kialakult életvezetési értékekkel rendelkezők nagy része a gyakorlatban nem tudja saját életmód-mintáját követni.

Sok jel utal arra, hogy az instabil életmódúnak kategorizált mai mezőgazdasági lakosság vagy a falun élő ipari munkásság, illetve az első generációs városi munkások mellett újabb rétegek kerültek „átmeneti” életmódtípusba, vagy legalábbis életforma váltást élnek át. A kisegítő gazdaságok, a kiskertek tömeges méretű elterjedése jelentős életvitelbeli következményekkel jár. Mindenekelőtt azért, mert korábban más tevékenységekre fordított fordítható időalapot köt le. Hasonló hatással járt a második gazdaság egyéb más formába való bekapcsolódás. Fontosnak tartjuk ugyanakkor, éppen a művelődéssel való összefüggésben hangsúlyozni, hogy a második gazdaság pozitív művelődési jelentősége nemcsak abban van, hogy e nélkül nem tartható fenn a korábban megszokott és a művelődési aktivitás előfeltételét is jelentő életszínvonal, hanem abban is, hogy ezek a tevékenységek korábban szükségtelennek ítélt ismeretek, jártasságok és készségek elsajátításában tettek érdekeltté embereket és embercsoportokat.

A szűkebben értelmezett kulturális tevékenységek strukturális elemzésére két eszköz kínálkozik. Az egyik a kulturális kiadásoknak a fogyasztási szerkezetben, a másik a kulturális célú időfelhasználásnak az időmérlegben kialakult aránymutatója. Ez a két statisztika, sajátos módon, eltérő elemzési eredményeket ad. A lakosság kulturális kiadásai értékben nőttek, arányuk az összes lakossági kiadáson belül szinten maradt. Más a helyzet az időfelhasználás szerkezetével. Az alaprendencia a munkával töltött idő növekedése, ami természetesen együtt jár nemcsak a megmaradó szabadidő, de azon belül a kulturális tevékenységek csökkenő arányával is. A megmaradó szabadidős

tevékenységek az otthoni, egyéni kulturális fogyasztás irányába tolódnak el. Az utóbbi években ugyanakkor ellenkező irányú folyamatok is tapasztalhatók. Ezek változatosabbá teszik művelődési életünket, és hozzájárulnak egy szokszinű kulturális szokásrendszer kialakulásához.

A távlati célok megfogalmazásához számolni kell a mai magyar társadalomban fellelhető jellegzetes *életmód-típusokkal*. A különféle életmód-típológiák közül számunkra az a legfontosabb, amelyik a művelődéshez való viszonyt, a művelődési aktivitást központi kérdésnek tekinti a csoportosításnál. A művelődéskutatások a következő típusokat különböztetik meg: *Instabil*, dezintegrált, impulzusszegény életmód (a csoportba tartozó egyének értékrendszerét, viselkedésmintáit a társadalmi változások szétzilálták, új még nem épült ki; az ide tartozók nagy része már gyermekkorban is rosszul szocializálódott, nem alakultak ki a társadalmi beilleszkedéshez szükséges készségei; mindez passzív, sodródó magatartást és életvitelt, kulturális passzivitást eredményez). *Kompromisszumon alapuló stabil*, átvevő, befogadó életmód (a gyermekkori szocializált életminták ma is hatnak, tudnak a változásokhoz alkalmazkodni, de gyenge a tudatos szelekció az életmód alakulásában; kulturális életük fő motivációja a kikapcsolódás vágya). *Nyitott*, élményorientált életmód (a hagyományos értékeket és mintákat elutasítják az ide tartozók, tudatosan vállalják a modernizációt). *Emancipatív* életmód (az ide tartozók az új és hagyományos értékek irányában egyaránt nyitottak, a különböző elemeket viszonylagos önállósággal egyeztetik, képesek a tudatos szelekcióra az életmód alakításában, jellemző az erős és autonómiára törekvő kulturális érdeklődés).

A fent említett életmód-típusok eltérő arányban fordulnak elő ugyan az egyes társadalmi rétegekben, de egyetlen réteg sem jellemezhető egy életmód-típussal. Az életmód szempontjából nagyobb szóródás tapasztalható a hagyományosan megkülönböztetett társadalmi rétegeken, csoportokon belül, mint azok között. A jelen helyzetet az is jellemzi, hogy létezik ugyan „átjárás” az egyes életmód-típusok között, de ennek mértéke nem kielégítő. Irányát az életszínvonal alakulása meghatározza. A kultúra fejlődése szempontjából fontos az is, hogy az értelmiség egésze életmódjával, életmód-értékeivel nem tud megfelelő húzóhatást gyakorolni, illetve hogy maga az értel-

miség – sokféle ok eredőjeként – nem képvisel a jövő szempontjából kívánatosnak értékelhető életmódot.

A társadalom műveltségi állapota

A változó világ megértésének, az ahhoz való alkalmazkodásnak, illetve a benne való élni-dásnak sokféle módja, sokféle szintje vagy színvonalja lehetséges, az egyén élethelyzetétől függően a legkülönbözőbb módok, szintek és színvonalak minősíthetők jónak, megfelelőnek vagy rossznak. Ha a műveltség-művelődés az adott világban való élés, illetve a környező világ és önmagunk megváltoztatásának képességét jelenti, akkor ebből az is következik, hogy a műveltség azonosítható a szó legtágabb értelmében vett *érdekérvényesítési képességgel*, az érdekérvényesítési képességek szubjektív oldalával. A jó érdekérvényesítő képesség ugyanis azt jelenti, hogy az egyén képes az életet értelmessé, elviselhetővé vagy boldoggá tevő célok megfogalmazására, illetve a célok megvalósítását szolgáló cselekvésre. Vagyis képes az élet emberhez méltó szintű fenntartására, a körülötte zajló szűkebb-tágabb világ és önmaga alakítására. Nem nehéz azt sem belátni, hogy a fenti értelemben használt érdekérvényesítő képesség milyen sok képességet, jártasságot, készséget és gyakorlati cselekvést előfeltételez. Az érdekérvényesítésként felfogott műveltségnek vannak objektív feltételei. Hiányuk a gyakorlatban sokféle módon jelentkezhet: a társadalom működési zavarai, különféle természetű és tartalmú hátrányos helyzetek rendre gátját jelentik a sikeres érdekérvényesítésnek.

A társadalom műveltségi állapota nem az egyének műveltségének mechanikus összegződése, hanem a társadalom egészének fennmaradási, környezetváltoztatási, alkalmazkodási, vagyis érdekérvényesítő képességének függvénye. Megismeréséhez a legkönnyebben vizsgálható és a leggyakrabban figyelembe vett tényező az *iskolázottság*, az iskolai végzettség alakulása. Minden ismert problematikussága ellenére fontos ez a mutató, hiszen társadalmi méretekben képet ad a műveltség megszerzésének esélyeiről. Az elmúlt 10-15 évben a magyar lakosság iskolázottsági szintje nőtt, kedvezőbbé vált az iskolai végzettség szerinti összetétel.

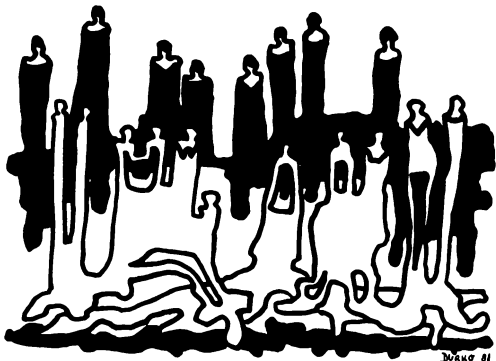
Az iskolai végzettség, a népesség iskolázott-

sága meghatározza a művelődési igényeket, a kulturális kereslet jellegét és intenzitását. Éppen ezért fontos, hogy a tizenhatodik életévig tartó tanköteles életkorban a beiskolázottak 96 százaléka elvégzi az általános iskolát, s a végzeteknek több mint 90 százaléka középfokon továbbtanul. Sajnos a hetvenes évek művelődéstörténeti jelentőségű ténye, hogy tizennégy éves korig a megfelelő korú népességnek csak kevesebb, mint 90 százaléka szerzett általános iskolai végzettséget. A középiskola általánossá válása – elsősorban és dominánsan – a szakmunkásképzéssel vált tömegessé. A továbbtanulóknak több mint a fele az érettségi bizonyítványt nem adó formákban tanul tovább, s ezzel beszűkül a felsőoktatás meritési bázisa. További ellentmondás, hogy a hátrányos helyzet újratermelődését nem vagy csak kevésé tudja fékezni az iskola. Részben az analfabetizmus látens újratermelődésével, részben pedig az iskolázatlan idősebb korosztályok arányával és a dolgozók iskoláinak relatív sikertelenségével magyarázható az, hogy az aktív keresők körében még mindig magas az alapfokú végzettséggel nem rendelkezők száma. Nemzetközi összehasonlításban alacsony a megfelelő korosztályból érettségizettek, a felsőfokú tanulmányokban résztvevők aránya.

A magyar oktatási rendszerre – az általános műveltség és a szorosan vett szakmai képzés szempontjából egyaránt – az *alulképzés* a jellemző. Az iskola által közvetített tudás a jelenlegi gazdasági szerkezet megfelelő működtetéséhez sem elegendő, és még kevésbé felel meg a tervezett szerkezetátalakítás kívánalmainak. A legnagyobb tömegeket kibocsátó szakmunkásképzés például sem konvertálható általános ismereteket, sem korszerű szaktudást nem ad. A korszerű kvalifikációnak nincsenek intézményes garanciái, a jól képzett szakmunkások ismeretei többnyire informális forrásokból származnak. Az iskolai végzettség csak akkor maradhat a társadalom műveltségi állapotának egyik fontos és megbízható jellemzője, ha – az egyes szinteknek megfelelően – a műveltségben szükséges tudást, készséget és képességeket biztosítja.

A társadalom műveltségi állapotát vizsgálhatjuk a *normatív műveltségesszéménynek* való megfelelés szerint is. A dolgok természetéből következően az állapot nem felel meg az eszménynek, több ponton eltér attól. Néhány példa jól érzékelteti mindezt. Közhelyként szokás emlegetni a társadalom *munkakultúrájának* alacsony szintjét, s ezt különféle adminisztratív

intézkedéssel vélik növelhetőnek. Érzékeljük az átalakuláshoz szükséges innovációs készség és képesség hiányát, s ennek okát – többek között – a munka kultúrájának elmaradottságában jelöljük meg. Holott a második gazdaságban, ahol a mesterségesen képzett szervezeti és szabályozási fékek kevésbé működnek, az innovatív készség és képesség lényegesen magasabb szintű, mint az első gazdaságban. A munkához szükséges szakmai és egyéb ismeretek, jártasságok, készségek tömeges elsajátítása nem közelít az ideálshoz, kedvező szervezeti feltételek esetén azonban színvonalasan képes működni. A *kommunikációs és nyelvi kultúra* állapotának megítélésében is kettősség tapasztalható. A kommunikációs alkalmak növekedésével, az információforrások ugrásszerű bővülésével, a nyilvánosság fórumainak kibontakozásával szükségszerűen együtt járt a használatukhoz szükséges ismeretek mozgósítása. Kockázatos tehát társadalmunk műveltségi állapotát úgy jellemezni, hogy kétségbeejtően csökkent a nyelvi kultúra színvonala, vagy hiján vagyunk az alapvető kommunikációs készségeknek. Példák sokasága igazolja, hogy kedvező körülmények – működő demokratikus fórumok, valódi alternatívákat kínáló döntéselőkészítések, élő, szerves közösségek, alkotójellegű együttműködést igénylő munkafolyamatok – feltételezik és kibontják e kultúrát. A nyelv és a nyelvhasználat változását nehéz egyértelműen romlásnak, szegényedésnek ítélni, meghatározott rétegek, csoportok – az eszményhez képest – beszűkült kommunikációs készségét társadalmilag általánosnak tekinteni. Az állapotra inkább az jellemző, hogy felélénkült a társadalmi érdeklődés a nyelvi, magatartásbeli kultúra kérdései iránt, s ebben az élelenségben élesebb fényt kapnak a negatív tendenciák (trágárság, érintkezési formák kiürülése, a szókincs átalakulása, és sok más). A *politikai kultúra* is csak a demokratikus politikai gyakorlat és közélet aktív „tanulói iskolájában” bontakozhat ki. Amíg talán egyetlen korábbi társadalom sem hangsúlyozta a miénkhez hasonló mértékben a személyiség sokoldalú fejlődésének-fejlesztésének, illetve az egyén és a társadalom közötti szoros kapcsolatnak, a közügyeknek a fontosságát, addig a mai gyakorlat a modern és olykor régebbi társadalmakhoz képest is szokatlanul szűkre vonta az egyén közügyekben való kezdeményező, ellenőrző vagy döntésekben való részvételi lehetőségét. Az elmúlt időszak demokratizálási törekvései, a helyi társadal-



mak jelentőségének növekedése, az érdekgéztetésre törekvő politika, a gazdaság önállósulása mind a politikai kultúra színvonalának növekedésére alapozott, illetve azt segíti elő. S ha a politikai rendszereknek ma is vannak adósságai e téren – nem mindig a meglévő politikai kultúrának megfelelően döntenek, alacsonyabbnak tételezik ezt a valóságosnál –, nem mondható, hogy a politikai kultúra hiánya gátolja a politikai rendszer továbbfejlesztését. Egyre több aggodalom fogalmazódik meg az *esztétikai kultúrával* kapcsolatban is. Elégte lennek ítéletnek az esztétikai ismeretek, a műalkotások befogadásának színvonala, az alkotó aktivitás irányába történő elmozdulás. Igaztalanunk itéljük a csupán sivárságot, olcsóságot, érdektelenséget, értékvesztést tételező általános jellemzést. Amikor a csak felszínes szórakozást nyújtó, csak kikapcsoló funkciójú művészeti produktumok iránti érdeklődés növekedését érzékeljük, akkor új kínálatok és lehetőségek megjelenését is kell a jelenség mögött tudni, s nemcsak az esztétikai kultúra hiányát. A tömegkultúra agyoncsapásával, figyelmen kívül hagyásával nem lehet hivatkozni az autonóm kultúrának. Tényként kell tudomásul venni, hogy a tömegkultúra, a kommercializálódás jelen van a társadalom műveltségében. Az esztétikai kultúra műveltségének való megfelelést pozitívumokkal tudjuk elérni (nem csökkent az „autonóm”, a „magas” kultúra élvezőinek, befogadóinak száma), nem pedig úgy, hogy a helyzetet romlónak véljük. A magyar társadalom *egészségügyi és mentálhigiénés állapotában* is aggasztó jelenségek érzékelhetők, s ezt gyakran ismerethiányként könyveljük el. Feltétlenül igaz, hogy a művelődési gyakorlat sokkal keveseb-

bet törődik a kultúrának ezzel az oldalával, mint kellene.

Az eszmények felől való vizsgálódás azt igazolja, hogy a társadalom műveltségi állapota dinamikusan változó. Nem minősíthető mennyiségi jegyekkel (alacsony), s nem ítéhető a normatívák alapján jónak vagy rossznak. Az eszményekhez, a kitűzött célokhoz való hasonlítás a célok újrafogalmazását is megköveteli.

Szorosan a témához tartozik a *műveltség*, a szellemi munka, a művelődés *társadalmi megítélése*. Ha az emberek ma szabadidejükben tanulás vagy más típusú művelődés helyett dolgoznak, ez még nem okvetlenül a kultúra, még csak nem is a műveltség értékcsökkenése, hanem lehet egyszerű gazdasági kényszer is. Ha ebben a kérdésben létezik értékzavar, akkor ez nemcsak az emberek gondolkodásában keresendő, hanem a művelődés, a hozzáértés, a tanultság ideológiai és gyakorlati értékelése közötti ellentmondásban is. Ma a mobilitásban a korábbinál kevésbb szerepet játszik a művelődés. Egy-egy meghatározott iskolai végzettség megszerzése vesztett az értékéből, ezért nem elég ösztönző a szellemi erőfeszítésre, a többletmunka, a szabadidő feláldozásának vállalására. A jövő szempontjából feltétlenül szükséges tisztázni, hogy a presztízsveszteség, a leértékelődés melyik történelmi időszakhoz képest igaz. Az 50-es, a 60-as vagy a 70-es évekhez képest? Az iskolai végzettség alakulása egyiket sem valószínűsítheti. A hagyományosnak nevezhető művelődési formák mennyiségének módosulását vizsgálva pedig rendkívül óvatosnak kell lenni az ítékezésben. Az ezen időszakhoz viszonyított fejlődést, visszalépést vagy stagnálást elsősorban a gazdasági helyzet alakulása, a társadalmi közhangulat változása, és nem az emberek értékítéletében történt változásként lehet elsősorban értelmezni. A művelődés ugyanis az egyén szempontjából is tőkebefektetés, amire akkor tudnak és akarnak az emberek tömegesen vállalkozni, amikor ezt megengedhetik maguknak, van idejük és reményük a befektetés megtérülésének kivárására. A mai magyar társadalom műveltségi állapota, ha a jövő társadalmi-gazdasági feladatait tekintjük, nem ad elégedettségre okot. A kultúra, a művelődés sem elméletben, sem gyakorlatban nem kap megfelelő politikai hangsúlyt a gazdasági életben, a társadalom fejlődésében betöltött elméletileg bizonyított szerepe ellenére sem vált a társadalompolitika szerves részévé. (*Folytatjuk*)

Fodor Péter–Hidy Péter

Mi van a zárt anyagban? Ki elől zárják?

Múlt év áprilisában érdekes hírt tett közzé az MTI a magyar napisajtóban (*Magyar Nemzet*, 1988. április 2.) *A szovjet könyvtárakban felszámolják a zárt dokumentumok rendszerét* címmel. A rövid összefoglalóból kiderült, hogy a Szovjetunióban a kormány mellett külön főhatóság védi az államtitkokat a sajtóban. Ennek tagja, *Vlagyimir Szologyin* lett a „zárolt könyvek átvizsgálásával megbízott tárcaközi bizottság elnöke”, aki sajtótájékoztatón mondta el, hogy egy év alatt négyezer könyvet tettek hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. Ugyanakkor leszögezte, hogy a katonai titkokat továbbra is titokként kezelik, és továbbra is zárolják „a háborúra, antiszemitizmusra uszító, valamint a pornográfiát népszerűsítő kiadványokat”.

Lemaradtunk volna? Látjuk, a cím megtévesztő: zárt dokumentumok továbbra is vannak a Szovjetunió könyvtáraiban, és ez természetes is. A katonai titkok és az élő politikusokkal foglalkozó dokumentumok csaknem minden nagy könyvtárban a zárt anyagban vannak. Hogy mit nevezünk pornográfiának, az más kérdés, de mikor zárt anyagról beszélünk, általában nem is ezekre az írásokra gondolunk. Ami a háborús uszítást illeti, vitatott kérdés: tudjuk, az első világháborút olykor kiváló szellemek is Európa megváltásaként üdvözölték. Kik? Milyen művekben? Köztünk élnek még azok, akik ismerik ezeket a műveket, tőlük tudjuk, hogy vannak ilyenek. Miért ne lehetne tájékozódni a káros művek között is? Aki antiszemitizmusra uszít, bűncselekményt követ el az ENSZ 1948. december 9-én kelt nemzetközi egyezménye értelmében (*Az emberi jogok dokumentumokban. KJK, 1980*): „Büntetés alá esnek a következő cselekmények:... közvetlen vagy nyilvános felbujtás népiirtás elkövetésére”. Mégsem árt ismerni a történelmet, és nem csak a szépre emlékezni.

Erről azonban nincs is szó, hiszen a zárt anyag bizonyos személyek számára mindig rendelkezésre áll, csak az a kérdés, kik azok,

akik ezekbe a – minden esetben csak részben – titkos anyagokba betekinthetnek. Általában nem is könyvekről van szó, mint arról az MTI közleményében olvashattunk, hanem folyóiratokban, újságokban megjelent cikkekről, közlönyökben megjelent törvényekről, dokumentumokról.

Magyarországon nem kormány mellett működő főhatóság vagy tárcaközi bizottság, hanem a művelődési miniszter utasítása (135/1981.) rendelkezik a könyvtárakról szóló 1976. 15. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról, mely szerint zárt anyagnak kell tekinteni: „a) a Magyar Népköztársaság társadalmi vagy gazdasági rendjét sértő könyvtári anyagokat, b) a szocialista erkölccsel ellentétes (pl. pornográf) könyvtári anyagokat, c) azokat a könyvtári anyagokat, amelyeket a művelődési miniszter, vagy a könyvtár felett felügyeletet gyakorló szerv vezetője – a művelődési miniszterrel egyetértésben – külön intézkedéssel zárt anyagnak nyilvánít”.

Az a) és a b) pont szerint zárt anyagnak minősülő dokumentumokat a könyvtár vezetője vagy az erre jogosult, a könyvtár vezetője által kinevezett dolgozó állapítja meg. Az OSZK-ban a gyarapítási osztály munkatársai döntöttek és döntik el, hogy mi kerül a táriba, ez év eleje óta a Zárolt Kiadványok Osztályának vezetője is javaslatot tehet az ügyben. A zárt anyag átvizsgálására, átnézésére nemcsak lehetőség van, de szükséges is ezt a munkát rendszeresen elvégezni, intézkedni a zárt-ság feloldásáról, ha az időszerűtlenné vált. A zárt anyagot a könyvtár helybeni használatra vagy másolásra köteles kiadni az országos hatáskörű szervek vezető állású dolgozóinak, vagy olyan személyeknek, akiknek tudományos intézet vagy egyetemi tanszék megbízólevelet ad egy téma kutatására.

Talán senkit sem lep meg, hogy a legnagyobb zárt anyaggal az Országos Széchényi Könyvtár rendelkezik. Mivel amúgy sem köl-

csönöz, a zárt anyagok – elvileg – épp úgy nem vezethetnek el, mint a nemzeti könyvtár gyűjteményének bármely más darabja. Hogy mit jelent a gyakorlatban a miniszteri utasítás, tehát hogy mi minősül zárt anyagnak az OSZK-ban, kik és hogyan férhetnek hozzá, arról *Somogyi Pálnét*, az OSZK Zárolt Kiadványok Osztálya vezetőjét kérdeztük meg.

– Évente egy alkalommal kell megbízólevelet kérnünk. Ez általában nem okoz gondot a kutatóknak, mert nemcsak a tudományos intézetek vagy az egyetemek, főiskolák, de az elektronikus vagy a nyomtatott sajtó, a könyvkiadók, a színházak, a filmstúdiók is adnak megbízólevelet, márpedig aki nálunk kutató, az általában valamelyik intézménnyel áll kapcsolatban. Előfordul azonban, hogy megbízólevelél nélkül is kézbe adjuk a zárt anyagot, például érdeklődő nyugdíjasoknak. A másolatához azonban már szükség van a megbízólevelre.

– *Mi került ide?*

– Ez nem a könyvtárakon múlik, ez a mindenkori politikai nyitottság kérdése. Volt idő, hogy *Sartre* is a zárt anyagban volt. Mostanában a két világháború közötti periodikumokat vizsgáljuk át, hogy felszabadítsuk a zárt anyagot.

– *Az 1945 után megjelent kiadványok közül milyen dokumentumokat zároltak?*

– A felszabadulás után Magyarországon

megjelent könyvek és folyóiratok közül nem találsz itt semmit. Az emigráns irodalom egy részét igen.

– *És a szamizdat? Az Magyarországon jelenik meg. Gyűjtitek?*

– Magam kezdtem el gyűjteni már évekkel ezelőtt.

– *Minden nagy, tudományos könyvtárnak van – tudomásom szerint – szamizdatgyűjteménye. Csak azt nem tudom, hogyan lehet hozzájutni.*

– Évek óta vásárolok! A legtöbbhez úgy jutottam hozzá, hogy valakitől kölcsönkaptam, én lemásoltattam... először a *Bibó*-emlékkönyvet, azután visszamenőleg is és folyamatosan is elkezdtem gyűjteni a könyvtár számára ezeket a műveket, hogy a nemzeti könyvtárban minden dokumentum meglegyen. Más felszabadulás utáni anyagot itt nem találsz. Azért ne hidd, hogy csak a magyar könyvtárak anyagának használatát kötik feltételekhez. A cambidge-i könyvtárban dolgoztam fél évig. Vittem az OSZK-tól megbízólevelet, de ezzel még az ottani egyetemi könyvtárba sem iratkozhattam be. Ajánló kellett. Angliában harminc évre zárolják az élő közéleti személyre vonatkozó adatokat, és általában a történelmi dokumentumok egy részét. Ezek az adatok, a harmincévesek, nálunk is most szabadulnak fel. Ami pedig az olvasókat illeti: csak egy megbízólevelre van szükségük a rádióban, televízióban, tudományos intézetekben, kiadók-nál, szerkesztőségeknél dolgozó nem vezető beosztású munkatársaknak.

– *Miből áll a háború előtti zárt anyag?*

– Szélsőjobboldali kiadványok 1919-től 1945-ig, illetve némi folyóiratanyag 1945 elejéről. Ezeket sorolja fel az az ügyvezető fasiszta jegyzék, amely 1945-ben jelent meg, és alapja egy nemzetközi egyezmény, amelyet a szövetséges hatalmak Moszkvában kötöttek, és amely szerint a fasiszta kiadványokat zárt gyűjteményként kell kezelni. Azokat a könyveket, amelyek ezen a jegyzéken szerepelnek, 1945-ben be kellett szolgáltatni a nemzeti könyvtárnak. Ez a gyűjtemény többségében egypéldányos, és a zárt anyagot még nem oldották fel. A többi – idők folyamán ide került anyag – folyamatosan felszabadul az idő múlásával. Mindenesetre, amit itt találsz, az könnyebben hozzáférhető, mintha a törzsanyagban keresnéd, mert áttekinthető különgyűjtemény. Ha innen valaki valamit kér, azonnal megkapja, nem kell várni rá, és biztosan megvan, nem vész el. Hidd el, hogy itt egyszerű kutatni.



Annak nehezebb, aki csak bejön az utcáról, és kéri a *Mein Kampf*-ot. Vagy idejön egy nyugdíjas, és azt mondja nekem vagy a kollégáimnak, hogy ő a *Magyarság* egyik évfolyamából szeretne elolvasni valamit, mert ő emlékszik, hogy ott megjelent egy vers, ami neki tetszett. Ilyenkor azt mondjuk, üljön le, olvassa el, de kutatásra nem tudjuk beengedni azt, akinek nincs megbízólevele.

– *Mi a módja a két világháború közötti dokumentumok közzétételének?*

– A két világháború közötti anyag felszabadítására mi csak javaslatot tehetünk, mert ez szakminisztériumi feladat.

– *Sok magyar nyelvű kiadó működik nyugaton. Vegyük például a müncheni Aurórárt. Ott megjelent egy könyv Petőfiné Szendrey Júliáról, és arról szól, mennyire el kellett dobnia az özvegyi fátvált, el kellett hagynia a Petőfi nevet, ha nem akart a nemzet özvegye lenni, és fiával együtt veszélybe kerülni. Ha valakinek ez azért érdekes, mert Münchenben jelent meg, miért ne olvassa? És mert Münchenben jelent meg, az OSZK-ban miért zárt anyag, mondjuk egy irodalomtörténeti pletykagyűjtemény?*

– Azért semmit sem zárolunk, mert Münchenben jelent meg. A '45 utáni nyugati magyar nyelvű irodalomnak csak egy része van nálunk.

– *Vannak pikáns témák, amelyek egyik hónapban még hétszempés titoknak minősülnek, másik hónapban a napisajtó tárja fel újabb és újabb részleteiket. Ilyen volt legutóbb a Wallenberg-ügy.*

– Ez nem csak tőlünk függ! Amíg a Wallenberg-kérdésről nem lehetett beszélni, amíg a nyugati lapok találgatták, a szovjetek hallgattak arról, mikor, hol tartóztatták le, és hol halt meg, addig egyetlen kollégám se mondott olyat, hogy tegyük ki a zárt anyagból a vele kapcsolatos irodalmat. Abban a pillanatban, hogy elkezdtek Wallenbergről beszélni, mi az összes róla szóló könyvet kivetettük innen.

– *Hogyan lehet végül is tiszta képet alkotni erről az anyagról? Hiszen csak amikor kikerül a zárt anyagból, derül ki, hogy nem is volt szélsőjobb-dali.*

– Igazad van, de azt azért, ugye nem gondolod, hogy azért nincs Magyarországon egészséges történelmi tudat, mert mi ötszáz könyvet külön őrzünk?! Mégiscsak azért őrizzük, hogy elolvassák, hogy megmaradjon!

– *Vannak ismerőseim, akik diplomát szereztek, de nem tudományos intézménynél, kiadónál, lapnál stb. dolgoznak, hanem például szellemi*

szabadfoglalkozásúak, vagy egy vidéki gimnáziumban tanítanak. Ők miért ne tarthatnának lépést a szakmájukkal?

– Ez nem rajtunk múlik! De még a miniszteri utasításon sem! Dolgoztak itt vidéki tanárok. Ha valaki nem áll intézettel kapcsolatban, nem támogatja a helyi könyvtár vagy múzeum, csak közli, hogy most jött Kisvárdáról és a két világháború közötti zsidóság helyzetével kíván foglalkozni, annak – az érvényben lévő rendeletek szerint – nem adhatunk kutatási engedélyt. Többnyire azonban nem küldjük el. Másolatot is küldhetünk a Nyiregyházi Megyei Könyvtárnak, és akkor nem kell idejőnnie, ott is foglalkozhat vele. A gyakorlattal nincs baj. Arról kellene gondolkodnunk, hogy kell-e egyáltalán zárt anyagot tartania a könyvtáraknak. Ezek a dokumentumok ma már elsősorban történeti forrásoknak tekinthetők, indokolt lenne zártáguk felülvizsgálata.

*

Eddig az interjú. Ezt a különgyűjteményt – amennyire megismertem – én is együtt tartanám. Talán nem zárt anyagként. Talán csak védettként.

Kartal Zsuzsa



A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Tiszafüreden

Stilszerűen, szépen, emlékezetesen búcsúzott posztjától a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának hosszú időközön át volt elnöke, *Takács Miklós*. Igaz, külön-külön nézve az eseményeket és programpontokat, nem sokban tért el ez a szeptembervégi tanácskozás a megelőzők hosszú sorától. Egy új, méghozzá remekbe sikerült könyvtáregyüttes megismerése kapcsolódott hozzá – ám ilyenre volt már példa a tanácsülések történetében. Fontos miniszteriumi anyagot tárgyaltak meg a jelenlevők a második napon – de hát ez sem novum. Igazi újdonságnak még az sem tekinthető, hogy ezúttal – a tanácsülés kebelén belül, de különvonalva, zárt ülésen – a megyei könyvtárak gazdasági társulásának időszerű kérdései is napirendre kerültek, hiszen e társulás ülésezett már néhányszor, eredményeit pedig egyelőre nem teszik közzé. Hanem: fontos, igen fontos téma került napirendre az első napon, olyan, amelyről bizvást elmondható, hogy az elkövetkező évek (évtizedek?) egyik központi könyvtárpolitikai, hálózatszervezési, könyvtárügyi problémája lesz. Ilyen súlyú kérdések felvetése még a kitűnően megszervezett tanácsülések legtöbbszöréről sem mondható el. E téma kedvéért szükséges most a nagyobb publicitás is a szokásos híradás, rövid beszámoló helyett.

A Tiszafüredre érkezett meghívottak száma ezúttal lényegesen nagyobb volt, mint más esetekben. A megyei igazgatók kocsjaiából nem csak a „főnökök”, nem csak ismert módszertanos munkatársaik, de a „főnökök főnökei”, a megyei tanácsok művelődési osztályvezetői is kiszálltak. Még a laikus előtt is nyilvánvaló, hogy nagy dolgok készülődnek.

A napirend első pontja az ún. kétszintű igazgatás bevezetésének tapasztalatait kívánta rendszerezetten áttekinteni. Mint ismeretes, e kétszintű igazgatás a hazai közigazgatás nagy újítása, a jövő zenéje, amely – sommásan fogalmazva – azt jelenti, hogy az eddigi hierarchia

leegyszerűsödik, a községek önállósága megnő, a megyéhez való „bekötés” soklépcsős helyett közvetlen lesz. Egyelőre négy megye kezdte meg az új szisztéma kiépítését: Szolnok, Fejér, Komárom és Vas. Ők is az elején tartanak a munkának, ám éppen ezért tűnik és tűnt a szervezők számára fontosnak, hogy azon frissiben, az első lépéseknél adják át továbbgondolásra érdemes meglátásaikat, a születési fájdalmak kivédésének lehetőségeit, netán módosítási vagy „kibekkelési” tapasztalataikat.

Az ülést *Rente Ferenc*, a tiszafüredi városi tanács elnöke üdvözölte, szólt közigazgatás és könyvtár viszonyáról, a Tiszafüredi Városi Könyvtár felépítésének, megnyitásának örömeiről-gondjairól, valamint érintette a szóban forgó kérdést is, a kétszintű igazgatást, ahogy azt egy városi tanácselnök, egy sok közigazgatási váltást átélt politikus látja. Ezt követően *Kara Pál*, az Államigazgatási Intézet főigazgató-helyettese tartott átfogó előadást a teljes kérdéskörrel. Szólt a legfontosabb vitakérdésekről, mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban. Sokoldalúan vázolta tanácstörvény és alkotmány, igazgatás és államjog, önkormányzat és irányítás összefüggéseit és ellentéteit. Előadása nyomán világossá vált minden résztvevő előtt, milyen nehéz az a terep, amelyen a jövőben – könyvtárosként – mozognia, döntenie, irányítania kell, s az is, hogy a könyvtári munka közigazgatási alapzata több-rétegű, nem éppen sziklaszilárd talaj, hanem mozgásban lévő részrendszerek halmaza.

E főelőadás érveket és ellenérveket egyaránt szolgáltatott a szüneti beszélgetésekhez: alkotmány előtt lenne-e jobb a tanácstörvény kibocsátása, vagy netán utána; elsieltett-e a kétszintű igazgatás bevezetése, esetleg nagyon is időszerű stb. Az alapozást *Kara Pál* mindenesetre megadta, az általa vázolt keretek közt, rá is állandóan hivatkozva számoltak be rendre az egyes megyék képviselői Szolnok, Fejér, Ko-

márom és Vas eddigi tapasztalatairól. Vas kivételével minden „kísérleti” megyét ketten képviseltek: egy könyvtáros és egy tanácsi vezető. A viták azonban nem ezen a fronton folytak: nem könyvtári-tanácsi csörték zajlottak. Volt, ahol a megyei igazgató és a művelődési osztály vezetője a legteljesebben egyetértettek, ám mindketten hevesen elleneztek a másik megye beszámolójából kibontható koncepciót, netán *Kara Pál* sokszínű elképzeléseit is; volt, ahol finom ellentétek hálózta be az igazgató és az osztályvezető állásfoglalásait, másutt megyei „ellentétekre” derült fény. Az bizonyos, hogy alapkérdésekről volt szó minden előadásban. Olyan alapkérdésekről, amelyek hosszú távra meghatározzák, meghatározhatják a közművelődési könyvtári hálózat feltételeit, munkakörülményeit, sőt napi munkáját is. Éppen ezért tartja fontosnak a szerkesztőség, hogy ezek az előadások széles körű nyilvánosságot kapjanak. Ezúttal a vendéglátó megye két képviselőjének előadásait közöljük teljes terjedelemben, a többiekét pedig következő számunkban. Talán érdemes e helyütt is felhívni a figyelmet arra, hogy – mivel bizonyos kezdeményezések a kétszintű igazgatás érdekében nemcsak a kísérleti megyékben történtek – minden érdekelt hozzászólására, véleményére „vevő” a *Könyvtáros*. Olyan fajsúlyú kérdésekről van szó, amelyekről nem lehet eleget beszélni-írni.

E központi téma megtárgyalása után került

sor az új könyvtár alapos szemrevételezésére, az esti baráti programra, a mondott-hallott problémák „kiscsoportos” feldolgozására.

Másnap az igazgatók korábban keltek, mint más. Zárt ülésen társulásuk dolgait és a tisztújításokat beszélték meg. *Takács Miklós* átadta az elnöki stafétabotot az egyhangúlag megválasztott új elnöknek, *Szita Ferenc*nek. A délelőtti ülésen már ő elnökölt, s kérte fel *Sóron Lászlót*, az MM könyvtári osztályának munkatársát, hogy ismertesse az éppen időszerű könyvtári-minisztériumi anyag (*Javaslat a könyvtári ellátás szervezésének korszerűsítéséről*) téziseit, kérjen módosításokat a tanácsülés szakmai csoportjától. Szinte mindenki hozzászólt a teljes művelődési könyvtári rendszer mibenlétét, területi eloszlását, súlypontjait és aránytalanságait illető megállapításokhoz, ám a vita, amint az ilyenféle anyagok esetében szinte törvényszerű, nem mehetett el igazi mélységekig. Szorított az idő, s az a körülmény, hogy az anyagot rövidesen felsőbb fórum elé kell bocsátani stb. Így inkább csak annak felvázolására kerülhetett sor, milyen is a könyvtári ellátási rendszer országtérképre vetítve, hol vannak a neuralgikus góccok, hogy tehát mivel kellene elkezdeni a korszerűsítést.

A tanács legközelebbi ülésére ismét egy új, ezúttal megyei könyvtárban kerül sor. Természetesen Salgótarjánban. Kívánjuk, hogy az új elnök „belépője” legalább oly sikeres legyen, mint a régi „búcsúja”. (V. K.)

Lapozgató

Demokratikus tömegkultúra címmel közli a *Kultúra és Közösség* 1988/2-es száma azt a beszélgetést, amelyet *Peter Glotz* folytatott *Leo Löwenthallal*, és amely 1986-ban jelent meg a *Neue Gesellschaft – Frankfurter Hefte* című folyóiratban. A filozófiai igényességgel és széles körű kultúrpolitikai-esztétikai utalásokkal készült elemzés elitkultúra és tömegkultúra viszonyát, végső soron a művészet mai állását és értelmezhetőségét teszi vizsgálat tárgyává. Fejtegetéseiből kiviláglik, hogy a huszadik század második felében elválaszthatatlanul egybefonódott kultúra és politika újfajta, bonyolult hétköznapi közeget alkot, valamit, ami sem a kultúra tudáshordozó, sem pedig a

politika irányító-szervező funkcióinak nem kedvez: olyan mindennapi életteret, ahol a gazdasági meghatározottságok elsősorban mindkettőből a közvetlen és közönséges praktikumot erősítik fel, távlatibb és magasabbrendű céljaik ellenére. A mindennapok embere többnyire el sem juthat odáig, hogy önmagára mint e két szférában nembélien megnyilvánulni képes lényre tekinthessen. Az a tény, hogy mind a művészet, mind a politika „erőtleniségének” felismerhető történelmi okai vannak, nem enyhíti, inkább fokozza a székesziszt: ilyen körülmények között a művészet áru marad, amíg a világ világ.

(A. R.)

A művelődési osztály feladatai a kétszintű igazgatási rendszerben

Szolnok megye ismert a közigazgatás korszerűsítésével összefüggő *vállalkozásairól* is. A kétszintű igazgatás bevezetése e hagyomány folytatását jelenti. Emellett a helyi tanácsok nem túl magas száma – kilenc városi, negyvennégy községi – a helyi és a megyei tanácsi szervek közötti mind közvetlenebbé váló kapcsolatok is bátorították a megyei vezetést e vállalkozás megkezdésekor.

A kétszintű igazgatás bevezetése az elmondottak ellenére osztályunkon vegyes fogadtatásra talált: az *intézményi önállóság* kibontakozásának kedvező tapasztalatai, osztályunk és a községi szakigazgatási szervek jó *együtműködése* a *bizalmat*, az intézmények és a községi szakigazgatási szervek munkájának feltételeiben és színvonalában meglévő számottevő *különbségek*, s az átszervezés okozta *egzisztenciális bizonytalanság* az *aggodalmat* erősítette. Ez utóbbi a tanácsi apparátus átszervezése, az esetleges létszámcsökkentés következményeitől való félelem hatására erősödött fel épp az új irányítási rend bevezetésekor. A *kétszintű igazgatás bevezetése* során lényegében egy decemberi vb-határozattal elfogadott intézkedési terv alapján dolgoztunk.

Az előkészítő szakaszai

Az *első szakasz* 1987/88 telére tehető. Ebben az időszakban áttekintettük a községi irányításban közreműködő városi művelődési osztályok helyzetét s a művelődés intézményrendszerét. Megyénkben 56 óvodai intézmény, 102 általános iskola, 14 ÁMK, 41 középfokú, 13 egyéb nevelési-oktatási, 101 közművelődési, 14 megyei, összesen 341 *önálló intézmény* található. Közülük 171 a *községekben van*. A későbbi differenciált segítséghez rendszerezettük a községekre vonatkozó ismereteinket. *Összegeztük az érvényben levő megyei tanácsi és vb-határozatok végrehajtásának tapasztalatait.*

Felülvizsgáltuk normatív intézkedéseinket, és közülük tizennégyet hatályon kívül helyeztünk. Tervezetet készítettünk a művelődési *hatáskörök átrendezésére*, a városi osztályokon felszabadítható *létszámok átcsoportosítására*, s kidolgoztuk a *társulásokra és a referenci hálózatra* vonatkozó elgondolásainkat. E munkák során folyamatosan – két alkalommal szervezett keretek között – konzultáltunk a Művelődési Minisztérium vezetőivel, munkatársaival; időben megismertük és véleményeztük a művelődés kétszintű igazgatására vonatkozó minisztériumi tanulmányt, koncepciót és a miniszteri rendelettervezetet. Részt vettünk a kétszintű igazgatás bevezetésének előkészítésére, a feladatok végrehajtásának irányítására, ellenőrzésére, a szervező munka koordinálására létrehozott megyei operatív bizottság munkájában. Úgy véljük, hogy – a vb igazgatási osztályával együttműködve – a *községek vonatkozásában időben megtettük a szükségesnek tartott intézkedéseket*. Ennek ellenére egyes időszakokban kisebb feszültségek keletkeztek amiatt, hogy a Művelődési Minisztérium rendelkezései időben elmaradtak a megyei tanács szerveinek intézkedéseitől. Ugyancsak gondot okozott, hogy az *új szervezeti és működési rend átmeneti bizonytalanságot keltett* a városi és a községi szakigazgatási szervekben, valamint a községi intézményekben is.

A *létszámcsökkentések miatt* különösen nagy *feszültség* volt tapasztalható a leginkább érintett városi osztályokon. Részben ennek következtében a tényleges létszámcsökkentésnél is nagyobb mozgás volt a nyár folyamán. S nem biztos, hogy ez kedvező a művelődésirányítás eredményességét illetően. A községekben a *személyi feltételek hiánya* keltett aggodalmat. A megyei művelődési osztályon dolgozók elkötelezett, figyelmes és megfeszített munkája kellett ahhoz, hogy az említett feszültségek idővel oldódtak, s a gondok enyhültek.

Az előkészítés e szakaszában készült terve-

zeteket a későbbiekben részben, olykor gyökeresen módosítani kellett, a közös gondolkodás megindítását és a további munkát azonban jól szolgálták. A városi osztályokon felszabadítható létszámok összességükben elképzeléseinknek megfelelően alakultak, de részleteikben már nem, s a későbbi átcsoportosítás sem kedvezett ágazatunknak. A községi művelődési ügyek intézésére két változatot dolgoztunk ki. Mindkettővel a városi közreműködés megszüntetése, s a megyében dolgozó művelődési ügyintézők számának növelése volt a célunk. *Társulások* létesítésétől – bármennyire is vitatható és még mindig vitatott – feltételeink ismeretében nem tudunk eltekinteni.

Egyik elgondolásunk az volt, hogy a hús nagyközségi tanács művelődési ügyintézője társulások formában ellátja a további huszonnégy községben jelentkező feladatokat is. Ebben az esetben hús, kizárólag művelődési ügyeket ellátó ügyintéző dolgozott volna a megye községeiben.

A másik változatban a hús nagyközségi ügyintézőt nem vontuk be a társulásokba. Ez esetben a huszonnégy község kilenc társulást hozott volna létre. A községekben, nagyközségekben dolgozó ügyintézők száma tehát összesen huszonkilenc lett volna, közülük azonban a hús nagyközségi kapcsolt munkakörben látta volna el feladatait.

Javaslatainkat *véleményeztettük a községekkel*, s amint vártuk, azok erősen megoszlottak. Mindkét változatnak voltak hívei és ellenzői, s újabb elgondolások is felszínre kerültek.

A kétszintű igazgatásra való áttérés *második szakaszát* a művelődési miniszter 7/1988. (III. 18.) MM számú rendelete vezette be, s a június 30-ig terjedő időszakot fogja át. A fő figyelem a miniszteri rendelet osztályunkon és a területen történő értelmezésére, korábbi tervezeiteink átdolgozására, a helyi irányítás személyi feltételeinek biztosítása érdekében a községek közötti koordináció kezdeményezésére irányult. A referensi munka – amelyet tizenhét munkatársunk lát el – kiterjedt az ágazatunkra vonatkozó községi elképzelések, javaslatok figyelemmel kísérésére. Osztályértekezletet, szakmai napot tartottunk, ott tájékoztattuk elgondolásainkról a velünk kapcsolatban álló politikai, mozgalmi, társadalmi szerveket.

Ebben az időszakban a személyi feltételek biztosítását illetően nem várt nehézségeink támadtak. A községek tekintélyes része státuszra várva, vagy – a művelődési miniszter vonatkozó rendelete alapján – a helyi irányítás megyei

hatáskörbe vételét remélve nem törekedett művelődési ügyintéző beállítására.

Július elseje után új, immár a *harmadik szakasz* kezdődött a kétszintű igazgatás rövid történetében. Megtörtént a városi osztályokon levő fontosabb községi ügyiratok átadása, illetve átvétele. Lényegében *kialakultak a művelődés helyi irányításának személyi feltételei*, több esetben igen erőteljes közreműködéssel. Huszonhat községi szakigazgatási szerv önállóan alkalmaz művelődési – illetve művelődési feladatokat is ellátó – ügyintézőket. Tizenhat közigazgatási szerv öt társulást hozott létre (a megyei vb ennyi státuszt teremtett ágazatunkban), két szakigazgatási szerv pedig az egyik városi művelődési ügyintézővel létesített megbízási viszonyt.

A társult községek művelődési ügyintézői álláshelyei még nincsenek betöltve. Valamennyi helyen pedagógus képzettségű ügyintézőt kívánnak alkalmazni. Tárgyalásaik előrehaladott és eredménnyel kecsegtető állapotban vannak, többek között két volt városi munkatárssal. Napjainkban *készülnek a társult községek együttműködési megállapodásai, a társulások működési szabályzatai*. Osztályunkon megkezdődött a művelődési ügyintézők egyhetes felkészítő tanfolyamának szervezése.

A művelődési osztályra háruló többletfeladatok

A területi – s bizonyos intézménytípusokban (középfokú intézmények, megyei intézmények) a helyi – irányítás korábbi feladatai változatlanul megyei hatáskörben maradnak, illetve a községek vonatkozásában tovább bővülnek a helyi irányítás két hatáskörével. A hatáskör-bővülés szám szerint nem nagy, de tekintettel arra, hogy százhetvenegy községi nevelési, oktatási és közművelődési intézmény működési feltételeinek, vezetői állományának figyelemmel kísérését, bizonyos esetekben megítélését, a fejlesztésre vonatkozó iránymutatást jelentik, az ebből eredő feladatnövekedés számottevő. A községi művelődési ügyintézők felkészítése, differenciált segítése munkánk tartósan ígéreköz elemévé válik. Többeségük ugyanis nem művelődési szakember, a tanácsi munkában kevés gyakorlatilag rendelkezik, emellett többszörösen kapcsolt munkakörben látja el feladatait. Tanfolyamok, szakmai napok szervezése mellett a hangsúlyt a helyszíni segítségre helyezzük. A községi tiszt-



ségviselők és művelődési ügyintézők részéről máris tömeges igény jelentkezik a szakmai segítségnyújtás iránt.

A későbbiekben – közös tanácsok különválása, megfelelő képesítésű ügyintéző tartós hiánya esetén – számolnunk kell azzal is, hogy *némely községben osztályunknak kell ellátnia a helyi irányítás hatásköreit.* Községi kötelezettségeink újabb elemekkel is bővülnek. Ilyen az osztályvezető havonkénti kötelező munkalátogatása egy-egy községben. A helyi tanácsok által fenntartott nevelési, oktatási és közművelődési intézményekben folyó munka törvényességi felügyeletét a megyei tanács végrehajtó bizottsága által tervezett szakmai felügyeleti és hatósági vizsgálatokhoz kapcsolódva végezzük. A testületi üléseken való részvétel, az emelkedő számú – s főként súlyú – panaszügyek tovább növelik a területi munka arányát. A helyi tanácsok és végrehajtó bizottságok által tárgyalt napirendek mintegy 10 százaléka közvetlenül ágazatunkhoz kapcsolódik. A testületi üléseken osztályunk képviseltek ebben az évben – időarányosan – több mint kétszerese az előző évek átlagának. A panaszügyek száma jelentősen, a megyeszékhelyen kívül töltött munkanapok száma átlagosan 12 százalékkal nőtt az előző év azonos időszakához képest.

A területi munka mellett a belső munkákban bekövetkezett tartalmi és mennyiségi módosulások is fokozott igénybevételt jelentenek. Az osztályunkon nagy számban készülő összegzések, elemzések, összesítések az eddigi kilenc helyett – a társulásokot és a közös tanácsokban várhatóan bekövetkező változásokat is figyelembe véve – több mint negyvennyolc részanyagon alapulnak. Feldolgozásuk az eddigieknél összehasonlíthatatlanul több időt igényel.

Sokszorosára nőtt az ügyfélforgalom, személyesen és telefonon egyaránt. A rendszeres

konzultáció és segítségnyújtás – eddigi tapasztalataink szerint – számos esetben megelőzi a másodfokú ügyek keletkezését, s egyszerűsíti a testületi határozatok törvényességi felügyeletét. Fokozott törődést, iránymutatást igényelnek a megyei és körzeti feladatokat ellátó intézmények annak érdekében, hogy szakmai tevékenységük, újfajta szolgáltatásaik segítsék az intézményi önállóság kibontakozását, melyet a kétszintű igazgatás egyik meghatározó feltételének tekintünk. Ezt a folyamatot ösztönzik normatív intézkedéseink, a meghirdetett pályázatok, beszámoltatások, tapasztalatcserék is.

A mennyiségében és minőségében is növekvő követelmények *feszített munkát igényelnek az osztály dolgozóitól.* Félő, hogy a feszített munka tartóssá válása az intézmények ellenőrzésének, a szakmai önképzésnek, a felgyorsult társadalmi változások által felvetett új helyzetek, jelenségek értelmezésének, s ezáltal reagáló képességünknek, valamint dolgozóink egészségi állapotának a rovására megy. Párt- és szakszervezeti szervezetünkkel egyetértésben úgy ítéljük meg, hogy ezek megelőzése, ugyanakkor a feladatok jó színvonalú, *eredményes ellátása* racionálisabb struktúrát, s legalább *két fő létszámnövelést* igényel. Létszámunk az előző év azonos időszakához képest hárommal, a nyolcvanas évek elejéhez viszonyítva hét munkatárssal csökkent. A létszámcsökkenés aránya meghaladja a feladatcsökkenés arányát.

*

A következő időszak legfontosabb feladatai: a véglegesen megállapításra kerülő létszámhoz és az osztály dolgozóival közösen kidolgozott új szervezeti struktúrához igazodó ügyrend elkészítése; a községi szakigazgatási szervek művelődési ügyintézőinek differenciált segítése a személyes kapcsolatok erősítésével, szakmai napok és továbbképző tanfolyam szervezésével; a művelődési feladatokat ellátó városi osztályokkal az utóbbi időben valamelyest meglazult, illetve módosult kapcsolataink fejlesztése, elmélyítése; az *intézményi önállóság* kibontakoztatásának differenciált segítése normatív intézkedésekkel, pályázatokkal, célirányos beszámoltatással és ellenőrzéssel, s a megyei és körzeti feladatokat ellátó intézmények szolgáltatásainak bővítésével; a megyei tanács társszótályaival és a társszervekkel való *koordináció erősítése.*

Dr. Vincze Sándor

A kétszintű igazgatás bevezetésének Szolnok megyei tapasztalatai

A rendelet, amelynek alapján a kétszintű irányításról szölok, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1987. évi 21. számú törvényerejű rendelete, amely a *Magyar Közlöny* 1987/56. számában jelent meg. Előljáróban megállapítható, hogy Szolnok megye tanácsa a rendelet értelmében időarányosan hajtja végre a kétszintű irányítás egyes lépéseit, s úgy látszik, hogy az irányítás egyszerűbbé, egyértelműbbé válik. Kevés szó esett azonban mindeddig arról, hogy a megyei intézmények, például a megyei könyvtár vagy a művelődési központ milyen változtatásokat kényszerül hozni az irányításban, s van-e egyáltalán szükség e változtatásra.

Az út elején inkább csak benyomásaink fogalmazhatjuk meg, semmint ítéletünket, s ez azt érzékelteti, hogy a szakma nyerhet is, veszíthet is a szóbanforgó intézkedés bevezetésével. Rajtunk, s a mostani tanácskozáson is múlik, hogy az előbbi valósuljon meg. A szakmának nem szabad veszítenie a kétszintű irányítás kiterjesztésével! A kérdés csak az, hogy a veszteség hogyan kerülhető el. A válasz minél pontosabb megadása érdekében engedjék meg, hogy senkit meg nem bántva, de mindannyiunk érdekében kissé sarkítva fogalmazzak. A hálózati munka irányítása a szakma részéről elvileg megoldott. De éppen az átmeneti időszak érzékelteti velünk, hogy a fenntartó részéről nagyobb támogatásra van szükségünk. A cél változatlanul az olvasó magasabb szintű kiszolgálása. (Igaz, hogy napjainkban ezt legjobb szándékkal is csak szintentartásnak nevezhetjük.)

A kétszintű irányítás a községek, a kistelepülések könyvtárai irányításának kérdését veti fel elsősorban, s a fenti rendelet egy mondata alapján, a városi tanácsok B típusú könyvtárrakra vonatkozó feladata, ellenőrzési jogköre változatlan. A gond csak az, hogy ezt a funkciót a városi tanácsok nem, vagy csak helyelközzel ellenőrzik. Az a tevékenység pedig,

amit a fenntartó – a „hatóság” – nem kér számon, nem értékkel, az csupán a jó szóra hagyatkozva törvényszerűen visszafejlődik. Konkrét gondot az év elején két városunkban okozott a rendelet. Az egyikben – a tanács egyetértésével – a könyvtár, úgymond, „vissza akarta adni” e feladatát a megyei könyvtárnak. A másikban is hasonló volt a helyzet. Mindkét esetet szóbeli megállapodással lehetett tisztázni, s ha nem is kifogástalan, de egyfajta hálózattal gazdálkodó munka helyreállt. A községekre vonatkozóan kissé konkrétan szölok benyomásaimról.

Községeinkben van némi bizonytalanság, a függőségi viszony egyelőre több szempontból tisztázatlan, a számonkérés lehetőségei szűkülnek. Módszertanosaink így vallanak erről: „Örülünk, ha a fenntartók tisztességgel meghallgatnak bennünket, azután nemigen történik semmi.” Más vélemény szerint az önállósult községi tanács – hogy gondjain segítsen – még a könyvtár létét is megkérdőjelezi. A volt szolnoki járás községei közvetlenül a megyei tanácshoz tartoznak. Nálunk is van bizonytalanság. A szolnoki körzet négy községe a Szolnoki Városi Könyvtárhoz tartozik. Kérdés, hogy a Szolnok Városi Tanács hatáskörébe tartozó városi könyvtár ezen négy községe hová kötődjék. És míg a járszberényi tanács továbbra is határozottan segíti a városi könyvtár hálózati munkáját, a kunszentmártoni helyzet ennek az ellenkezőjét mutatja. Gépkocsit például nem kap a könyvtár, s a községi tanácsokon ez idő szerint senki sem kéri számon a könyvtárakkal való törődést. Nagyrév esete a konkrét bizonyíték arra, hogy a helyi tanács egyenesen nyűgnek tekinti a könyvtárügyet. A megyei tanácsok képviselői most jelen vannak tanácskozásunkon, ezért Szolnok megye tapasztalatán okulva azt javasolom az ország többi tanácsainak, tegyék helyre ezt a kérdést, illetve előzzék meg még a kétszintű irányítás bevezetése előtt a fent jelzett anomáliákat.

Megoldásként nem tudom elfogadni azt, hogy a megyei könyvtár vegye át a községek mindegyikére vonatkozóan a hálózat gondozásának, irányításának teljes körű munkáját. Erre a mi három fős módszertani osztályunk nem képes, növeléséről pedig szó sem lehet. Megoldást kínálhatna az az elképzelés is, hogy a szakfelügyeleti hálózatot olyan nagyságrendűre duzzasszuk fel, amellyel képesek lennénk ellátni a megnövekedett feladatokat. Ez a lépés azonban ésszerűtlen és gazdasági vonzatai miatt is kivitelezhetetlen, arról nem is szólva, hogy a szakfelügyeletnek amúgy is mások a feladatai.

A kétszintű igazgatás bevezetése 1988 január elejével indult meg. Indokolta ezt a megye vállalkozó szelleme, s az, hogy a helyi tanácsok száma nem túl magas: kilenc városi és negyvennégy községi tanács működik a megyében. A kétszintű igazgatás bevezetése során a megyei tanácsok egy decemberi vb-határozattal elfogadott intézkedési terv alapján dolgoznak. A megyében százegy közművelődési intézmény található. Az ötvenhat óvodával, százket általános iskolával, tizennégy ÁMK-val, negyvenegy középfokú és tizenhárom egyéb nevelési-oktatási, valamint tizennégy megyei intézménnyel együtt számuk háromszáznegyvenegy. Ezek közül százhetvenegy a községekben található. A megyei tanács a községi művelődési ügyek intézésére két változatot is kidolgozott. Mindkettővel a városi közreműködés kiváltása volt a cél. A községek tekintélyes része ugyanakkor – státuszra várva – nem törekedett művelődési ügyintéző beállítására.

Július elejétől új szakasz kezdődött a kétszintű igazgatás rövid történetében. A városi osztályok átadták a birtokukban levő fontosabb községi ügyiratokat a községeknek.



A megyei művelődési osztály együttműködésével fokozatosan kialakultak a művelődés helyi irányításának személyi feltételei. Huszonhat községi közigazgatási szerv önállóan alkalmaz azóta művelődési, illetve közművelődési feladatokat is ellátó ügyintézőt. Ezenkívül tizenhat szakigazgatási szerv öt társulást hozott létre (a megyei vb ennyi státuszt biztosított az ágazatnak), két szakigazgatási szerv pedig egy városi művelődési ügyintézővel létesített megbízási jogviszonyt. A társult községek művelődési ügyintéző-álláshelyei a késői végrehajtott bizottsági döntés miatt még nincsenek betöltve. Valamennyi helyen pedagógus képzettségű ügyintézőt kívánnak alkalmazni. Napjainkban készítik a társult községek együttműködési megállapodásait, a társulások működési szabályait. A megyei tanács művelődési osztályán megkezdődött a művelődési ügyintézők egyhetes felkészítő tanfolyamának előkészítése. A helyi tanácsok által fenntartott nevelési-oktatási és közművelődési intézményekben folyó munka törvényességi felügyeletét a megyei tanács vb által tervezett szakmai felügyeleti és hatósági vizsgálatokhoz kapcsolódva a megyei tanács művelődési osztálya végzi.

A fentiekből kitűnik, hogy a megyei tanács a maga vonalán időarányosan keresztülvitte, illetve megkísérelte keresztülvinni a kétszintű irányítás elvét. De hangsúlyozom, hogy a maga vonalán: a szakmai irányítás területén ez még nem történt meg. A B típusú könyvtárakról van szó, ahol a művelődési osztály ugyan nem tiltja, de nem is szorgalmazza a volt hálózat gondozását.

A bevezetőben elmondott gondolatokhoz térek vissza: a gyakorlat nem egyszer igazolta, hogy az a tevékenység, az a feladatkör, amely csupán „félfelügyelet” kap, előbb-utóbb elsorvad. Márpedig a községek gondozását igazából csak a megyei könyvtár kéri, kérné számon a mai gyakorlat szerint a városi könyvtáraktól, jöllehet az Elnöki Tanács 1987. évi 21. sz. törvényerejű rendelete 2. paragrafusában van egy mondat, amely szerint „a városi tanács a vonzáskörzetét is ellátó intézményeket tart fenn” (*Magyar Közlöny*, 1987. évi 56. szám).

A mozgás a fizika törvénye szerint a gyengébb ellenállás irányába halad, s ez esetben a gyengébb ellenállást a községi tanácsok által át nem vett és jószerével át sem vehető felügyeleti funkció jelenti. Ennek következménye, hogy C típusú könyvtárak, klubkönyvtárak, ÁMK-k és a kisebb letétek ma Szolnok megyében nem-

csak a pénzelvonás sanyarú következményét érzik, hanem a fenntartók rájuk fordított figyelmének akaratlan csökkenését is. A megyei könyvtár említett módszertani osztálya, felügyelő gárdája a jelen körülmények között csak mérsékelten ellensúlyozhatja a kettős irányításból adódó, fent jelzett negatívumokat. A megoldást a megyei tanács művelődési osztályával most is közösen kell keresnünk.

*

A módszertani munka jelentősége a megyei könyvtárakban és az alközpontokban a két-szintű igazgatás bevezetésével minden bizonynyal tovább növekszik. A megyei művelődési osztály tevékenységétől e vonatkozásban sokat várunk, de tény, hogy az osztály mindeképpen „távolabb van, távolabb lesz” a községtől, mint a városok. A távolságot a megyei tanács és a megyei könyvtár munkájának további ösz-

szehangolásával is csökkenteni lehet, nem feledve, hogy a megyei könyvtár vezetése és a módszertan csak javasolhat és kérhet, előírni nincs joga. A művelődési osztályon és tőle függetlenül is szükséges tovább erősíteni a B típusú könyvtárakat a saját fenntartójuknál, akik be kell, hogy lássák: ha a városi intézményeknek vannak területi feladataik, akkor ezt el kell ismerniük, számon kell kérniük, sőt segíteniük kell. Ezen elv kerestülvitele a megyei könyvtár igazgatójának is fontos feladata.

És végül szögezzük le: még ha a gyakorlat abba az irányba mutat is, hogy csökken a kisebb könyvtárak presztizse, a regresszió nem lehet cél. Az utolsó pillanatig nem szabad feladnunk legalább a szintentartás elvét. Ezt az elvet szolgálja a kettős szintű tanácsi irányítás tapasztalatainak figyelembevétele, s a felsorolt és fel nem sorolt hiányosságok idejében való kijavítása.

H. K.

Napló

A könyvtár mint a helyi közélet szervezője és fóruma

1

Az 1970-es évek végén és a 80-as évek elején érdekes vendégjárás volt a Jászberényi Városi Könyvtárban. Általában a városi pártbizottság közvetítésével pártmunkások különböző csoportjai, kisebb delegációi keresték fel a könyvtárat: no nem az intézményre voltak kíváncsiak, hanem az ott működő propagandista klubra. (Hozzájárult e gyakori látogatásokhoz a klub elnevezéséhez méltó propagandája is: bemutatta a *Propagandista* című folyóirat, a városi pártbizottság munkatársával írtam róla a *Pártéletben*, ismertettem a *Könyvtárosban* és a megyei pártbizottságnak klubokról szóló kiadványában.)

Nos, afféle tapasztalatszerzés céljából ekkortájt keresték fel a könyvtárat a hatvani városi pártbizottság, a tanács, a TIT munkatársai *Kocsis Istvánnal*, a könyvtár igazgatójával együtt. És én büszkén mutattam be az ismeret-

terjesztő eszköztárnak elnevezett, a propaganda- s oktatómunkát elősegítő reprezentatív küllöngyűjteményünket, a városi könyvtárakban akkor még alig-alig előforduló diaposzitiv-sorozatokat, grafikákat és egyéb nem hagyományos dokumentumokat, szemléltető eszközök – egyébként bárki által használható – sokaságát. Szóltam a sikeres (és kevésbé sikeres) rendezvényekről, az ismert újságírók, történészek előadásairól vagy a helyi közéleti személyiségek elsősorban várospolitikai kérdéseket érintő tájékoztatóiról, amelyek – bár főleg a párt, a KISZ, a HNF, a szakszervezetek propagandistáinak, a TIT előadóinak a továbbképzését szolgálták és szolgálják ma is – *nyilvánosak*, azokon mindenkit szívesen látunk, ezért a különböző programok meghirdetésre kerülnek a városi műsorfüzetben és másutt is. És szóltam az előadások után szerencsés esetben kialakuló vitákról, közérdekű párbeszédre váló eszmecserékről, majd utaltam arra, hogy a klub a

helyben élő lakosság egy kisebb csoportjának egyféle *demokratikus, közéleti fóruma* is. Azaz a klub (s tegyük hozzá: a könyvtár) eredményes működésének feltétele az, ha valóban sikerül a helyi közélet, a nyilvánosság egyik színterévé válnia, és sokoldalú, kérdéseket feltevő, véleményt alkotó magatartásra ösztönöznie látogatóit.

E találkozó óta eltelt már jó néhány esztendő, és – talán jászberényi emlékeimre, elképzeléseimre is hagyatkozva – időközben sokhelyütt leírtam, elmondtam már: a könyvtár nemcsak a megfelelő dokumentumok, információk biztosításával járulhat hozzá a demokrácia fejlesztéséhez, az állampolgároknak a társadalmi, közösségi életben való cselekvő részvételéhez, hanem azzal is, hogy megfelelő fórumot, lehetőséget is kínál mindennek a megvalósítására. Azért, hogy e konkrét, a társadalmi változásokkal együttjáró és tagadhatatlanul nagyobb formátumú lehetőségeket számbavegyem és megismerjem, immár hosszú évek óta én járok rendszeres tapasztalatcserére Hatvanba. Többek között így lehettem szemtanúja (s talán kicsit részese is) a könyvtár kiadásában napvilágot látó helyi újságok megjelenítésének, a könyvtár által kezdeményezett közművelődési egyesület megalakulásának és működésének. Egy-egy jelesebb eseményről, rendezvényről értesülve ezért is megyek mindig szívesen Hatvanba. Így volt ez idén, szeptember 1-jén is.

2

A könyvtárból küldött, »*Dunának, Oltnak egy a hangja.*« *Közös hazában egyenlő elbánást! Éljen a magyar és a román nép barátsága!* kezdetű meghívó a Hatvanban rendezett szolidaritási nagygyűlésre invitált. Az esemény természetesen önmagában is figyelemreméltó, ám tanulságossá az teszi, hogy a HNF és a KISZ városi bizottsága és a városi közművelődési intézmények, a közművelődési egyesület által meghirdetett demonstráció kezdeményezésében és lebonyolításában a könyvtár meghatározó szerepet vállalt. Nemcsak a program összeállításában, hanem a szervezőmunkában is. A könyvtár volt a nagygyűlést előkészítő megbeszélések egyik helyszíne, s természetesen itt válogatták ki az esti műsorban elhangzó irodalmi műveket is: *Csoóri Sándor Idegszálaival a szél* és *Kányádi Sándor Könyomat* című költeményét, valamint *Ratkó József Segítsd a ki-*

rályt! című drámájából az *István imája* című részt. Az utóbbi két műnek a mintegy 1500 főnyi közönség előtti bemutatása példamutatóan tükrözi azt is, hogy a könyvtár milyen módon szervezhet a számára fontosnak vélt (úgy is mondhatnánk: ajánlott, értékes) műveknek egyre nagyobb közönséget. *Kányádinak* az *Új Tükörben* megjelent verse ugyanis szerepelt már a középiskolások részére szervezett idei olvasótábor szöveggönyvében, s természetesen fontos beszélgetés apropója volt. *Ratkó József* írása sem volt ismeretlen a hatvani közönség előtt: drámájának első bemutatására (mondhatni ősbemutatójára) néhány évvel ezelőtt vállalkozott a középiskolások olvasótábor. Mindemellett az *István imája* olvasható a könyvtár közreműködésével megjelent *A kő alól* című *Ratkó-kötetben*, amelyből jó néhány példányt dedikált a szerző a hatvani író-olvasó találkozókra... És ha már az irodalomról van szó, meg kell említenem: a szolidaritási nagygyűlésen beszédet mondó *Vári Attila* költőnek feltehetően nem volt még egyszerre ekkora hallgatósága, s ha nem is nevezhetjük pontosan annak, a könyvtár sem működött közre még ilyen létszámú író-olvasó találkozó rendezésében.

E rövid kitérő után folytatom annak felsorolását, hogy mit tehetett, tett a könyvtár e valóban sokoldalú kérdésfeltevői, véleményalkotói magatartásra biztató „rendezvény” sikeres megvalósítása érdekében. A könyvtári dokumentumok alapján állították össze azt az emberi jogokról és nemzetközi szerződésekről szóló szemelvénygyűjteményt, ami szintén elhangzott a nagygyűlésen. Itt sokszorosították a meghívókat, valamint az Erdély címerét ábrázoló emléklapot. (Ám először a címet a gyöngyösi könyvtár korszerű másolóján – mert ilyen még Hatvanban nincs – megfelelő méretűre kellett kicsinyíteni.) A nagygyűlést a könyvtár igazgatója vezette és zárta be, ő tartotta a köszöntőt és mondta a zárszót. A könyvtárosok gyűjtötték össze a kormányhoz eljuttatott memorandumhoz csatlakozó aláírásokat, ők osztogatták az emléklapokat. A könyvtár videokamerájával örökítették meg a demonstrációt; a felvételtől a tévéhíradó második kiadása a következő napon néhány perces összeállítást sugárzott. A könyvtár kérte fel e sorok íróját, hogy a gyűjteményében található, romániai magyar grafikusművészek ex libriseiből, alkalmi grafikáiból *Üzenet Erdélyből* címmel szabadtéri kiállítást rendezzen...

E rövid beszámoló bizonyára nem lehet teljes, ám a könyvtár közönség- és közösség-szervező tevékenységét bemutató még egyetlen mozzanatról szeretnék szólni. Mint említettem, a könyvtár által szervezett olvasótáborok szellemisége jelen volt, sőt kiteljesedett a nagygyűlésen. És természetesen jelen volt a régebbi és újabb táborokat megjárta fiatalok népes társasága is. Ők a meghívó mellé egy személyes hangú, „tábori behívót” is kaptak a könyvtártól, s közülük kerültek ki a műsorban elhangzó költemények, illetve drámarészlet megszólaltatói is. Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy a nagygyűlés résztvevőinek népes táborában sajátos szint és minőséget képviseltek. Ez akkor vált számomra nyilvánvalóvá, amikor a program végeztével, a nehezen oszladozó tömeg közepette – gyertyafény mellett összehajolva – a táborokban (vagy netalán az erdélyi kirándulás során *Kányádi Sándor*-tól) tanult régi népdalokat énekelték. Ezzel

nemcsak a „felnöttek” érdeklődő és csodálkozó figyelmét nyerték el, hanem – miként az egész esti program – egy kicsit ők is a reményeiket és önbecsülésüket, önbecsülésünket erősítették. Remélem, jutott ebből a hatvani könyvtárnak, könyvtárosoknak is.

Befejezésül – naplósorozatomban hagyományainak megfelelően – valamilyen csattanó kívánkoznak vagy méginkább egy újabb elvi, elméleti eszmefuttatás arról, hogy a könyvtár milyen módon lehet részese és ösztönzője a helyi közösségi, társadalmi kezdeményezéseknek, azaz miért írtam ilyen részletesen a *Grósz Károly* aradi látogatása után rendezett, tüntetésnek is beillő (és sokak által annak is nevezett) szolidaritási nagygyűlésről a *Könyvtárosban*. Azt hiszem, ez már felesleges: olvasóim megállapíthatják, hogy a leírtak pontosan megfelelnek a naplójegyzetem címében megfogalmazottaknak.

AraTóni

A nemzeti kultúra védelmében

Könyvtárlátogatáson a testvéri Észtországban

Más népek kultúráját nem ismerni – tudatlanság, nem becsülni – kulturálatlanság. Ahhoz, hogy ne essünk ez utóbbi bűnébe, a kényelmes tudatlanság veszélyét kell kiküszöböl-nünk, de legalább csökkentenünk.

Az ész és a finn nép – bármennyire is „óvatosan” fogalmaz manapság az antropológia és a nyelvtudomány – mindenképpen rokonunk. A finnek, észtek, komik, udmurtok, manysik, chantik stb. közelebb állnak hozzánk, mint bármelyik szomszédunk, s őszinte ragaszkodásukkal, kultúránk iránti érdeklődésükkel valóban barátaink kívánnak lenni. *Kekkonen*, akkori finn köztársasági elnök a hatvanas években az Eötvös Kollégiumban is járt. Egyik emlékezetes megjegyzésével – hazánk tévova és egyoldalú kultúrpolitikájára célozva – így biztatott minket, a kollégium akkori lakóit: „Őnök, kedves Eötvös-kollégisták, fáradozzanak továbbra is azon, hogy ne szakadjon meg a magyar és a finn nép tekintélyes múlttal rendelke-

ző barátsága, kulturális kapcsolata, mert hiszen *barátság testvérek között is létezhet.*”

S ha sokáig nehézkes volt is a kapcsolattartás, ma valóban módunk van tényleges, gyakorlati lépéseket tenni egymás jobb megismerésére: a finnugor népek testvéri barátságának ápolására.

A lehetőségeknek ez a talán nem alaptalanul optimista felmérése készítette arra a Szolnok Megyei Könyvtár vezetését, hogy immár második éve könyvtárosokat küldjön tanulmányútra Finnországba, Észtországba, és szakembereket fogadjon ezekből az országokból. Hogy „csupán” könyvtári vonalon is van mit tanulnunk egymástól, arra példa lehet *Anne Rande* tallini könyvtárigazgató szekszárdi előadása az MKE XX. vándorgyűlésén is (*Könyvtáros*, 1988/10.). Az ész és finn nép önbecsülését, élniakarását, kulturális fejlődésének lehetőségét és naponta megvívandó harcát bemutató előadás sok barátot szerzett az ész kultúrájának és könyvtárugynek. Ugyanezt a

célt szolgálta a finnugor népek gyermekolvasói körében a Szolnokról indított, s immár második alkalommal meghirdetett meseillusztrációs pályázat. E pályázat egyik eredménye, hogy az Észtt Szovjet Szövetségi Köztársaság úttörőtáborába két sikeres pályázónak is meghívták. Megyénk e két tanulója a Megyei Úttörőszövetség huszonhárom fős delegációjában kapott helyet, s töltött el két felejthetetlen hetet Tallinnban, illetve a város környékén. S mivel kétszeresen is hasznos lehet a könyvtárnak, ha dolgozói a szerény költségvetést nem terhelő tapasztalatcserére utazhatnak, jelen sorok írója is szívesen vállalta a kiutazó csoport kísérését, valamint a tolmácsolási feladatokat.

Természetes és magától értetődő dolog, hogy a „tolmács” ilyen minőségében is könyvtáros maradt, s érdeklődése elsősorban erre a területre irányult.

Allami Gyermek- és Ifjúsági Könyvtár

A mintegy dunántúlnyi nagyságú Észtt Szovjet Szocialista Köztársaság alig egymillió észtt lakost számlál. A legújabb statisztikai adatok szerint a közel kétmillió lakos nagyobbik hányada orosz anyanyelvű. A fővárosban, Tallinnban 52 : 48 az arány az orosz anyanyelvűek javára. Ez a helyzet az elmúlt évtizedek során folyamatosan alakult ki (a harmincas évek önálló Észttországában nem érte el a 10 százalékot sem az idegen ajkúak száma).

Kisebbségben vannak hát az észtt saját hazájukban, kultúrpolitikájuk ennek következtében a kisebbség kultúrpolitikája. Törekvéseik, gondolkodásuk megítélésében ez a tény feltétlenül figyelembe veendő.

Az észtt és a magyar rokon nyelv. Kézszelfogható bizonyítéka e történelmi ténynek az a bárki által ellenőrizhető akusztikai jelenség, hogy e nyelv dallama, hanglejtése ugyanaz, mint a magyar beszédé. S mivel nekem több héten át volt módomban e magánhangzókból gazdag nyelvben gyönyörködnöm, engedtessek meg némi elfogultság, csöppnyi nosztalgia is e kis néppel és kultúrájával – könyvtárügyi törekvéseivel szemben. Több könyvtárat látogattam meg Észttországban július 18. és 30. között. E könyvtárak legtöbbje jelentős szerepet tölt be a köztársaság életében. Róluk szólok az alábbiakban.

Kezdjük a sort a tallinni Állami Gyermek- és Ifjúsági Könyvtárral – annál is inkább, mert

a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár velük létesített először közvetlen, hasznos és továbbfejlesztésre alkalmas kapcsolatot. E könyvtárat a főváros központjában – igaz, nem a történelmi központban – található meg az érdeklődő. A feltételes fogalmazás jogos: található, ha a nagybetűs orosz nyelvű „Galantereja” (rövid-áru) neonreklám mellett az apróbetűs észtt nyelvű „Ramatukogu” (könyvtár) feliratot is meglátja. És bár a kultúra e jelentős bástyája az észtt forradalmárról – Kingissepről – elnevezett főutcában található, bejárata a Galantereja mögött, egy kis mellékutcában lelhető fel. Aki pedig eddig eljutott, az most már nyugodtan beléphet az ifjúsági irodalmat kínáló meghitt helyiségek egyikébe: lelkes, tapasztalt és főleg tenniakaró kollektíva fogja kiszolgálni. A Gyermek- és Ifjúsági Könyvtárnak ez egyébként csak az ifjúsági részlege. A gyermekkönyvtár a város távolabbi pontján, egy új lakónegyedben kapott helyet. Az egyszerűség kedvéért a két részlegről együtt szólok. Nem részletezem azt a tény, hogy a könyvtár – csakúgy mint a köztársaság többi könyvtára – gyűjteményben és olvasótáborában egyaránt kétnyelvű. A beiratkozott olvasók száma 9862 (1987-es adat), ebből a gyermekrészlegben 6673-an, az ifjúságiban 3189-en iratkoztak be. A gyermekrészlegben a megoszlás a következő: harmadik osztályos korig 1469-en, negyedik-hatodik osztály között 1572-en, ezen felül 1320-an vannak. Az ifjúsági részlegben 933 hetedik-nyolcadik osztályos jár, kilenc-tizenedik osztályos, illetve ezen felüli 1149. A gyermekrészleg olvasótermét évente 1677-en, az ifjúsági részlegét 1107-en látogatják. Az egy főre jutó kölcsönzött kötetek száma a gyermekrészlegben évente 16, az ifjúságiban 10 az észtt csoportban és 37 az oroszban.

A könyvtárat naponta 97-113 olvasó keresi fel, s a kis alapterületű olvasójában és kölcsönzőjében ez nem csekély forgalmat jelent. E könyvtár csakúgy, mint a legtöbb magyar, helyhiánnyal küzd, s új könyvtár építéséről itt is inkább csak a tervekben és elképzelésekben hallhatunk. A raktározás nagy gond, annak ellenére, hogy néhány városi raktárat magáénak mondhat a könyvtár. Az állomány egyébként 150 204 könyvtári egység, 54 919 észtt nyelvű, 89 398 orosz. Ezen túl található a könyvtárban 5 887 más nyelvű mű is. Zenei anyaguk (lemez) néhány százas nagyságrendű. Műsoros és egyéb kazettát, valamint videóanyagot nem gyűjtenek. A hangoskönyvet nem

ismerik, s a számítógépről még alig-alig esik szó körükben.

Két adat szembeötlően hívja fel magára a figyelmet: a látogatók és a kölcsönzött kötetek száma az orosz csoportban többszöröse a gyermekrészlegben is, az ifjúsági részlegben is az észtekén. Nem tévedés és nem is véletlen ez a nagy különbség. A magyarázat: az észtek könyvkiadás a lakosság alacsony számát tekintve mind ez ideig biztosítani tudta a szükséges példányszámot. Ezt az észtek meg is vásárolják. Az orosz nyelvű könyvek esetében ez messzenőn nem így van. Hiánycikk ma a Szovjetunióban a könyv, és nem csak a közkedvelt fantasztikus irodalom vagy krimi, hanem *Tolsztojtól Csingiz Ajtmatovig* a klasszikus orosz és szovjet szépirodalom is. Szervezési kérdésekben túl elsődleges oka ennek a papírhány, amely éppen e cikk írásának idején közismerten a szovjet napilapok és folyóiratok példányszámának drasztikus csökkentésében is megnyilvánult. Az orosz nyelvű könyvekért, csakúgy mint a napilapokért, a szó szoros értelmében sorbaállnak, s a jelenséget csak nagy jóindulattal lehet „kultúrszomjnak”, esetleg felpeszdlőben lévő „olvasási szenvedélynek” nevezni.

A helyzet is szüli, a hagyományok is indokolják, hogy az észtek részlegben magas színvonalú reklámtevékenység alakult ki. E tevékenység számunkra is kézzelfogható eredménye éppen a Szolnok testvérvárosainak könyvtáraiban meghirdetett illusztrációs pályázat tallinni pályázóinak nagy száma. Az egyik fiatal könyvtárosnő kifogyhatatlan ötleteiről híres. Nem véletlen, hogy a huszonhét fős magyar csoport látogatásakor ő játszott kannelen, az ősi népi hangszeren, ő tanított táncot és észtk gyermekjátékot úttörőinknek. A könyvtárho-



soknak az észtk kultúra iránti rajongásáról, a vetélkedők és versenyek szervezéséről sokat kellene még beszélni. Mivel ezt helyhiány miatt nem tehetem, csak azt említem meg, hogy a könyvtár az egész ország gyermekkönyvtárainak módszertani irányítását is ellátja.

Az intézmény az utóbbi hónapokban nyitottabbá vált. Az átalakított Kulturális Minisztérium az egyes intézményekre bízta a külföldi partnerintézményekkel való kapcsolatfelvételt. Így többek között mód nyílik arra is, hogy a két könyvtár (a tallinni és a szolnoki) valuta-mentes gyermekcsoportcserét hozzon létre a jövőben.

További könyvtárak

A meglátogatott könyvtárak közül még kettőről szólok vázlatosan. Következzék tehát a Központi Városi Gorkij Könyvtár. Az adatokat *Peeba Helgi Ado* igazgatótól kaptam, a könyvtár megtekintésekor is ő kalauzolt.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár funkcióihoz hasonló feladatkörrel megbízott tallinni könyvtár – huszonhárom fiókjával együtt – egymillió-háromszáz ezer könyvtári egységet mondhat magáénak. Olvasóinak a száma 72 000 (!) volt a múlt évben. Az 1 500 négyzetméter alapterületű központi könyvtárba persze jóval kevesebben, „csupán” 34 368-an (!) iratkoztak be 1987-ben. Ennek a központi részlegnek az állománya 478 000 könyvtári egység. Tavaly 790 000 kötetet kölcsönöztek a központi könyvtárból, a fiókokkal együtt számolt fővárosi hálózathoz pedig 1 700 000-et.

Az olvasók nagyobbik része orosz anyanyelvű, s ők, a fent említett okok miatt, jóval többet járnak könyvtárba, mint az észtek. Naponta mintegy ötszázan 1500 kötetet kölcsönöznek, s a 110 férőhelyes olvasóteremben kétszáz-kétszázötven látogató fordul meg. (Mindkét részlegre jellemző a fizikai értelemben vett sorbaállás.)

Külön is említésre méltó feladata a városi könyvtárnak a hajók személyzetét és utasait könyvekkel ellátni. Erre külön raktárrészleget hoztak létre, amely százkét „tengeren mozgó könyvtár” szolgál ki, s így 65 000 kötet könyvük hajózik különböző vizeken. Könyvtárközi kölcsönzésük az igazgató szavai szerint nem jelentős. Évente legfeljebb százan igénylik e szolgáltatást. Mivel a könyvtárnak nemzetközi kapcsolatai nincsenek, ezért a nemzetközi kölcsönzést az Észtk Nemzeti Könyvtár látja el.

KÖNYVTÁROS

Tartalomjegyzék az 1988. évre (38. évfolyam)

1. KÖNYVTÁRPOLITIKA. A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

- [ARATÓ Antal]: A fordulat éve. [A könyvtárak költségvetéséről, a forgalom csökkenéséről.] 654
- : A megyei könyvtári híradók mint a helyi könyvtárügy közérdekű fórumai 62
- BENJÁMIN Judit: A könyvtárügy helyzete és fejlesztésének feladatai. Beszámoló az Országgyűlés kulturális, valamint ifjúsági és sportbizottsága együttes üléséről 381
- : Felszólalás az Országgyűlés kulturális bizottságának 1988. szeptember 20-i ülésén 710
- BÖRÖNDI Lajos: Innoválom magam. [A könyvtárak állami támogatásáról, illetve annak elmaradásáról.] 620
- ELEKES Eduárdné: Mit várhat az olvasó a könyvtári híradóktól? Egy tanácskozás margójára 60
- FEKETE Gábor: Innováció a közművelődési könyvtárak állami finanszírozásában. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., 253. és 326. l.] 532
- : Kié legyen a közkönyvtár? 333
- FOGARASSY Miklós: Új minisztériumi útmutató [Művelődési Közlöny 1986/24. sz.] és az iskolai könyvtárak jövője 4
- FUTALA Tibor: Miért kell az anyóست csupán derékgig eltemetni? Papp István innovációs tanulmánya [1988. 203., 253. és 326. l.] ürügyén 605
- FÜLEKI Mihály: Gondolatvázlatok az olvasómozgalmi konferencia jegyében 737
- GERŐ Gyula: Események, krónika 1970–1985. Pótlások 38
- : Események, krónika 1987 626, 688, 753
- KAMARÁS István: Gondolatok a rend-házban a magyar kultúra évfordulóján és sorsfordulóján. [Beszélgetés a pannonhalmi gimnázium tanáraival.] 451
- LENGYEL László: A magyar gazdaság és hatása a kulturális területre, a könyvtárakra. (Vitaindító.) ... [Ambrus Zoltán, André Miklós, Deák Sándor, dr. Gomba Szabolcsné, Győri Erzsébet korreferátumai Lengyel László vitaindítóhoz] 580
- A magyar könyvtárügy helyzete és fejlesztésének feladatai. [Az MM intézkedési terve, Juhász Jenő bevezetőjével.] 317
- Minisztériumi állásfoglalás egyes könyvtári szolgáltatások térítési díjairól 747
- Az MKE elnökségének javaslatai a magyar könyvtárügy fejlesztésének legfontosabb feladataira 322
- Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása [a magyar könyvtárügy helyzetéről és fejlesztési irányairól] 323
- Sz. NAGY Lajos: Elvek és szempontok közművelődési és szakkönyvtárak összevonásához 721
- PALLÓSNÉ TOLDI Márta: Innováció kérdőjelekkel. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., 253. és 326. l.] 725
- PAPP István: Közművelődési könyvtárak és innováció 203, 253, 326
- Az olvasó népert mozgalom Budapesten és Pest megyében 734
- PETHEŐ Lászlóné: A könyvtárügy a sajtóban 643, 714
- REDL Károly: Bérharc (avagy egy alulról építkező kezdeményezés története). [A közművelődési és közgyűjteményi dolgozók bérproblémáiról.] 712
- RÓZSA György: Különvélemény: igaz-e a húszéves lemaradás? [A magyar könyvtárak nemzetközileg is magas színvonaláról.] 466
- A szakszervezetek javaslatai a művelődés területét hátrányosan érintő adótörvények módosítására 600
- TÓTH Dezső: Könyvtári innováció a gyakorlatban. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., 253. és 326. l.] 464
- VAJDA Kornél: Legyenek-e hálózati híradók? 69
- ### Könyvtárosképzés és -továbbképzés. Hivatástudat
- BIEGELBAUER Pál: Ami nem lehetséges és ami nélkülözhetetlen. [A könyvtárkezelői tanfolyamokról és a felsőfokú könyvtárosképzésről. Reflexió Velky Andrea cikkére, 1988. 144. l.] 145
- CSAPÓ Edit: A könyvtárosok továbbképzése és a KMK. [Reflexió Zircz Péter írására, 1988. 502. l.] 728
- KAPRONCZAI Istvánné: Még egyszer a könyvtárkezelők ügyében. [Reflexió Biegelbauer Pál és Szekeres Zsuzsanna cikkeire, 1987. 484. és 726. l.] 269
- MURÁNYI Péter: A szakkönyvtári tájékoztatás oktatásának első tapasztalatai Szombathelyen [a Tanárképző Főiskola könyvtáros tanszékén.] 468
- SKALICZKI Judit: Tartalomjegyzék-idézés helyett tartalomismertetést vártunk. [Reflexió Zircz Péter írására, 1988. 502. l.] 729
- VELKY Andrea: Szerény kívánság. [A továbbképzésről és a felsőfokú könyvtárosképzésről. Reflexió Biegelbauer Pál cikkére, 1987. 484. l.] 144
- ### Külföldi könyvtár- és tájékoztatásügy. Nemzetközi együttműködés
- ALMÁSNÉ KOVÁCS Éva - BENDA Mária: Az európai orvosi könyvtárosok közössége és a magyar orvosi könyvtárosok 528
- [ARATÓ Antal]: Olvasmányom, a Könyvbarát. [A Hét - Bukarest - kéthavonta megjelenő mellékletéről.] 708
- V. BÁRÁNY Éva: A Prágai Városi Könyvtár központja 23

BILLÉDI Ferencné: Az IFLA 53. egyetemes konferenciája, Brighton	30
- : Magyar-norvég könyvtárügyi szeminárium [az MKE rendezésében, 1987. december.]	158
GEH, Hans Peter: Az IFLA-ról	647
HOMORÓD Bálint: Községi és iskolai könyvtárak Erdélyben	701
KEREKES Magda: Testvérmegyei könyvtári együttműködés. Bács-Kiskun megye – Vajdaság	224
KEREKES Pálné: Francia gyermekkönyvek Budapesten [a Francia Intézetben.]	413
LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta: Pillanatkép a finnországi tamperei városi könyvtárról	670
MODIGH, Birgitta-BERGLUND, Gunilla: Munkahelyi könyvtárak Svédországban	342
P[APP] I[stván]: Hírek az IFLA életéről	364
- : Hírek az IFLA életéről. Az <i>IFLA Journal</i> 1988/2. számának hírvivata alapján	551
- : Hírek az IFLA életéről. Az <i>IFLA Journal</i> 1988/3. számának hírvivata alapján	748
- : Norvég-magyar könyvtárügyi szeminárium. [Oslo, 1988. április 18–22.]	558
SEBESTYÉN György: A budapesti magyar-francia bibliológiai kollokvium folytatása Párizsban	26
SZABÓ GÁL András: Könyvtár a Szilícium-völgyben. [Sunnyvale könyvtárjáról.]	274
SZALONTAI Éva: Pillanatképek izraeli magyar könyvtárakról	226

Magyar Könyvtárosok Egyesülete

ABODY Rita: Csendes ünnep. [Az MKE iskolai könyvtári szekciójának ünnepi ülése az OPKM harminc éves jubileuma alkalmából.]	723
AMBRUS Andrásné: A tantestület és a könyvtáros konfliktusa. [Az MKE gyulai konferenciáján elhangzott előadás.]	522
LUKÁCS Zsuzsa: Hogyan tovább? [A Könyvtárellátó munkájáról. Reflexió Tuba László cikkére, 1988. 355. l.]	536
A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XX. vándorgyűlése. [Vajda Kornél bevezetője.]	573
BÁTONYI Viola: Módszertani munkabizottság	598
BIRÓ Ferenc: Audiovizuális munkabizottság	597
BUDA Attila: Társadalomtudományi szekció	595
DOMOKOS Miklósné: Osztályozási és indexelési bizottság	599
GÓCZA Gyuláné: Zenei szekció	596
LÉNGYEL László: A magyar gazdaság és hatása a kulturális területre, a könyvtárakra. (Vitaindító) ..	575
[Ambrus Zoltán, André Miklós, Deák Sándor, dr. Gomba Szabolcsné, Györi Erzsébet korreferátumai Lengyel László vitaindítójához]	580
NAGY Attila: Ifjúsági, iskolai és gyermekkönyvtári szekció	594
MERÉNYI Katalin: Iskolai könyvtárosok helyzete Fejér megyében. [Az MKE gyulai konferenciáján elhangzott előadás.]	519
Az MKE elnökségének javaslatai a magyar könyvtárügy fejlesztésének legfontosabb feladataira	322
NAGY Attila: A tantestület és a könyvtáros. [Az MKE ifjúsági és iskolai szekciójának gyulai konferenciájáról.]	515
[SIMO]N [Gizell]a: Parabolafabula. [A könyvtáros-egyesületről.]	612

Munkajogi kérdések

[LUGOSI Andor]: Kérdezz-felelek	361
- az anya fizetés nélküli szabadságáról	361
- a beteg gyermekét kezelésre kísérő anya távollétéről	361
- a gyermekgondozási szabadság letelte után járó pótszabadság mértékéről	514
- a határozott időre alkalmazott könyvtáros utazási kedvezményéről	731
- költségterítés személyautóval való munkába járás esetén	164
- a nyugdíjas takarító pótszabadságáról	49
- az osztályvezető-helyettes pótszabadságáról	656
- segély és fizetési előleg engedélyezésének feltételei és jogszabályai	49
- sorkatonai szolgálat esetén járó szabadságról	731
- a szakmunkástanuló-idő beszámításáról	514
- a szülési szabadság letelte utáni rendes szabadságról	404
- a továbbtanulók kedvezményeire vonatkozó új szabályokról	213
- a többféle címen járó pótszabadságról	276

Társadalmi és közéleti személyiségek a könyvtárról és az olvasásról

BERKES Erzsébet: „Többet ültem ott, mint egy közbüntényes.” [Kartal Zsuzsa interjúja.]	99
FÁBRY Zoltán: „Velem van a világirodalom.” (Albert Zsuzsa összeállítása.)	94

Személyi információk

BANGÓ Béla: Németh László (1930–1988). [A Zala Megyei Könyvtár igazgatójáról.]	301
-: Új vezetője van a Zala Megyei Könyvtárnak. [Balázs Béláról.]	732
BERECZKY László: Sárdy Péter (1943–1988)	229
B[ICZÁK] P[éter]: Nyugdíjba vonult Békés György megyei könyvtárigazgató. [A Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár könyvtárigazgatójáról.]	163
FUTALA Tibor: Reguliné dr. Ágner Mária (1932–1988) halálára	424
POGÁNY György: Dr. Harsányi Margit (1900–1988)	733
SZITA Ferenc: Kellner Béla 80 éves	674
[VAJDA Kornél]: Nyugdíjba vonult dr. Gotthard Rückl, az NDK Könyvtárügyi Központi Intézetének igazgatója	463
-: Podmaniczky-díjat kapott Kovács Emil, a devecseri kastélykönyvtár igazgatója	423

2. KÖNYVTÁRFAJTÁK

Nemzeti könyvtár, tudományos, felsőoktatási és szakkönyvtárak

ALMÁSYNÉ KOVÁCS Éva-BENDA Mária: Az európai orvosi könyvtárosok közössége és a magyar orvosi könyvtárosok	528
DÁNYI Éva: Új diamagnó a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárában	79
HANSÁGI Tivadarné: Gondolatok állományrevízió után. [A KSH könyvtárról.]	84
JÓNÁS Károly: A képviselők tájékoztatása és az Országgyűlési Könyvtár	89
KARTAL Zsuzsa: Nemzettudatunk szolgálata a Hadtudományi Könyvtárban. Beszélgetés Füleki Mihállyal	33



LEBOVITS Imre: A BME Központi Könyvtárának jelenlegi helyzete és perspektívái	545
[MOLNÁR Artila]: A statisztikai adatokat évente szolgáltató 123 szakkönyvtár 1987. évi fontosabb adatai	271
MURÁNYI Péter: A szakkönyvtári tájékoztatás oktatásának első tapasztalatai Szombathelyen [a Tanárképző Főiskola könyvtáros tanszékén.]	468
Sz. NAGY Lajos: Elvek és szempontok közművelődési és szakkönyvtárak összehozásához	721
SOÓS Imre: Zenei könyvtárak létesítése	77
SZABÓ Gabriella: Tájékoztató tevékenység a MAS-TERFIL Pamutfonóipari Vállalat szakkönyvtárában	284
TARJÁN Ferencné: A papíripari szakmai információs rendszer. [A Papíripari Vállalat szakkönyvtáráról]	20
TEVELI Mihályné: Vegyipari szakkönyvtárosok ösz-szejevetele [a Borsodi Vegyi Kombinát műszaki szakkönyvtárában, 1987. október]	215
VAJDA Kornél: Akik kard nélkül is kettévágták a gordiusi csomót. Az OSZK új könyvre Restaurátor-tanműhelyéről	297
VÉGH Ferenc: Száznegyven éves a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára	543
WIX Györgyné: Az emlékek színes szötte. [Az 218, OSZK-ról.]	289

Közművelődési könyvtárak

ARATÓ Antal: A megyei könyvtári híradók mint a helyi könyvtárügy közérdekű fórumai	62
BAJAI Mária: A könyvtári híradók tipográfiája	66
BARANYAI György: Könyvtárpártolók Zalában. [A Zala Megyei Könyvtár kezdeményezéséről könyvtárpártolói kör és alapítvány létrehozására.]	353
Belföldi közművelődési ösztöndíj [pályázat]	369
BÖRÖNDI Lajos: Kiszolgáltatva. Bemutatnánk a téti nagyközönségi könyvtárat	72
CSOBAI László: Helyismereti műhelyek szervezetlen és szétszórt személyi bázison? [Továbbképzés az A és B típusú könyvtárak munkatársai számára, Szanazug, 1987. szeptember 23–26.]	73
ELEKES Eduárdné: Mit várhat az olvasó a könyvtári híradóktól? Egy tanácskozási margójára. [A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár és a KMK szervezésében, Gárdonyi, 1987. október 15–16.]	60
FÁBIÁN Miklós: Egy meg egy – mostohagyermek? Adalék Kellner Bélának a kettős funkciójú könyvtárakról irt helyzetképehez [1987. 706. l.]	266
FEKETE Gábor: Innováció a közművelődési könyvtárak állami finanszírozásában. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., 253. és 326. l.]	532
–: Kie legyen a közkönyvtár?	333

FUTALA Tibor: Miért kell az anyóست csupán derékgig eltemetni? Papp István innovációs tanulmánya [1988. 203., 253. és 326. l.] ürügyen.	605
LENCŐS László: Helyzetkép a közművelődési könyvtárak kiállítási tevékenységéről	277
MOLNÁR Mihályné: Mi is megcsináltuk. [A Somogyi Könyvtár algyői fiókkönyvtárának átalakításáról szabadidő-könyvtárrá.]	133
[MOLNÁR Artila]: A tanácsai és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1987. évi adatai	472
Sz. NAGY Lajos: Elvek és szempontok közművelődési és szakkönyvtárak összehozásához	721
PALLÓSNÉ TOLDI Márta: Innováció kérdőjelekkel. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., 253. és 326. l.]	725
PAPP István: Közművelődési könyvtárak és innováció	203., 253, 326
TÓTH Dezső: Könyvtári innováció a gyakorlatban. [Reflexió Papp István cikkére, 1988. 203., l.]	464
VAJDA Kornél: Legyenek-e hálózati híradók?	69

Megyei és városi könyvtárak

ABODY Rita: Köztér és otthon. [Az FSZEK IX. kerületi könyvtárának Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodájáról.]	509
ARATÓ Antal: A megyei könyvtári híradók mint a helyi könyvtárügy közérdekű támaszai	62
BAJAI Mária: A könyvtári híradók tipográfiája	66
BARANYAI György: Könyvtárpártolók Zalában. [A Zala Megyei Könyvtár kezdeményezéséről könyvtárpártolói kör és alapítvány létrehozására.]	353
BIRÓNÉ TÓTH Irén: Új utak régi szemmel. [Reflexió Vajda Kornél cikkére, 1987. 391. l.]	17
BÖRÖNDI Lajos: Könyvtári divatok. A magyaróvári ellátórendszer	660
ELEKES Eduárdné: Mit várhat az olvasó a könyvtári híradóktól? Egy tanácskozási margójára. [A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár és a KMK szervezésében, Gárdonyi, 1987. október 15–16.]	60
FAZAKAS Zsigmondné: „Legalább a büntudatot ébren tartani...” Az iskolai könyvtár közművelődési látószögéből. [A Hatvani VK munkájáról és tapasztalatairól.]	517
HORVÁTH Károly: Harmincöt évesek lettünk... A Szolnoki Megyei Könyvtár gondjai – reményei	155
–: Számítógép a szolnoki Verseygy Ferenc Megyei Könyvtárban	357
KOVÁCS Emil: A módszertani munka változásai Veszprém megyében	459, 511
LIPCSEY Ákosné: Tanulók helyes viselkedésre nevelése egy FSZEK könyvtárban. [A 6. sz. kerületi könyvtárról.]	83
LOVÁSZ Béláné: Zenei rejtvény sorozat egy városi könyvtárban. [A Vachott Sándor VK-ról.]	407
–: Zenei részleg Gyöngyösön	664
MOLNÁR Mihályné: Mi is megcsináltuk. [A Somogyi Könyvtár algyői fiókkönyvtárának átalakításáról szabadidő-könyvtárrá.]	133
NAGY Olga: Emléksorok egy vendégkönyvből. [A móri Radó Antal VK-ról.]	214
PAPP István: Az FSZEK hálózatfejlesztési irányairól folytatott viták tanulságai	125
[SIMO]N [Gizell]a: KVK! [Reflexió Vajda Kornél cikkére, 1988. 146. l.]	432

SENTE Ferenc: Párhuzamos sorok. [Reflexió Kovács Emil cikkére, 1988. 459. l.]	659
TARNÓI Gizella: „Lesz fagyaltatózó?” Beszélgetés Deák Sándorral, az FSZEK gazdasági igazgatójával	143
TUBA László: Kibontakozás (?). [Az FSZEK fagyaltatási tervéről.]	142
ÜRMÖSSY Ildikó avatóbeszéde [a Tiszafüredi VK új épületének átadása alkalmából]	394
VAJDA Kornél: Csoda Salgótarjában. [A megyei könyvtár új épületéről.]	637
-: Legyenek-e hálózati híradók?	69
-: A tiszafüredi modell. [A városi könyvtár új épületéről.]	390
-: Tudni szeretné? Kérdezzen! Az FSZEK Közhasznú Információs Szolgálatáról	146

Községi könyvtárak

BÖRÖNDI Lajos: Kiszolgáltatva. Bemutatnánk a téti nagyközségi könyvtárat	72
FOGARASSY Miklós: Gyermekolvasók a községi könyvtárakban	136
KELLNER Béla: Könyvtár a határszélén. [A Berzencei Községi Könyvtárról.]	351

Szakszervezeti könyvtárak

MEZEI Mária: A lakóterületi ellátást is vállaló szakszervezeti könyvtárak 1986-ban. Egy KMK vizsgálat tapasztalatai	337
-: Szakszervezeti központi könyvtárak igazgatóinak értekezlete	360
V[AJDA] K[ornél]: A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése	719
ZENGŐ Gáborné: Vasas – Csepel – Videó. [A Csepel Munkásotthon Központi Szakszervezeti Könyvtáráról és hangtáráról.]	21

Iskolai és gyermekkönyvtárak

ABODY Rita: Csendes ünnep. [Az MKE iskolai könyvtári szekciójának ünnepi ülése az OPKM 30 éves jubileuma alkalmából.]	723
AMBRUS Andrásné: A tantestület és a könyvtáros konfliktusa. [Az MKE gyulai konferenciáján elhangzott előadás.]	522
BAJTAI Mária: A kecskeméti Bányai Júlia Gimnázium könyvtára	209
V. BÁRÁNY Éva: Program a jövőnek – a gyermekkönyvtárban. [Reflexió Fogarassy Miklós cikkére, 1988. 4. l.]	267
FABULYA László: Kétéves az Iskolai Könyvtári Kolégium	652
FAZAKAS Zsigmondné: „Legalább a büntudatot ébren tartani...” Az iskolai könyvtár közművelődési látószögből. [A Hatvani VK munkájáról és tapasztalatairól.]	517
FOGARASSY Miklós: Gyermekolvasók a községi könyvtárakban	136
-: Új minisztériumi útmutató [Művelődési Közlöny 1986/24. sz.] és az iskolai könyvtárak jövője	4
KEREKES Pálné: Francia gyermekkönyvek Budapesten. [A Francia Intézetben.]	413
MERÉNYI Katalin: Iskolai könyvtárosok helyzete Fejér megyében. [Az MKE gyulai konferenciáján elhangzott előadás.]	519

[MOLNÁR Anna]: Szeljegyzet az Iskola és könyvtár rovat margójára. [Reflexió az 1988. évi 9. számban megjelent írásokra.]	657
NAGY Attila: A tantestület és a könyvtáros. [Az MKE ifjúsági és iskolai szekciójának gyulai konferenciájáról.]	515
Pályázati felhívás. A gyermekkönyvtáros kézikönyvnek tervezete	183
URBÁN Pálné: Pedagógusok „versengése” a gyermekek olvasásra nevelésében. [Az olvasó gyermekért pályázatról Bács-Kiskun megyében.]	212

3. ÁLLOMÁNY (-ELLÁTÁS, -FELTÁRÁS, -VÉDELEM) ÉS BIBLIOGRÁFIA

[ARATÓ Antal]: Tünődés egy könyvtári kisvállalkozás lehetőségeiről. [A kézikönyvek hiányzó mutatóinak elkészítéséről, illetve kiadásáról.]	167
BÖRÖNDI Lajos: Könyvtári divatok. A magyaróvári ellátórendszer	660
FREISINGER Jenő: Hogyan szerkesszünk katalógust? Gondolatok egy útmutatóról és egy útmutató ürügyén. [Rác Ágnes: A katalógusok szerkesztése c. művéről.]	474
HANSÁGI Tivadarné: Gondolatok állományrevízió után. [A KSH könyvtárról.]	84
KISS Jenő: Könyvtári tüzek	553
LUKÁCS Zsuzsa: Hogyan tovább? [A Könyvtárellátó és a könyvtárellátás. Reflexió Tuba László cikkére, 1988. 355. l.]	536
RÓZSA György: Információ: az igényektől a szükségletekig. Nemzeti adottságok és nemzetközi együttműködés a tudományos információgazdálkodásban. [Doktori értekezés tézisei.]	384, 455
SIMON Géza Gábor: A dzsesszdiszkográfia tudományáról	401
SZEIFERT Dezső: Egy praktikus mondatlatai. [A közérdekű információ eszközeiről.]	81
SZOMORÚ Klára: Könyvvasárok könyvtárakban	157
TUBA László: A könyvrendelés csapdái. [A könyvheti könyvek beszerzéséről és a Könyvtárellátó szerepéről.]	355
VAJDA Kornél: Akik kard nélkül is kettévágták a gordiusi csomót. Az OSZK új könyvrestaurátortanműhelyéről	297
ZSELINSZKY Lászlóné: Összhangolni, de ne sorvadjon el a versenyszellem! [A könyvtárak bibliográfiai kiadványairól. Reflexió Murányi Péter cikkére, 1987. 719. l.]	349

4. OLVASÁS, KÖNYVTÁRHASZNÁLAT, IRODALOM- ÉS KÖNYVTÁRPROPAGANDA

ABODY Rita: Köztér és otthon. [Az FSZEK IX. kerületi könyvtárának Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodájáról.]	509
[ARATÓ Antal]: Görgői Artúr bírái előtt. [A Hatvani VK jászfényszaru olvasótáboráról.]	367
CSALAY András: Egy budapesti kerület cigány lakosainak olvasási és könyvtárhászati szokásai. [A VII. kerületről.]	150
-: A cigány gyermekek művelődéséért. [A Nyári virágok c. szöveggyűjteményről, a cigány gyermekek olvasótáborairól.]	51
-: A vakok olvasási lehetőségei	396

WIX Györgyné: Az emlékek színes szóttese. [Az OSZK-ról.] 218, 289

Könyvtárosszájúk, életrajzok

DIÓSZEGHYNÉ SZÉPE Katalin: Fitz József tanítványa voltam. [Reflexió Pogány György cikkére, 1987. 619., 676. és 737. l.] 233
BANGÓ Béla: Németh László (1930–1988) 301
BERECZKY László: Sárdy Péter (1943–1988) 229
POGÁNY [György]: Dr. Harsányi Margit (1900–1988) 733
SIMAY Norbert: „Tegyen dolgomat embertársaim javára!” Beszélgetés Petővári Gyulával, a váci Darvas József Üzemi Könyvtár volt könyvtárosszájúval 12
SIMON Gizella: Számomra a királyság: könyvtárrekonstrukció. Beszélgetés a „Vizigráf” felfalálójával [Vizi Lászlóval] 102
WIX Györgyné: Fitz József az Országos Könyvtári Központban 346

7. KÖNYVMŰVÉSZET, KISGRAFIKA

ABODY Rita: Dési Elza 114
- : Győri István 625
- : Pál Rita 750
- : Szerényi Gábor 372
ECSEY Elemér: Simon András 687
GERGELY Mihály: Czinke Ferenc 564
- : Sugár Andor 177
- : Szalatnyai József 433
GERŐ Gyula: Művészetek és mesterségek vonzásában: Lipták Pál 487
P. KÁROLYI Zsigmond: Hegedűs László 50
SÓVÁRI Zsuzsa: Szeift Béla 310
VAJDA Kornél: Magyar József 237

8. FLEKKES HISTÓRIÁK

FUTALA Tibor: Könyvtárosból notabilitás 165
- : „A madarak lenyelték a hangot” 427
- : Mátrai László – megrendülve 365
- : A meghíusult újítási díj 231
- : Összinte nagyrabecsüléssel 302

9. GÖRBE TÜKÖR

[SIMO]N [Gizell]a: KVK! 432
- : Parabolafabula 612
VÁGH Mária: Tudományos ellenpropaganda avagy hogyan lehet lóvá tenni a (főleg vidéki) kutatót? ... 36
VÉRTESY Miklós: A könyvtáros és a felsőbbeségek ... 557

10. BIBLIOGRÁFIÁK, KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM, ISMERTETÉSEK

Bársony János (szerk.): Nyári virágok (Csalay András) 51
Bujdosó Ernő: Bibliometria és tudománymetria (Schubert András) 178
V. Busa Margit: A Magyarországon magyar és idegen nyelven megjelent... hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (Kókay György) 493
Bükkösi Valéria: Zenei szakirodalom magyar nyelven 1968–1977 (Pogány György) 437

Erdősi Gyula–Rohla Mártonné: Innovatív vezetés és informatika (Györe Pál) 115
Fráter Jánosné: A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárosszájú 1831–1949 (Tóth András) 112
Hidy Péter: El nem nyelt iratok (Fodor Péter) 490
Káfer István: Szlovákok Magyarországon 1945–1975 (Futala Tibor) 438
Kovács Péter (szerk.): Tv-informatika (Kocsy Lászlóné) 241
Kuklay Antal: A kráter peremén (Kamarás István) 238
Kútfő (Kartal Zsuzsa) 671
A Láthatár (1933–1944) repertórium (Kertész Gyula) 55
Lécesné Mesterházi–Nagy Márta: Európai műszaki egyetemek és főiskolák szakoktatási rendje. 10. NSZK. 2/ A-B rész: Bajorország (Zircz Péter) ... 54
Lukáts Iván: Számítás-technika – rendszerek – szoftverek 242
Mérei Ferenc – F. Binét Ágnes: Ablak – Zsiráf (Arató Antal) 230
Mészárosné Stenger Katalin (szerk.): Munkaeszközünk a könyv. Segédkönyv a könyv- és könyvtárhasználati órákhoz (Ballér Endréné) 650
Nagné Pirooska Lilla: Sylvester János bibliográfiája (Vértesy Miklós) 179
Pápayné Kemenczey Judit: Könyv-tár (Fogarassy Miklós) 758
Péter László: A szerette Város (Harmat Béla) 434
Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1982–1983 (Pogány György) 52
Rác Ágnes: A katalógus szerkesztése (Freisinger Jenő) 474
Rózsa György: „Tudományok és művészségek szerete-te...” Írások az MTA Könyvtáráról (Zircz Péter) . 373
- : Könyvtártörténeti adalékok és flekkes históriák. [Reflexió Zircz Péter írására, 1988. 373. l.] 610
Simon Géza Gábor: Magyar jazzlemezek 1912–1984 (Pogány György) 436
Statistikai adatforrások. Bibliográfia 1945–1985. Összeáll. Fóti Istvánné (Pálvölgyi Endre) 245
Szaifkó Péter: Lexikon egy világszínházról – nemzetközi együttműködéssel 759
Taxner-Tóth Ernő: A fiatal Vörösmarty barátainak levelezéséből (Tóth András) 239
Vértesy Miklós: Könyvtárosok kislexikona (Pogány György) 496
Zircz Péter: Szerények, de hasznosak 439
- : Tallózó 116, 180, 497, 565, 695

11. ÁLLANDÓ ÉS ALKALMI ROVATOK

Bibliográfiák 55, 115, 436, 493
Események, krónika 38, 626, 688, 753
Ezt mind mi írtuk 430, 485, 561, 622, 675, 751
Flekkes históriák – néhány flekken 165, 231, 302, 365, 427
Görbe tükör 36, 432, 557, 612
Hallottuk 27, 87, 709
Holmi 29, 88, 161, 216, 287, 363, 411, 479, 541, 608, 669, 745
Így állt össze 3, 59, 123, 187, 251, 315, 379, 443, 507, 571, 635, 699
Iskola és könyvtár 4, 136, 209, 515, 650, 723
Kérdezz – felelek 49, 164, 213, 276, 361, 404, 514, 656, 731
Könyvekről 51, 178, 238, 434, 490, 758
A könyvtárak történetéből . . . 46, 105, 169, 235, 305, 425, 550, 614, 678
Könyvtári élet 20, 72, 146, 214, 277, 351, 405, 525, 660, 734
Könyvtári kiadványok 116, 180, 565, 695
Könyvtári szakirodalom 373, 496



A Könyvtáros galériája	50, 114, 177, 237, 310, 372, 433, 487, 564, 625, 687, 750
A lapokban olvastuk	274
Lapozgató	25, 28, 135, 168, 202, 217, 246, 270, 296, 325, 350, 371, 375, 389, 408, 414, 429, 440, 478, 538, 549, 556, 607, 624, 646, 677, 722
Látóköri	30, 89, 162, 218, 289, 364, 411, 480, 543, 610, 670, 747
Megjegyezzük	563
Műhelykérdések	401, 474
Napló	167, 230, 367, 557, 620, 654, 708
Olvastam	162
Olvastuk	667
Perszonália	163, 229, 301, 371, 423, 463, 621, 674, 732
Pótlások a lexikonokhoz	415
Sorsok és pályák	12
Szakmai folyóiratok – hálózati híradók	120, 247, 311, 376, 502
Tallózó	116, 180, 497, 565, 695
Visszhang	17, 142, 233, 266, 346, 403, 464, 532, 605, 657, 725

12. SZERZŐK, AZ ÉLETRAJZOKBAN, NEKROLÓGOKBAN SZEREPLŐK ÉS AZ INTERJÚT ADÓK MUTATÓJA

Abody Rita – A. R.	25, 28, 114, 135, 168, 202, 217, 246, 270, 296, 325, 350, 371, 372, 375, 389, 408, 414, 429, 440, 478, 509, 538, 549, 556, 607, 624, 625, 722, 723, 745, 750
Albert Zsuzsa	94
Almásyné Kovács Éva – A. K. É.	411, 528
Ambrus Andrásné	522
Ambrus Zoltán	580
André Miklós	583
Arató Antal – AraTóni	62, 167, 320, 367, 654, 708
Bajai Mária	66
Bajtai Mária	209

Balázs Béla	732
Ballér Endrené	650
Bangó Béla – B. B.	301, 732
V. Bárány Éva	23, 267, 448
Baranyai György	353
Bársony János	51
Batári Gyula	235
Bátányi Viola	598
Békés György	163
Benda Mária	528
Benjámín Judit	381, 710
Bereczky László – B. L.	3, 59, 123, 162, 187, 229, 251, 315, 379, 443, 507, 571, 635, 699
Berglund, Gunilla	342
Berkes Erzsébet	99
Biczák Péter – B. P.	163
Biegelbauer Pál	145
Billédi Ferencné	30, 158
F. Binét Ágnes	230
Biró Ferenc	597
Biróné Tóth Irén	17
Böröndi Lajos	72, 620, 660
Buda Attila	595
Bujdosó Ernő	178
V. Busa Margit	493
Bükkösi Valéria	437
Csalay András – csalay	51, 150, 396
Csapó Edit	728
Csobai László	73
Czinke Ferenc	564
Dányi Éva	79
Deák Sándor	143, 585
Dési Elza	114
Diószeghyné Szépe Katalin	233
Domokos Miklósné	599
Drucker Tibor	671
Ecsery Elemér	687
Elekes Eduárdné	60, 621
Eötvös József	614, 678
Erdősi Gyula	115
Fábián Miklós	266
Fábry Zoltán	94
Fabulya László	652
Farkas Lászlóné	745
Fazakas Zsigmondné	517
Fekete Gábor	333, 532
Fitz József	233, 346
Fodor Péter	490
Fogarassy Miklós	4, 136, 758
Fóti Istvánné	245
Fráter Jánosné	112
Freisinger Jenő	474
Futala Tibor – F. T., Futi	165, 231, 302, 365, 424, 427, 438, 605
Füleki Mihály	33, 737
Gazda István	411
Geh, Hans Peter	647
Gereben Ferenc	191
Gergely Hédi – G. P. G.	87
Gergely Mihály	177, 433, 564
Gerő Gyula	38, 487, 626, 688, 753
Gócza Gyuláné	596
Gomba Szabolcsné	588
Görgei Artúr	367
Györe Pál	115
Győri Erzsébet	592
Győri István	625
Gyuris György	415

Hajdu Géza	199	Pasiar, Stefan	732
Halász Béla	197	Péter László	434
Hansági Tivadarné	84	Petheő Lászlóné	643, 714
Harmat Béla	434	Petővári Gyula	12
Harsányi Margit	733	Pogány György – p – g, P. Gy., G. P. G. 52, 87, 436, 437, 496, 733	474
Hegedűs László	50	Rácz Ágnes	474
Hidy Péter	490	Rátkai Erzsébet – R. E.	288
Homoród Bálint	701	Redl Károly	712
Horváth Károly	155, 357	Reguliné Ágner Mária	424
István, I. magyar király	445, 547	Rohla Mártonné	115
Jagodics Katalin	405	Rózsa György – Rózsa	373, 384, 455, 466, 610
Jónás Károly	89	Rückl, Gotthard	463
Juhász Jenő	317	Sárdy Péter	229
Käfer István	438	Schubert András	178
Kamarás István	238, 451	Sebestyén György	26
Kapronczai Istvánné	269	Simay Norbert	12
P. Károlyi Zsigmond	50	Simon Géza Gábor	401, 436
Kartal Zsuzsa	33, 99, 671	Simon Gizella – -n – a	102, 432, 612
Kellner Béla	266, 351, 674	Skaliczki Judit – S. J.	563, 729
Kerekes Magda	224	Slezsák Imre	425
Kerekes Pálné	413	Somkuti Gabriella	614, 678
Kertész Gyula	55	Soós Imre	77, 526
Kiss Jenő	553	Sóvári Zsuzsa	310
Kocsy Lászlóné	241	Söptei Gabriella – S. G.	217
Kókay György	493	Sugár Andor	177
Kovács Emil	423, 459, 511	Sylvester János	179
Kovács Lászlóné	482, 525	Szabó Gabriella	284
E. Kovács Péter	241, 445	Szabó Gál András	274
Kovács Sándor – K. S.	161	Szabó Tibor	550
Kőszegfalvi Ferenc	105	Szaffkó Péter	759
Kövendi Dénes – K. D.	746	Szalatnyay József	433
Kuklay Antal	238	Szalontai Éva	226
Landenberger Istvánné	415	Szeifert Dezső	81
Lebovits Imre	545	Szeift Béla	310
Lécesné Mesterházi-Nagy Márta	54, 670	Szerényi Gábor	372
Lencső László – L. L.	189, 277	Szente Ferenc	190, 201, 459
Lengyel László	575	Szita Ferenc	674
Lipcsey Ákosné	83	Szomorú Klára	157
Lipták Pál	487	Takács Miklós – T. M.	746
Lovas Henrik	621	Tarján Ferencné	20
Lovász Béláné	407, 664	Tarnavölgyi Györgyné – T. Gy.	29
Lugosi Andor [jelöletlenül]	49, 164, 213, 276, 361, 404, 514, 656, 731	Tarnói Gizella	143
Lukács Zsuzsa	536	Taxner Tóth Ernő	239
Lukáts Iván	242	Teveli Mihályné	215
Magyar József	237	Tóth András	112, 239
Mátrai László	365	Tóth Dezső	464
Mérei Ferenc	230	Tóth Gyula – T. Gy.	733
Merényi Katalin	519	Tuba László	142, 355
Mészárosné Stenger Katalin	650	Ughy Jenő	189, 191, 195, 197, 199, 201
Mezei Mária – M. M.	337, 360	Urbán Pálné	212
Modigh, Birgitta	342	Ürmössy Ildikó	394
Molnár Anna – AM-ra	657	Vágh Mária	36
Molnár Artilla [jelöletlenül]	271, 472	Vajda Kornél – V. K. 29, 69, 88, 120, 146, 161, 216, 237, 247, 287, 297, 311, 342, 363, 371, 376, 390, 410, 423, 463, 479, 502, 541, 573, 608, 621, 637, 669, 675, 719, 745	543
Molnár Mihályné	133	Végh Ferenc	144
Murányi Péter	468	Velky Andrea	46, 169, 179, 305, 496, 557
Nagy Artilla	195, 259, 515, 594	Vértesy Miklós – V. M.	102
Sz. Nagy Lajos	27, 721	Vizi László	218, 289, 346, 547
Nagy Olga	214	Zallár Andor	550
Nagyné Pirocska Lilla	179	Zengő Gáborné	21
Németh László [1930–1988]	301	Zelinszky Lászlóné	349
Pál Rita	750	Zircz Péter – Z-z, Z-r 54, 116, 180, 373, 439, 497, 565, 610, 667, 695	
Pallósiné Toldi Márta	725		
Pálvölgyi Endre – P. E.	245, 480		
Pápayné Kemenczey Judit	758		
Papp István . 125, 203, 253, 326, 364, 551, 558, 734, 748			

Összeállította: Pálvölgyi Endre

E könyvtár, amelynek épülő új otthona nagy reményekre jogosít, külön tanulmányt igényelne. Jelen írásomban ezért még vázlatosan sem térek ki rá.

A városi könyvtárnak gyermekrésze is van, 72 ezres állománnyal, 3700 gyermekolvasóval.

A dolgozók létszámáról kívánok még szólni, hiszen ez is összehasonlítási alapot nyújthat a hazai állapotokkal. A központi könyvtárban hetven szakképzett könyvtáros és tizennyolc segéderő tevékenykedik. A huszonhárom fiókkönyvtár munkatársaival együtt tehát összesen kétszázötvenhat dolgozója van a városi könyvtárnak. Átlagfizetésük – ez sem érdektelen – száz rubel (a Szovjetunióban kétszázharminc rubel az átlagfizetés, és kilencven rubelben állapították meg a létminimumot!) E számok magukért beszélnek, nem igényelnék kommentárt.

Nem szólok részletesebben a rám igazán kellemes benyomást tett – 800 ezer kötettel büszkélkedő – Tartui Városi Könyvtárról. *Tiit Jänesse* igazgató ajánlatot tett egy könyvtáraink közti hosszabb távra szóló kapcsolat kialakítására. Mivel pedig a tartalmas együttműködés komoly előkészületeket igényel, s egymás lehetőségeinek alaposabb tanulmányozását is feltételezi, ezért e könyvtárról később szeretnék írni, ha lehetőség nyílik rá, a *Könyvtáros* olvasóinak. Szólnék viszont a tartui egyetem magas színvonalú, új, tetszetős kivitelű könyvtáráról, amely tudományos könyvtár lévén, nem a tanácsi könyvtárak „profiljába” tartozik, de nekem, a külföldinek jól esik vele „eldicsekednem”. Lenyűgözőek már a méretei is: alapterülete 35 000 négyzetméter, állománya pedig 4 410 284 könyvtári egység. 1987-ben 3 108 649 kötetet kölcsönzött a 18 929 beiratkozott olvasó, ami azt jelenti, hogy Tartu minden negyedik lakója olvasója e tudományos könyvtárnak. Érthető, hogy a látogatások száma sem csekély: 745 987 fő (egyszerre 1100 olvasót tudnak leültetni). A könyvtár munkáját négyszázötvennyolc könyvtáros látja el. 1987-ben tíz kötetnyi jelentős kiadványuk jelent meg, de közöltek negyvenkét tudományos dolgozatot is.

A könyvtár egyik munkatársa a tulajdonos büszkeségével mutatta be a könyvtár muzeális jellegű anyagát. A régi észt nyelvű könyvek néhány kiemelkedő értéke található itt, köztük egy 1641-es kiadvány is. Tizenhatezer kézírata is van a könyvtárnak, köztük a klasszikus és világnyelveken írottakon túl, észt nyelvűek is



találhatók szép számmal. A könyvtár az egyetem integráns része. Benne elsősorban az oktatók és az egyetemisták vannak otthon, s ez a legfőbb záloga annak, hogy az elődök kultúrája beépül a felnövekvő nemzedék tudáskincsébe. S ha az ifjúságról szólunk, akkor feltétlenül meg kell említenünk, hogy itt a könyvtári munkán túl már a kutatótevékenységet is segíti a jelenlevő számítógépcsalád: hallgatók és oktatók együtt, egymás mellett dolgozva használják az új technikát. Végül a költségekről is tegyünk említést: az építkezés befejezésekor kiszámították, hogy egy könyv férőhelye 1,2 rubelbe került. Az üzemeltetésről, a fenntartásról kalauzaim nem közöltek adatot.

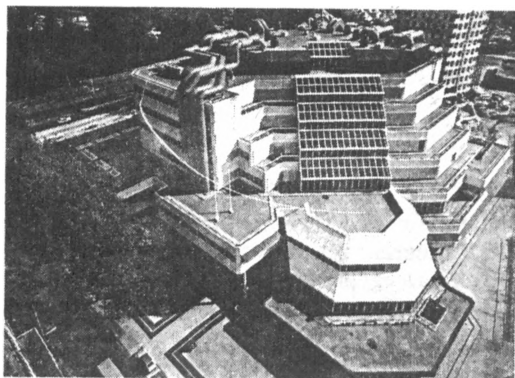
*

Hazai nehéz (gazdasági) helyzetünk elviselhetőbbnek tűnik, elvégzett munkánk és felvállalt harcunk kevésnek, amikor észt barátaink küzdelmét, nemzeti kultúrájuk védelméért tett erőfeszítéseit látjuk. Munkájuk nehezebb, bonyolultabb, de persze sokszínűbb is, mint a miénk.

A kicserélhető tapasztalatokat hozó kapcsolatteremtésnek még csak a legelején tartunk. Biztató, hogy az út folytatására most valóban reális lehetőségek kínálkoznak. Az első lépések megtétele után ezért is éreztük oly fontosnak a folytatást, benyomásaink megerősítését, továbbbi differenciálását. Érezzük, hogy a könyvtári kultúra jobb megismeréséhez is egymás értékeinek alaposabb számbavételén át vezet az út. A kényelmes tudatlanság veszélyét csak így kerülhetjük el.

Dr. Horváth Károly

A Rotterdami Városi Könyvtár



Rotterdamban a városi könyvtárnak nagy szerep jutott már a 17. században. 1604-ben ugyanis a városi tanács fontosnak tartotta, hogy pénzt áldozzon egy tudományos könyvtár létesítésére, amely később közművelődési funkciókat vett át, és a város polgárait szolgált. Természetesen a tudományos gyűjtemények ma a könyvtár féltett kincsei közé tartoznak, különösen az *Erasmus*-gyűjtemény, mely a világon a legnagyobb.

A középkori városmagban, alig pár száz méterre a hajdani 17. századi könyvtár helyétől, egy középkori kórház, majd városháza – amelyet 1940-ben lebombáztak – helyén épült fel az új, külső megjelenésével sokakat meghökentető Rotterdami Városi Könyvtár (Centrale Bibliotheek Rotterdam). Az új könyvtárat 1983. augusztus 1-jén nyitották meg a nagyközönség számára. Terveit híres holland építészek – *Van den Broek* és társai – készítették. Az építési költségek meghaladták a 62 millió guldent.

A városi közművelődési könyvtárhálózat központi könyvtárához húsz fiókkönyvtár, három gyermek- és ifjúsági könyvtár, négy kisebb kölcsönzőállomás és egy bibliobusz tartozik. A kétszázezer beiratkozott olvasó közül hetvenötezer a központi könyvtárat veszi

igénybe, amelynek használata ingyenes. A kölcsönzőknek kölcsönzési díjat kell fizetni, évente huszonegy guldent, nyugdíjasoknak tizenegy guldent. 18 éves korig a kölcsönzés is ingyenes. A kölcsönzött kötetek száma évi ötmillió, a központi könyvtárban megforduló olvasóké kétmillió. Ezek a számok azt bizonyítják, hogy az új épület, a jó munkaszervezés és a gépesítetttség magas foka lehetővé teszi az ilyen óriási forgalom zavartalan lebonyolítását.

Az épület

Az épület egyik jellemzője a teraszos kiképzés; a felfelé piramis alakúan emelkedő hét szint, összesen huszonnégyezer négyzetméter területet foglal el. Szokatlan épület, mozgólépcsőin akkora a forgalom, mint egy nagyáruházban. A mozgólépcső-rendszer egy csupa üveg lépcsőházban van elhelyezve, ahol a beáradó napfény élteti az ott elhelyezett sok növényt, kisebb fákat és bokrokat. Másik jellemzője a sok sárga, nagyméretű szellőzőcső, amely kicsit hasonlít a párizsi Beaubourg csőrendszerére, s amely itt is sokkolta a polgárokat.

Az alaprajz logikus és tiszta elvek szerint szerkesztett. A földszinten kapott helyet a holland nyílt egyetem központja, egy szociális ügyekben tájékoztatást nyújtó központ és egy színházjegy-elővételi iroda, amelyek függetlenek a könyvtártól. Elkülönülnek a könyvtári funkcióktól a konferenciatermek, a száznál is több személyes színházterem, a kiállítási terem és az újságolvasó, amelyek könyvtári belépő nélkül látogathatók. A földszinten van a könyvtári főbejárat is, a kölcsönzési adminisztrációval, szogálattal, ahol minden olvasónak befelé és kifelé menet el kell haladnia. Az első emeleten az ifjúsági irodalom, valamint a holland nyelvű szépirodalom kapott helyet, betürendben szabadpolcon elhelyezve. Az emelet további részén helyezték el a szépirodalmat a különböző idegen nyelvek szerint

csoportosítva, szintén betűrendben. A világnyelveken kívül magyar, arab, spanyol, portugál, kínai, héber, török nyelven is található több száz vagy több ezer könyv.

A második emelet a könyvtár szíve. Itt működik a tájékoztató szolgálat, itt használhatók a katalógusok, az online katalógusok termináljai, a folyóiratok, a rotterdami dokumentációs gyűjtemény, az újságkivágatok stb. Itt rendezték be a kávézót, amelyhez nyáron tetőterasz csatlakozik, s kikapcsolódásra is lehetőséget nyújt.

A harmadik emeletről felfelé a szakrészleget, illetve szakolasótermeket helyezték el: a harmadik emeleten a nyelvészet- és irodalomtudomány, a történelem, földrajz, néprajz irodalma, valamint a Rotterdam-gyűjtemény foglal helyet, az utóbbiban rotterdami régi és újabb nyomtatványok, továbbá helyismereti gyűjtemény található; a negyedik emelet a művészet, zene, film, videó világa. Ide tartoznak a kották is, a lemezeket és hangszalagokat jól felszerelt termekben, kabinokban lehet meghallgatni. A film- és videórészlegben vetítésre is van mód, sőt ezek az anyagok kölcsönözhetőek is; az ötödik emeleten a műszaki és természettudományok és a kereskedelem irodalma, illetve információs anyaga várja használóit, az utóbbi a kezdő vállalkozóknak, kisebb vállalatoknak nyújt információkat; a hatodik emeleten helyezték el a filozófia, teológia, szociológia, politika, közgazdaságtudomány és jog irodalmát; a hetedik szint a padlás. Körülbelül háromszáz-háromszázötvenezer kötet van szabadpolcon, nyolcszáz ezer a raktárban. Ötezer a kézikönyv, ezek nem kölcsönözhetőek.

A könyvtári hálózat automatizálása

Az integrált automatizált könyvtári rendszer kiépítését az új épület tervezésével egyidejűleg kezdték meg. Több angol és amerikai integrált rendszert tanulmányoztak, s 1978-ban az angol ALS-rendszert (Automated Library System Ltd.) választották. Ekkor a rendszerrel már száz könyvtár dolgozott különböző országok könyvtáraiban, mindenütt jó referenciákat kaptak. A rendszerrel szemben támasztott követelmények más jellegűek voltak, mint például a holland egyetemi könyvtárakban, itt ugyanis a kölcsönzés lehető leggyorsabb lebonyolítása volt a legfőbb követelmény a nagy forgalom miatt.

A rendszer két és fél millió guldenbe került, az évi ráfordítás egy millióra rúg. Mielőtt ezt valaki sokallná, meg kell jegyezni, hogy az egymillió gulden az évi költségvetésük *három százalékára*. Az automatizált kölcsönzés bevezetésével minden fiókkönyvtárban két munkatárs fizetését, azaz összesen kétfélmillió guldent takarítottak meg.

1984-ben már ötszáz ezer tétel (1,2 millió kötet) volt a rendszerben, ebből száz ezer tétel csak rövidített címléirással, de az integrált rendszer következtében így is automatikusan kölcsönözhetően. A szabadpolcon lévő mintegy háromszáz-háromszázötvenezer kötet és a fiókkönyvtárak anyaga már szerepel a rendszerben. A raktárakban elhelyezett állományból fokozatosan kerülnek a művek a számítógépes nyilvántartásba. A katalogizálás online úton történik, ha pedig a címléirást megtalálták a PICA-rendszerű kooperatív katalógusban, akkor csak le hívják a felvételt és kiegészítik saját jellemző adataikkal (például raktári jelzet, példányszám). Az olvasók maguk könnyen megkereshetik az online katalógusban, amely huszonkettő úgynevezett *browser* terminálon a könyvtár különböző pontjain, valamint a fiókkönyvtárakban elhelyezett terminálokhoz hozzáférhető. A kikölcsönzött, előjegyzett könyvekről a könyvtár tizenöt pontján és a fiókokban a könyvtárosok a terminálra telepített adatok alapján tájékoztatnak.

A browser terminál különlegessége, hogy érintésre működik. Az olvasónak nem a klaviatúrán kell begépelnie a megfelelő jeleket, hogy megjelenjen a menü stb., hanem csak megérinti a képernyőt, s akkor megjelenik az első információ, majd a továbbiak, amelyek a keresésről informálnak. Végül a képernyőn megjelenik 6 × 7, azaz 42 kocka, mindegyikben egy-egy betű, illetve szám, jel. Csak egymásután meg kell érinteni az egyes betűket, például a keresett szerző vezetéknevének stb. vagy a tárgyszó betűit, és a képernyőn máris megjelenik, hogy a szerzőtől mely könyvek vannak meg, illetve a tárgyszóhoz mely könyvek tartoznak. Mindegyik tétel mellett szerepel egy szám, ha ezt megérintik, akkor feltűnik a címléírás, raktári jelzet stb. Az online katalógusban szerző, cím, speciális holland közművelődési könyvtári szakrendszer és kulcsszó szerint lehet keresni.

A rendszer legfontosabb eleme a *kölcsönzési szisztéma*, amely nem vonalkódos. Egy kb. 5 × 7 centiméteres címkét ragasztanak a könyvbe, a címke alatt azonosítási szám található, a

kettes számrendszer alapján kódolva. A könyvet, amely ezzel a címkével van felszerelve, s amely egyúttal a biztonsági szálat is tartalmazza – vagyis kölcsönzés nélkül nem távozhat az olvasó –, becsukott állapotban a könyvtáros áttolja a szerkezet egy bizonyos pontján a pulton, a számítógép azonnal regisztrálja. Ha a könyvtáros ugyanakkor „beolvasta” az ugyanilyen rendszerű olvasói etikettet, a szerkezet jelzi, hogy az olvasó viheti a könyvet. Ha azonban letiltása, tartozása van, akkor egy külön

kijelzőn látható az összeg, amit be kell fizetnie. Amint befizette, a rendszer továbbengedi. Mindez másodpercek alatt zajlik le. Egyébként a késedelmi díjából kétszázötvenezer gulden folyik be évente.

A könyvtár impozáns épülete, tágas elrendezése és nem utolsósorban szolgáltatásainak minősége, gyorsasága megragadja az olvasót, látogatót egyaránt.

Lécesné Mesterházi-Nagy Márta

A könyvtárügy a sajtóban III.

A könyvtárosok közérzete

Az eddig leírtak alapján egyértelmű lehet számunkra, hogy a könyvtárosok közérzete nem kifogástalan. A lapokból kirajzolódó kép olyan embereket mutat, akik cselekvési lehetőségek híján küszködnek az árral, s munkájuk fontosságáról szinte csak önmaguk vannak meggyőződve, nincs diplomáciai érzékük, nem tudták a társadalom becslését kivívni.

Az értelmiségi pályák rangsorában – egy felmérés szerint – a fiúk a 72., a lányok a 47. helyre rangsorolták. Ok és okozat: „A könyvtáros pályának egyre kisebb a presztízse; ezért, és az alacsonyabb fizetések miatt a könyvtárak nem válogathatnak a munkaerőben.” Heves megyei könyvtárosok felmérése szerint (*Baranyi Imre*: A könyvtári munka rangja. Egy megye tapasztalataiból. *Könyvtáros*, 1979. 10. sz.): „A tanácsok kevésbé tájékozottak a könyvtárak tartalmi munkáját illetően. Hiányzik folyamatos tervszerű ellenőrző munkájuk, nagyobb odafigyelésük.” Ennek eredménye az a kialakult helyzet, miszerint a könyvtári munkát úgy ítélik meg, hogy alacsonyabb rendű tevékenység, mint a tanácsi munka.

Könyvtáros nézőpontból elemzi a pályát *Arató Attila* (Könyvtáros pálya, könyvtáros közérzet, könyvtáros szemmel. *Debreceni Szemle*, 1983/1.). Nézete szerint: „Mi könyvtárosok azzal vigasztaljuk magunkat, hogy az ezekben a felmérésekben tükröződő értékszavak jórészt tájékoztatlanságból fakadnak. Szakmánk közérzete, önértékelése nem igazolja vissza a fenti negatív képet, másrészt a tények

is arra mutatnak, hogy ez a kép nem egyezik társadalmunk értékítéletével sem, bár jelzi szélsőségeit.”

Attól tartok, szakértőnk túlságosan optimista. Az, hogy szélsőséges a kép, nyilvánvaló, de baj van a társadalom értékítéletével is. Nemcsak olyan nagy horderejű dologra gondolok, mint az Országos Széchényi Könyvtár várbeli építkezésének elhúzódása, ami nem magyarázható csupán pénzgondokkal, hanem a minden napok könyvtári gyakorlatában tapasztalható apróbb-nagyobb megnyilvánulásokra. Ha valaminek el kell maradnia pénzhiány miatt, akkor az nagy valószínűséggel a művelődési beruházás lesz; ha pénzszűke van, a könyvtár költségvetése csökken, arról nem is beszélve, hogy sok helyen nyitvatartási időben más célokra veszik igénybe a könyvtárat. Gyakori dolog, hogy a könyvtárost mindenféle más munkákkal bízzák meg, s kénytelen azt is elvégezni, mert azt könyvtári teendőinél előbbrevalónak tartják. Ezek csupán apróságok, de szinte kivédhetetlenek.

Az, hogy a bérrendszer jó, nem ad sok öröme okot, ha a bérszínvonal ennyire alacsony. Kaphatnánk többet is, de ennyit teljesítettünk, többet nem érdemlünk – ez következik a tényekből.

Igen sok hátrányunk származik abból, hogy a tanácsi vezetők többsége nem ismeri a könyvtárat, amely többnyire csupán lakossági szolgáltatásként jelenik meg (bár ez sem lenne kevés), s az, hogy a tanácsi munkában, a dön-

téselőképzésben szerepe lehet, fel sem merül. A tanácsi alkalmazottak és végrehajtó bizottsági tagok között általában kevés a könyvtári tag. Két olyan könyvtárról olvastam eddig, ahol a tanácsi vezetők büszkék könyvtárukra, jól ismerik azt, naponta használják, személyesen mennek az őket érdeklő anyagért az intézménybe. Ez a kettő a Szombathelyi Megyei Könyvtár és a Váci Városi Könyvtár. Természetesen több is van, de nem ez az általános. A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a helyi önkormányzat megerősödésével a döntéskör kiszélesedik, ezáltal növekszik a tanács információsükséglete, ami a könyvtári szolgálat igénybevételéhez vezet. Ha mi is megérjük ezt a boldog időt, már csak az marad a kérdés, lesz-e hozzá megfelelő állomány, s olyan könyvtáros, aki valóban tud segíteni.

A könyvtáros pálya nem kellő értékelése mást is gond. Egy gimnazisták körében végzett angol felmérés eredménye szerint a megkérdezettek többsége segítőkésznek s meglehetősen függetlennek látja a könyvtárosokat, de a munkájukhoz szükséges képzettség színvonaláról keveset tudnak.

Egyetemi könyvtárosok besorolásáról kérdezték meg az egyetemi oktatókat egy másik angol felmérésben, hogy helyüket meghatározzák az egyetemi hierarchiában. A megkérdezettek 20 százaléka tartotta egyenrangúnak a könyvtárosokat, 65 százaléka inkább szakembernek, mint oktatónak, 7 százaléka hivatali vagy ügyviteli személyzetnek.

A prágai állami könyvtár 1981-ben nyilvánosságra hozott felmérésében hatszáz középiskolást és egyetemet végzett könyvtárost kérdeztek meg. A megkérdezettek átlagon alulinak látják a könyvtáros tekintélyét a közvéleményben. A középiskolát végzettek kétharmada, az egyetemet végzettek 43 százaléka érzi úgy, hogy mégis helyesen választott pályát. Az egyetemet végzettek azonban nemcsak fizetésükkel elégedetlenek, hanem munkakörükkel is, ezért nagy közöttük a cserélődés. Egy további angol felmérés a könyvtárosságot mint diplomás szakmát vizsgálta. Három kritériumot tekintett érvényesnek mindegyik diplomás szakmára, illetve „hivatásra”. Ezek a következők: olyan foglalkozás, amely különleges elméleti felkészültséget kíván, és az elmélet gyakorlati alkalmazásának készségét igényli; művelői mások javára szentelik tudásukat; a közösségnek tett szolgálataik értékét pénzben nem lehet meghatározni, s általában nem is kapják meg a szolgálatok anyagi ellenértékét.

A három ismerv közül legfontosabb az altruizmus, az önfeláldozó munka. Ez más vizsgálatok alkalmával is pályánk jellemzőjeként szerepelt. A könyvtárosság mindhárom kritériumnak megfelel, mégis folytonosan harcolnunk kell hivatásunk elismertetéséért, mindmáig kevés sikerrel. Ennek okát abban látja az elemzés, hogy más diplomás szakmák képviselői – orvosok, ügyvédek – a maguk területének szakembereiként mintegy elkülönülnek a „laikusoktól”, a laikus – legfeltűnőbbben a páciens és az orvos viszonyában – mintegy ki van szolgáltatva a szakembereknek. A könyvtártudománynak nincs ilyen csoportképző, szakmai tekintélyadó ereje.

Ide kívánczik *Stagner* és *Osgood* vizsgálatának megállapítása: „A presztizs és az egyes foglalkozások képviselőinek jellegzetes tulajdonságait összevetve kiderült, hogy a presztizsrel legmagasabb korrelációt a következő személyes tulajdonságok mutatták: okosság, vezetőképeség, érdeklődés és önállóság. Az uralkodás is összefüggött a presztizsrel, míg ezzel szemben a humanizmus nem kapcsolódott hozzá” (*Árva László: Foglalkozás és presztizs. Presztizshierarchiavizsgálatok nemzetközi áttekintése. Kultúra és Közösség, 1977/3.*).

Kik vagyunk – és lehetnénk?

Azok a felmérések, amelyek a könyvtáros-hallgatók, oktatók, pályán levők hivatásválasztásának indokait vizsgálták, azt mutatják, hogy a humanitárius szemlélet uralkodó a pályaválasztásnál, például a pályaválasztó szeret emberekkel foglalkozni, segíteni stb. Ugyanakkor az is kiderül, hogy nagyrészt hiányoznak a pályáról a dinamikus vezető egyéniségek, s a kezdeményezőket, rugalmasságot nem sorolják azon tulajdonságok közé, amelyekre a pályán elengedhetetlenül szükség van. A hazai vizsgálatok hasonló eredményt mutatnak.

Egyik okként tehát elfogadhatjuk azt, hogy pályánk egyik legfontosabb kívánalma, a humanizmus, nem presztizsképző. *Dibble* elmélete (lásd az előbb említett összehasonlítást) más oldalról világítja meg a kérdést. „A kulturális szféra azon dolgozói, akik közvetlen személyes kapcsolatban állnak azokkal, akikre hatást kívánnak gyakorolni, akik felé a társadalmi normákat közvetíteni kívánják – vagyis tanítók, tanárok, népművelők és könyvtárosok –, rendszerint felemás helyzetben vannak, mivel ese-

tükben az alacsony jövedelmi helyzet viszonylag magas presztízzsel kapcsolódik. Kérdéses, hogy az alacsony jövedelem milyen mértékben csökkentheti hosszú távon a társadalmi presztízst.” Az alacsony jövedelem már eddig is csökkentőleg hatott e szakmák művelői esetében, s ez csak fokozódik, mert presztízsszempontból egyre inkább a jövedelmet tekintik meghatározónak az emberek.

Még egy dologra szeretnék utalni. A közmegejtésben első helyre tett pályákon a magasabb iskolázottságú szülők gyermekeit találjuk többségben, míg a kereseti és szakmai szempontból kevésbé jónak minősített pályákon jóval több az alacsonyabb műveltségi rétegből származó. Ezt mutatta egy további angol vizsgálat is. Angliában a könyvtárosok többsége a munkásosztályból és az alsó középosztályból származik, de a könyvtárosok között nálunk is sok az első generációs értelmiségi.

A napilapok közleményeit és a szaksajtót összevetve érdekes kép alakul ki. Míg mi, a pályán levők nem érezzük a megbecsülést, addig a kívülállók nagy része nem tudja, miért kellene becslnie bennünket. A közvéleményben nem lehet teljes kép a könyvtárról, a könyvtári munka érdemi része nem kap helyet a lapokban. Az újságokból hiányzik a módszeres, a könyvtárról alkotott képet pozitív irányba befolyásoló propaganda. Míg a szakkönyvtárakról szóló cikkekben hangsúlyozzák a szolgáltatókésztséget, addig a közművelődésieknél erről hallgatnak.

A társadalom értékítéletét erősen befolyásoló hiányos könyvtárkép kialakulásának okát tehát a következő negatívumokban látom: Először is rossz a propaganda. Ezen nem azt értem, hogy nem reklámozzuk szolgáltatásainkat, bár ez is fontos és elengedhetetlen, hanem azt, hogy nem tájékoztatjuk előre meghatározott terv alapján fokozatosan és folyamatosan a közvéleményt minden fontos könyvtári kérdéssről. Másodsor: kevés a menedzser típusú vezető, a közművelődési könyvtárakból szinte teljesen hiányzik. Ezekből következik a harmadik: A könyvtárban rejlő lehetőségek rejtve maradnak, nem ismerik a könyvtárosok munkáját. Az itt felsorolt okok részben könyvtáron kívüliek. Azért részben, mert a vezetők kiválasztása könyvtáron kívüli tényezők függvénye.

Ezzel azonban még nem teljes a kép. A könyvtár belső életéről formált képünk is hagy kívánnivalót maga után. Ebben nagy része van a szakképtelenek olvasószolgálatban

való alkalmazásának. A szakmai elfogultság vádját is vállalom, mégis azt kell mondanom, hogy a könyvtári munkának szinte nincs olyan területe, amelyen jó szívvel lehetne szakképteleneket foglalkoztatni, de ha mégis muszáj, bárhol másutt inkább, mint az olvasószolgálatban. Nem az a baj, hogy a munkájukat nem végzik el, de a legtöbb helyen gyakorlattá vált, hogy a nem könyvtárszakon való továbbtanulás előtt itt dolgoznak a diákok, s ha nem válnak be, egy-két hónap után szerződést bontanak, továbbállnak. Könyvtárról való ismeretük nem éri el a minimumot sem, nem rendelkeznek sem olyan viselkedéskultúrával, sem olyan emberismerettel, amely ehhez a munkához nélkülözhetetlen. Miért is gondolná a velük gyakorta találkozó olvasó, hogy a könyvtári munka nagy részéhez komoly szakértelem szükséges? Az egy-két hónaponként változó arcok, a változatlanul nem könyvtárba illő viselkedés nem készíthetik ilyen következtetésre.

A belső okoknál feltétlenül meg kell említeni a perspektíva teljes hiányát. Nem új dolog, nem is csak a könyvtárakra érvényes, de napjainkban a nagyobb szakmai tudás nem jelent komoly előnyt a pályán. Ezt tetézi, hogy nem is jár együtt a jó érdekérvényesítési képességgel. A könyvtáropálya olyan nagy mértékben pozícióorientált, mint az alkalmazott értelmiségi pályák közül talán egy sem. Így a vezetői sokszor nem a nagyobb szakmai tudásra, hanem pozíciójuk mindenáron való megtartására törekcszenek. Ez a középvezetőkre vonatkozik elsősorban. Ilyen helyzet készítette indulatos kifakadásra *Csalog Juditot*: „Ha a számomra kijelölt helyet, a beosztásom által meghatározott lehetőségek korlátait elfogadom, személyiségetem a rám osztott szerep határai közé préselem, képességeimet, életerőmet, aktivitásomat, becsvágyamat a kívánt méretre zsugorítom, sorsomhoz törpülök, tompulok, halványulok, homályosodom – ez az egyetlen, amit szabad”. (Az élet elmulasztása. *Élet és Irodalom*, 1983/6. sz.)

Sokan azonban nem tudják elfogadni a lehetőségek korlátait, és más pályán boldogulnak, s mivel épp az igényesebb, nagyobb tudású szakemberekről van szó, ezzel minőségileg cserélődik a könyvtárosgárda. Ha a jobbak elmennek a pályáról, annak hosszú távon természetesen nagyon káros a hatása.

Sokan mégis maradunk, megpróbálunk legjobb képességeink szerint dolgozni, hogy a körülöttünk levők könyvtárképe kedvezőbb le-

gyen. Nem szabad, hogy elkedvetlenítsen minket az alacsony presztízs. *Leopold Lajos* írja *A presztízs* című 1912-es könyvében: „... a presztízs nem logikai, nem erkölcsi, nem esztétikai, hanem lélektani, szűkebben határolva: társadalomlélektani tünemény, mely a logikushoz, erkölcsöshöz, esztétikushoz, hasznoshoz éppen úgy tapadhat, mint azok visszához.”

Az azóta eltelt idő

A felmérések alapjául vett évek óta eltelt némi idő. Jelentős változásokat nem regisztrálhatunk, mégis ma már mintha árnyaltabb lenne a sajtó képe a könyvtárakról. A regisztrált cikkek száma ötven körüli, a *Magyar Nemzet*-ben jelenik meg a legtöbb könyvtári témájú közlemény, ezt a *Népszabadság* követi, majd a *Magyar Hírlap*, s a sort a *Népszava* zárja. Az 1984-es évben a szegedi Somogyi Könyvtár átadásáról írtak. Ezzel a témával foglalkozik a cikkek egyötöde. Helyet kapott köztük a gyermekkönyvtárosok tanácskozása a képregényről, s a közepes lélekszámú városokban élők információellátása. Ez utóbbi kétnapos tanácskozásról megjelent beszámoló szerint: „A társadalmi igényt az információk iránt a nagyobb városokban a megyei lapok, esetleg a helyi rádióstúdiók, a zártláncú lakótelepi televíziós műsorok nagyrészt kielégítik. A közepes nagyságú városokban a kábeltelevíziózás elterjedése hoz majd változást. A közeljövőben a köznap, valamint a szakmai információk összegyűjtésében és közrebocsátásában a helybeli könyvtárak vállalnának a korábbinál nagyobb szerepet.” Azóta bebizonyosodott, hogy ez az igény valóban jelentős, ezt jelzi a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban bevezetett *Közhasznú Információ*, a Miskolcon működő *Kulturális Információ* nevet viselő tájékoztatói szolgáltatás sikere. Az oktatásról két cikk jelent meg, mindkettő beszélgetés. Az egyik általában szól az egyetemi könyvtárosképzésről, a másik arról tudósít, hogy zenei könyvtárosképzés indult az ELTE BTK könyvtártudományi tanszékén.

Ebben az évben három közlemény méltó figyelemre. A *Népszabadságban Könyvtárosok presztízse* címmel jelent meg egy cikk, amely egy könyvtáros továbbképzés dolgozatának bírálatát tartalmazza. Legfontosabb megállapítása: „...e könyvtárosok ma még nagyon távol vannak attól, hogy egy adott városban,

mint a legfontosabb közművelődési intézmény vezetői, kellő határozottsággal és egyértelműséggel fogalmazzák meg véleményüket.” Vagyis nem nagyon tudják, mit akarnak (szerepnének). S amit a felkészültségről ír, az még elszomorítóbb: „Az írások többségében elemi mondatszerkesztési, nyelvhelyességi, sőt nyelvtani hibák fordultak elő.” Nem sokkal hízelgőbb a másik közlemény sem, amely a *Magyar Hírlapban* jelent meg, de ez az okokat is megpróbálja elemezni. Címe: *Könyvtárak és könyvtárosok*, s az alcím: *Ácsorgunk a kölcsönzöpultnál*. Ír a munkaerőhiányról, amely megváltoztatta a hajdani paradicsomi állapotokat, ír a szakképzetlenek olvasószolgálatban való alkalmazásáról s az utánpótlás gondjairól. Megállapításai lényeges problémákra mutatnak rá: „Általában gyenge képességű tanulók választják a fakultációs könyvtárkezelői ismeretek elsajátítását. Megállapítható az is, hogy többségük magasabb szintű könyvtári munkakörök ellátására még továbbképzés után sem alkalmas.” „Könyvű, tiszta, kényelmes...”, néhány évvel ezelőtt illatszertbolton eladónak készültek ilyen munkákat keresve a diákok. A könyvtárak könyvtároshiánnyal, a könyvtárosok, könyvtárkezelők könyvtárhiánnyal küszködnek. Nem alapvető kritérium az alkalmazásnál a szakképzettség. Rendezett bér, hivatásszerető szakemberek segíthetnének, hogy ne legyen túlzott vágy a jó hangulatú könyvtár.

A harmadik cikk címe: *Hogyan fulladhat kudarcba egy tanácskozás?* A *Magyar Nemzet*-ben jelent meg, igen őszinte hangvételű, s a lényegi hiányosságokat tárja fel az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban.

Az 1985-ös év várva várt nagy szenzációja, amiről mindegyik napilap sokszor és bőszéggel ír, az Országos Széchényi Könyvtár elkészülte, és a honfoglalás az új helyen. Erről szól a cikkek egyharmada. A diadalmas ünnepet csak pár hónappal később, s igen kevés számú közlemény zavarja, amely a hiányosságok egy részét teszi szóvá. Ilyen a *Magyar Nemzet* cikke: *Miért esik az eső a Nemzeti Könyvtárban?* A *Magyar Hírlap* kétrészes elemző cikkben ír *Nemzeti Könyvtárunk gondjairól*. Az alcímek: *Új helyen – régimódi problémák, Viták és védelem*. Kulturális nagyüzemről ír a szerző, technikai hiányosságokról s arról, ami igazán lényegi kérdés, hogy a jól képzett alkalmazottakból száz eltávozott a könyvtárból.

A Széchényi Könyvtár jó sajtója ráirányította a figyelmet a könyvtárakra, mert ebben az évben részletes elemző cikk mutatta be az Or-

szágyűlési Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát, az Egyetemi Könyvtár, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárát, a Békés Megyei Könyvtárát. A szolgáltatások ismertetése is részét képezi a bemutatásnak, s ez mindannyiunknak fontos.

Két szennációval is szolgál ez az év. Az egyik a *Könyvritkaságokra bukkantak Szegeden*, s ezek egy részét ismerteti a cikk. A másik nagyon szomorú: *Muzeális értékeket lopott a könyvtáros*. Megtudjuk, hogy az illető két hónapig tagadott, s aztán 25 dokumentum megcsonkítását és 7 teljes kézirát eltulajdonítását ismerte be. Mindkét közlemény a *Magyar Nemzet*-ben jelent meg.

Ez a napilap ír a fővárosi könyvtár figyelmen kívül hagyásáról is, aki pecsét, cégjelzés, aláírás, dátum és a kért könyvek címei nélkül küldte el a felszólítást. Következtetése: „...A füledt, verejtékszagú termekben a könyvtár formáságokkal megterhelt irodaszerű légkörében a könyv immár nem a kultúra hordozója, munkaeszköz csupán.” Mellbevágó, és ha nagyon őszinték vagyunk, be kell vallani, hogy van benne némi igazság. A kérdés: „Miért ne alakulhatna át napjaink könyvtára egyrészt barátságos olvasóklubba, másrészt tudományos alkotóműhellyé?!” Leghőbb vágyunk mindez, van is ilyen könyvtár, s azt hiszem, mindannyian szeretnénk, ha nemcsak a cikk írója, hanem az olvasó is egyre gyakrabban térhetne be ilyen könyvtárba.

A közvetlen közelmúlt

Mit keres a könyvtáros? – kérdezi a *Magyar Hírlap*. Szabó Ferenc tanulmányát ismerteti, s megállapítja, hogy nem sokat, az átlagnál jóval kevesebbet. „A könyvtárfejlesztés elmaradt a követelményektől.” Kőpeczi Béla előadásából idéz a *Magyar Nemzet*, amely a gödöllői vándorgyűlésről ír. Erről a tanácskozásról minden napilap hírt adott, s aztán visszatértek a tanácskozáson elhangzott megállapítások ismertetésére is. Írtak az orvosi könyvtárosok értekezletéről, s arról is: *Miért találkozunk újra a nagyvilág magyar könyvtárosai?* Az augusztusi számokat nézegetve azt hihetjük, hogy ez egy találkozódompang.

Az 1986-os cikkeket elemezve feltűnő, hogy még mindig sok írás foglalkozik az Országos Széchényi Könyvtárral. Ezek egy része történeti jellegű, más része a szolgáltatásokat, a

látogatás mikéntjét ismerteti, és a nagy népszerűségnek örvendő kiállításokat. A *Magyar Nemzet* Győr-Sopron megye könyvtáiról ír *Kölcsönzés télikabátban* címmel. *Hogy minden olvasó hozzájusson* címmel a *Népszabadság* a Fejér megyei tanácsi és szakszervezeti könyvtári hálózatot mutatja be, és kitér az iskolai könyvtárakra is, amelyeket nem tart megfelelőnek. Ugyanez a megállapítása a *Népszava* cikkének is, amely a *Könyvtári törekvések Tolnában* címet viseli. Az iskolai könyvtárak fejlesztési lehetőségeit vizsgálja, a lehetséges öszvevonásokat.

Sokat írtak a harmincéves Állami Gorkij Könyvtárról, a negyvenéves Országos Mezőgazdasági Könyvtárról. Az Akadémiai Könyvtár jövőbeni terveiről, a számítógépes nemzedékváltásról az OMIKK-ban egy-egy cikk szólt.

A tanácskozások és konferenciák szintén bőszéggel szerepelnek ebben az évben is. A *Magyar Hírlap* a könyvtárvezetők országos tanácskozásáról készült beszámolóban ismerteti a közművelődési könyvtárak személyi és bérügyi helyzetét. A könyvtárhasználati szokások változására utal a cikk szellemes címe: *Regénytelenül*. Míg 15-20 éve a kölcsönzött kötetek 25-35 százaléka ismeretterjesztő volt, mára ez az arány módosult, a kölcsönzések több mint fele szakirodalom.

Ez a változás azonban nem mindenkinek nyilvánvaló. A *Magyar Nemzet*-ben egy nyilatkozatban ezt olvastam: „Más képzettségre lesz szükségük a könyvtárosoknak, és be kell látniuk, hogy az állomány nem csak szépirodalmi művekből áll, a katalógus nem az egyetlen munkaeszköz.” Nem szükséges hosszan bizonygatni, hogy minderről nem a szóban forgó írásokból értesültünk először.

A *Népszabadság* *Ki marad a könyvtárban?* című cikkében a pályaelhagyókról ír, kiemelve, hogy a pedagógus pályára átlépő könyvtárosok jövedelme havi 1200 forinttal emelkedik. A cikk megállapításai – hogy a könyvtárosi munka mellett lehet továbbtanulni, hogy nem köti le az energiákat, és hogy a félgőzzel végzett munka az ellátásban is meglátszik – igazak is meg nem is, de ennek okai és magyarázata hosszabb lélegzetű indokolást igényelnének! Más hangnemben ír a *Cserbenhagyott hivatásról* a *Magyar Nemzet*. 1985. január-szeptember között 142 könyvtáros hagyta el szakmáját. Ez a pálya riasztó a felsőfokú képesítéssel rendelkezőknek, mert „... napestig számolhatták, hány karton van egy-egy katalógusdo-

bozban... bár értelmiségi alkotómunkát ígértek nekik.” Ők csak az egyik részét képezik a szakmának, mert a többiek „... mégsem adják fel a könyvtári sznobizmust, nem hajlandók a lakosság igényeihez, iskolázottságához alkalmazkodni, bár meglehet, hogy maguk sem a hirdetett elvek szerint választanak olvasnivalót”, mert „beléjük sulykolták, hogy az embereket igényes olvasmányokra kell szoktatni”. A Caesar-idézet magyarázza a szerző álláspontját: „Mindig nehéznek találtam, hogy elnéző legyek olyanok iránt, akik megvetik és elítélik magukat.” S a folytatás: „Valahogy így érez a társadalom is az önbecsülés hiányában szenvedőkkel.” Eddig azt hittem, önbizalomhiánnyal küszködünk, mert a társadalom nem mindig vesz tudomást erőfeszítéseinkről, s neves kollégáink külföldi elismerése sokszor nyilvánvalóbb, mint az itthoni, s az anyagi hiányosságok miatt lemaradásunk fokozódik – hogy csak néhány dolgot említsek. De tovább olvasva a cikket, a döbbenet lesz úrrá rajtunk, mert a hetvenes évek Pest megyei presztízsvizsgálatára hivatkozva így zárja a szerző a gondolatsort: „Szívesen megyünk-e olyan intézménybe, amelynek dolgozóiról ily lekiicsinyló a véleményünk? S ha akárha kényszerűségből is betérnek-e oda a megkérdezett gyerekek... akiből nemcsak a jövő könyvtárosainak, de olvasóinak, művészeinek, tudósainak kell kikerülniük?”

Pénz, hatalom, tudás, hasznosság, ezek határozzák meg a pálya-rangsort. Ezt már egy 1987-es Magyar Nemzetben olvastam, ahol szakmánkat az 53. helyre rangsorolták. Az okokat is megtaláljuk a Népszava cikkében. Az OMIKK főigazgatójával való beszélgetés el kellett hogy gondolkottassa a gazdasági szak-

embereket is: sok egyéb mellett fontos megállapítása, hogy ma nem kifizetődő tájékozottnak lenni. Kivezető útként a kényszert nevezi meg: „A gazdasági megélhetési gondok fogják a gazdasági vezetőket arra a felismerésre kényszeríteni, hogy az információ ma ugyanolyan erőforrás, mint az energia vagy az anyag. A nemzetközi információnak a világgazdasági versenyben első számú stratégiai jelentősége van.” Ehhez igazán nincs mit hozzáfűzni.

Ebben az évben, azaz 1988-ban a legtöbbit a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerepelt a lapokban. Írtak az Artotékáról, a nyugdíjas-könyvtárról, a felújításról, *Ha majd bevonul a 70-es évek divatja*, a tudás kockázatairól „*A könyvtárat a gárda védje*” címmel. Jelentőségének megfelelően foglalkoztak a könyvtár új kezdeményezésével, a családi könyvtárral. Ez osztatlan tetszést aratott. Nem így a „fagylaltozó” szóbakerülése. A *Magyar Hírlap Mi mentse meg a könyvtárat?* címmel ismertette a nagy könyvtár gazdasági igazgatójának elképzeléseit arról, hogy 1988 tavaszától olasz fagylaltgépeket kíván vásárolni, és fagylaltárúsítással kíván anyagi gondjain segíteni. *Árkus József a Népszabadságban* névváltozást és fagylaltkatalógust javasol a kezdeményezéshez.

*

Az utóbbi évekből való cikkek kiragadott példák. Csupán érzékeltetik a sajtó és a könyvtár viszonyát. Változatlanul kevés a propaganda, s végezetül el kell mondanom: nem látok jelentős javulást abban sem, hogy nagyobb hozzáértéssel foglalkoznék a napisajtó a fontos könyvtári kérdésekkel.

Petheő Lászlóné

Lapozgató

Gyermekkönyvtári foglalkozásokhoz ajánlható a Zala Megyei Könyvtár kiadványának, a *Tarkaforogónak* 6. száma, amelyet a könyvtár gyermekrészlegének dolgozói készítettek. Fogalmazásmódja alkalmazkodik a gyermekek beszedéhez, a benne található olvasási miniteszt, önismereti játék, irodalmi rejtvények, ismeretterjesztő játékok a könnyű, kellemes ismeretszerzést teszik lehetővé, de

mivel a készítők a nyári szünidőre gondoltak, olyan játékokat is ajánlanak, amelyek a szabadban játszhatók – ez, ha van, könyvtári udvar is lehet –, tanácsokat adnak táborozáshoz, főzéshez. Az elkészíteni ajánlott játékok, használati tárgyak, kisebb ruhadarabok közös „összehozásához” azonban más időszakban is alkalmas hely a könyvtár – ha van hozzá lelkes gyermekkönyvtáros is. (A.R.)

Könyvtári levél

Kedves jó Barátnóm! Az elmúlt évben, amikor kint voltam Stockholmban, kérdezted, hogy mi újság otthon, van-e valami a F(É)-SZEK-ben.

Akkor azt feleltem lakonikusan, mert éppen a Svéd Királyi Könyvtárra voltam kíváncsi, hogy nincs semmi, és inkább azt néztem meg, hogy *Móricz Zsigmond* hány könyvét fordították azóta svéd nyelvre, amióta utoljára kint jártam. Most azonban elmondom Neked, hogy húsvétkor pont két piros tojás volt a fészekben.

Megpróbálom röviden elmesélni, hogy is történt, mi is történt. Te még emlékszel *Sallai Istvánra*, modern korunk legnagyobb könyvtári zsenijére, akinek előadásait kölyökként szájatva hallgattuk leges-leges-legújabb elképzeléseiről. Ezek az elképzelések azután mindig meg is valósultak. Ő úgy tudott beszélni róluk, hogy azt érezhettük, mi is éppen így akarnánk. Ez, drága Barátnóm – ma már tudjuk –, ritka adomány! Lelkesített?! Nemcsak mi lelkesedtünk, olyan volt akkor a légkör is. Nagyon fontos dolgot csináltunk az 1960-as években – szabadpolcra helyeztük az állományt.

Akkor Te már nem voltál Budapesten. Ez a könyvtár az akkori Verpeléti úton (ma Karinthy Frigyes út) szintén „zárt polcos” volt. Akkoriban kicsit arrébb, a 9-es számú házban működött (ma 11-es), 200 négyzetméteren, és nem hétezer olvasónk volt, mint most, hanem mintegy tízezer. Hogyan csináltuk? Én olyan fiatal voltam akkor, hogy a feltételek megteremtésére nem is emlékezhetem, de arra igen, hogy nagyon szerettem itt dolgozni.

Hogy mi újság mostanában? Főkönyvtári rendszerben dolgozunk. Minden kerületben dolgozik egy főkönyvtár. Még ma is 22 kerület van (ez nem változott). Ami viszont változott, az a tagkönyvtárak ún. „arculata”. A kisebb könyvtárak, a régi kölcsönző könyvtárak most „családi” könyvtárak lettek. Körülbelül húsz ezer kötetes állománnyal rendelkező könyvtá-

rakra gondolj, és két-három ezer olvasóra. Angol minta szerint – igen, ez is, mondanád –, témák alapján történik a könyvek polcra tétele. Azt hihetnéd, hogy uniformizáltuk az uniformizálhatatlant, de nem, hiszen mindegyiknek egyéni „arculata” van. A könyvtárosok egyéniségét tükrözik. Színesek, ötletesek, látnod kellene őket!

A nagyobbak az ún. „kétfedeles könyvtárak”. Szinte tudom, nem fog tetszeni – az elnevezés! Az egyik fedél „családi”-as, a másik hagyományos. Változatlanul a régi, Sallai-féle hármastagoltság érvényesül itt: a népszerűbb anyag, a használók érdeklődésének megfelelően, közel a bejárathoz, az általános anyag, a magasabb szintű irodalom, kisebb forgalmú, csendesebb övezetben; a források, kézikönyvek stb. a kutatási övezetben, az olvasóteremben, ahol alapkövetelmény a csend.

Ez a csoportosított elrendezés megkönnyíti – régen is megkönnyítette – az olvasók tájékozódását, keresését, az állomány használatát. A feliratok nagyok, színesek. A csoportba sorolás a könyvek tartalmától függ: romantikus könyvek, szerelmes könyvek, történelmi regények, láthatod, a téma dominál, eltűnt az *író személye!*

A legnagyobbak az ún. „kerületközi könyvtárak”. Ezeknek annyi mindent kéne „tudniuk”, azaz szolgáltatniuk, hogy... Mire felépülnek, lehet, hogy nem huszonketten lesznek, csak mondjuk öten, hatan. Öt-hat kerületből áll majd Budapest? Lehet, de nem biztos, hogy emiatt.

De hogy lett nekünk húsvétra két tojásunk? Sajnálom, hogy nem tudok erről fotót küldeni Neked. Bár ígérték, hogy lesz fotónk is, de... tudod ez bizonytalan. Aki fotózhatna, az nem mindig fotózhat, mert vagy a nyulat nem tartják modernnek, vagy amire utal. Gondolatban gyere most velem! Emlékszel a Sallai-féle elrendezésre: a népszerűbb anyag – a használók

érdeklődésének megfelelően – közel a bejárathoz...

A zenei részlegünk, egyben folyóiratolvasónk, közel volt a bejárathoz, most előrelépett. A hetente kulturális újdonságokról beszámoló tévéműsor, a Stúdió adta az ötletet, így lett belőle „könyvtári stúdió”. A belépővel szemben, a kilencméteres falfelület előtti polcokon témák és nem írók szerint, hanem aktualitások szerint adunk hírt – a meglévő irodalom, azaz a könyvek alapján – az eseményekről, amelyek az olvasók gondolati „fókuszában” is szerepelnek, hiszen a tv, a rádió, a sajtó éppen azt sugározza, tárgyalja, népszerűsíti, amit mi is bemutatni szándékozunk. A több polcnyi falfelületen, aktuális témák alapján, állandóan változó kiállításokat láthatnak olvasóink. Így kapcsolódunk az adótörvényhez, a tavaszi fesztivál eseményeihez, a *Kossuth*- és *Oscar*-díjak átadásához, a filmszemle eseményeihez stb., stb... *Illés Endre* most megjelent posztumusz könyve, „...talpig nehéz hűségbe” kínálta az alkalmat egy nagyszabású *Illés*-portré megrajzolásához könyvei és a róla szóló irodalomtörténeti munkák alapján.

Jövőre – hiszen könyvtárunk csaknem egyidős a századdal, 1919-ben nyílt meg – a század „nagy eseményeit” fogjuk bemutatni: a történelmi, irodalmi, művészeti szenzációkat. Felvillantjuk nagy írók, művészek, kutatók, Nobel-díjasok stb. portréját is. Kerületi könyvtárunk minden könyvtárosa már most dolgozik egy-egy téma bibliográfiáján. Remélem, ezt majd megnézed Te is! Azért elárulom, hogy nem vagyok teljesen elégedett... éppen az állandó aktualitások miatt az egész valahogy túl „flexibilis”.

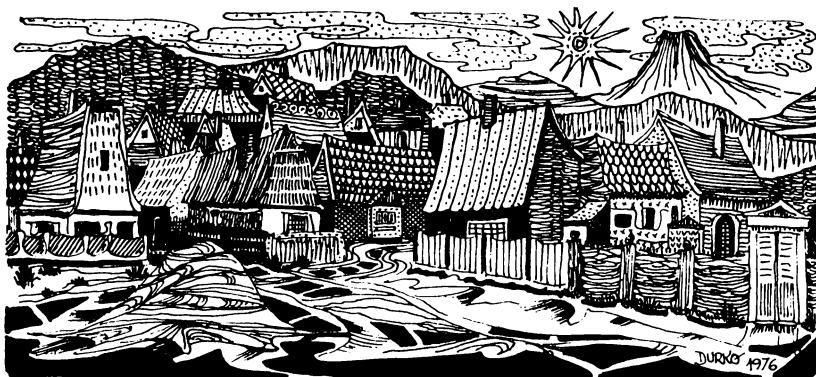
Arról a két piros tojásról is írnék végre valamit. A nyuszika festette őket. A kiállítási polcon voltak a fészekben, velük kívántunk kelles ünnepet olvasóinknak, egy-két húsvéti kalácsreceptet is bemutató könyv és folyóirat, valamint néphagyományokat tárgyaló munkák környezetében, a gyönyörű kézikönyvtári albumok között.

Látod – nem láthatod, mert nincs fotóm róla –, itt az ígéretek ritkán, az álmok sűrűbben válhatnak valóra. Én sem a megígért cikket írtam, hanem csak Neked ezt a „könyvtári levelet”.
V. Bárány Éva

Deák Ferenc nevét vette fel a Zala Megyei Könyvtár

Az ünnepelőbe öltözött könyvtár nagy eseményére nemcsak meghívók, röplapok és plakátok hívták fel a figyelmet. A Könyvtárpártoló Alapítvány (*Könyvtáros*, 1988/6. sz.) a helyi lapban közzétett *Felhívással* fordult a megye közönségéhez: „... lehet -e méltóbb tisztelgés Deák Ferenc emléke előtt, mint az, hogy pátriájának székhelyén, s éppen ott, ahol a »genius loci«, a hely szelleme őt – Keresztury Dezső szavaival élve – a »józsátság lángelméjét« idézi (hiszen itt – a könyvtárral szomszédos bírósági épületben, az egykori megyeházán – hangzott el Deák híres beszéde a köztelherviselésről, s a könyvtár előtt a szobrával ékesített Szabadság téren annyi híres szónoklatát hallhatták kortársai), létesül az első vidéki kapcsolat, amely a korszerű technika alkalmazásával közvetlenül, helyben hozzáférhetővé teszi a kiépítés alatt álló fővárosi számítógépes szakirodalmi

adatbázisok gazdag információ-kinálatát, s szellemi ablak a nagyvilágra is, hiszen a nemzetközi adatbázisok is elérhetők vele... Ezért, s így kerül a könyvtár olvasótermében közös látómezőbe Székely Bertalan 1866-ban készült olajfestményén Deák Ferenc arcképe – s a hazai és a nemzetközi szakirodalmi adatbázisok közvetlen elérését lehetővé tevő modern technika. A lehetőségeket kimunkáló fejlesztők s a könyvtárpártolók remélik, hogy a zalai társadalom és gazdaság majd meg tud felelni e kompozíció sugalmainak... Amikor a magyar társadalom létkérdésévé vált jogállamiság megteremtése, az emberi jogok maradéktalanul kiterjedő érvényesítése, a nyilvánosság szabadsága és a szocializmus pluralisztikus demokráciájának felelős életrehívása mindannyiunk közös ügye-gondja, s amikor a gazdaság modernizálásától olyannyira függ, hogy a nagy



közös európai kultúra és művelődés tényezői is méltó módon kívánnak részt venni a jövőnk építő közös igyekezetben...”

1988. október 17-ét (Deák Ferenc e napon született 1803-ban) nemcsak az emlékezés méltósága és a névadás ünnepe tette fényessé, de tudományos és irodalmi rendezvények, szakmai találkozók és bemutatók sora emelte jelentőségét. A könyvtár előtti parkban, a hazai bölcsének szobránál koszorút helyezett el a megyei tanács, a Hazafias Népfront megyei bizottsága, a városi tanács, a szülőfalu, Söjtör, az otthon, Kehidakustány, a Magyar Jogászok Szövetségének megyei szervezete, a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság, a Deák Ferenc Szakközépiskola, a Zrinyi Miklós Gimnázium, a Ságvári Endre Gimnázium, a Zala Megyei Múzeumi Szervezet, a Zala Megyei Levéltár és a Deák Ferenc Megyei Könyvtár.

Az intézmény névadó ünnepségén Járari Ferenc megyei művelődési osztályvezető bensőséges hangvételű beszédet mondott. A HNF megyei bizottságának elnöke nemzeti zászlót, Zalaegerszeg tanácselnöke pedig emléklapokat és elismerő oklevelet adományozott a könyvtárnak. Balázs Béla igazgató köszönetet mondott az elismerésekért, s a könyvtár dolgozóinak nevében megígérte, hogy az intézmény méltó lesz névadója szelleméhez, emberségéhez, erkölcsi tartásához.

Ezt követően a deáki életművel tudományos ülésen foglalkoztak, az előadó Pajkossy Gábor, az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa volt, a korreferátumokat Turbuly Éva és Molnár András levéltáros, valamint Tar Ferenc történész-muzeológus tartotta. Kiss Gábor könyvtáros bemutatta az ünnepség alkalmából Deák Ferenc életéről helyi kiadásban megjelent dokumentumkötetet („A Te-

kintetes Megye közönségének alázatos szolgálja...”).

A könyvtárosok szakmai találkozásán Szenté Ferenc, az OSZK főigazgató-helyettese, a KMK igazgatója átfogó előadást tartott a zalai és a más megyékből érkezett könyvtárosoknak a könyvtárügy időszerű gondjairól, a hazai könyvtárak szolgáltatás-fejlesztési törekvéseiről és a korszerű könyvtári rendszerről. A könyvtárosegyesület zalai titkára egyesületi kérdésekről szolt, majd a jelenlévők megtekintették a könyvtár új, számítógépes szolgáltatásait.

Információs bázis megyeshékhelyen

„Szakirodalmi információt mindenkinek!” – ez volt a központi gondolata két szakmai rendezvénynek is. A jogászok, államigazgatási és igazságszolgáltatási szakemberek találkozásán részt vett a megyei informatikai bizottság elnöke, a megyei vb-titkár, a megyei bíróság elnöke, a zalai jogászok szervezetének elnöke, a megyei főügyész, a megyei ügyvédi kamara elnöke, az ügyvédi munkaközösség vezetője, a népi ellenőrzési bizottság megyei elnökhelyettese, a megyei igazgatási osztályvezető-helyettes, a megyei tanács számítástechnikai intézetének igazgatója és több vállalati jogász is. Bevezetőképben a könyvtár részéről szorgalmazták a napjainkban oly fontossá váló jogi információszolgáltatás demokratikus kiterjesztését, s méltatták azt a központi gesztust, hogy éppen a Deák Ferenc nevével felvett könyvtárral létesülhet az első vidéki információs kapcsolat. Dr. Révész Péter, az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezetője, az IM Számítástechnika-alkalmazási Központjának igazgatója nagy

érdeklődést keltő előadást tartott a hazánkban bevezetésre kerülő Egységes Országos Számítógépes Jogi Információs Rendszerről, a JIR-ről. Az Államigazgatási Számítógépes Szolgálat (ÁSZSZ) irodavezetője szemléletes előadásban ismertette a kiépítés alatt álló JIR adatbázist. Ezután az ÁSZSZ szakemberei bemutatták, miképpen lehet jogi információt keresni a Deák Ferenc Megyei Könyvtár olvasótermi terminálján. Ugyancsak bemutatták a JIR célszerűen kivonatolt változatát, a Mikro JIR-t, amely a könyvtár AT gépébe telepíthető és színes monitoron használható. Az érdeklődők láthatták azt is, hogyan lehet a magyar szabványokat tartalmazó MSZHIR adatbázis információit lehívni az ÁSZSZ-től. *Dr. Kutasi István*, a megyei bíróság elnöke, a zalai jogászok szervezetének elnöke a mérleget megvonó zárószóban elismeréssel szolt a megyei könyvtár *Deák Ferenc* szelleméhez méltó törekvéséről, s reményét fejezte ki, hogy a zalai szakemberek közül sokan fognak élni az új lehetőségekkel.

*A zalai fejlesztők, mérnökök, közgazdászok, vállalati szakemberek találkozásánál a házigazdai bevezető hangsúlyozta a hazai számítógépes szakirodalmi információs szolgáltatás kiépülő rendszerébe kapcsolódás jelentőségét, az elmaradott térségek s általában a vidék információs esélyegyenlőtlenségének fontosságát. Agoston Mihály, az OMIKK főigazgatója – aki ezúgyben kezdeményező szerepet vállalt, s nemzetközi információs rendszerünkről nagyszabású előadást tartott júniusban Zalaegerszegen –, az OMIKK magyar nyelvű számítógépes szakirodalmi adatbázisairól szolt, s a magyar gazdaság modernizálásához olyannyira szükséges korszerű információs szolgáltatás szerepét hangsúlyozta. Méltatta a Deák Ferenc Megyei Könyvtár távlatos gondolkodását és aktivitását, amelynek eredménye, hogy elsőként létesített az OMIKK-kal számítógépes kapcsolatot. Ezután az OMIKK marketing vezetője az együttműködés elmélyítéséről és kiszélesítéséről szolt, majd számítástechnikai szakemberük bemutatta, miképpen lehet különböző témakörökben – számítástechnika, elektronika, mérés, automatizálás, környezetvédelem, kutatás-fejlesztés stb. – információt keresni az OMIKK számítógépes adatbázisából a könyvtár terminálján. A vállalkozói leleményt mutatja, hogy a zalaegerszegi ARCUS Műszaki-Fejlesztő Kiszöveget vezetője máris élt az alkalommal, s a bemutatón lekérte az öt érdeklő műszaki információkat. *Dr. Gresa István* közgazdász, a Könyvtárpártoló*

Alapítvány elnöke a nyilvános könyvtári szakirodalmi információs rendszer továbbfejlesztése mellett érvelt. Ami külön-külön nem megy, az az érdekeltek összefogásával megvalósítható. Igen fontos az információhasználók aktivitása, összefogása – hangsúlyozta.

A jeles nap rendezvényeit a *könyvtárpártolók tiszteletére rendezett irodalmi est* zárta. Bevezetesként *Kiss Dénes* költő, a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság főtájkára olvasta fel ezen alkalomra irt esszejét. A Hevesi Sándor Színház művészei 19. századi magyar költők műveiből adtak elő.

*

E naptól új felirat olvasható a Deák Ferenc Megyei Könyvtár bejáratánál, s a sötétkék felirattól kiugró piros *i* betű már az információ egyezményes jeleként hirdeti az új szolgáltatásokat. Az intézmény közhasznú-információs előterében, a színes zalai tájkép-poszter és a nemzeti zászló szomszédságában, a *Deák Ferenc* műveit tartalmazó vitrinen a névadótól vett idézet régi igazsága fogadja a látogatót: „Csak a munka fejt ki, csak az tartja fenn a testnek és léleknek erejét. Csak munka tesz hasznossá. A munka egyik legszentebb rendeltetése az embernek.”

Baranyai György

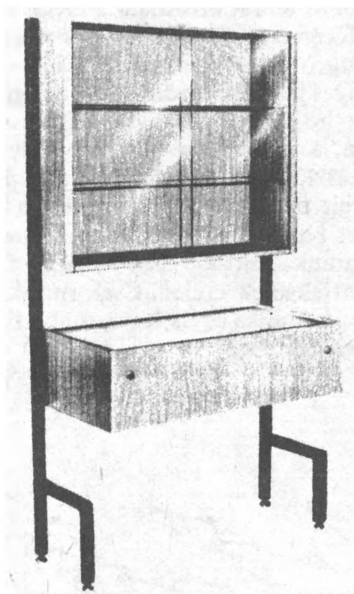


A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

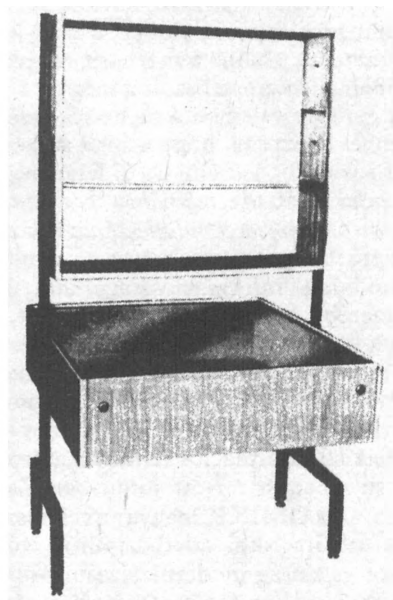
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját



Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.



Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős
tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya



Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

IBM kompatibilis XT számítógépeket adtak át hatvan nagyobb részt vidéki közművelődési intézménynek a Közművelődési Információs Intézetben. Az átadásra, amelyen megjelent és beszédet mondott *Czibere Tibor* akadémikus, művelődési miniszter, az MM Közművelődési Tanács által kezdeményezett közhasznú és közművelődési információs hálózat programja keretében került sor, annak volt ez mintegy nyitó eseménye. A pályázaton nyertes, így gépre jogosult intézmények géptárgyait egésznapos program várta a KII épületében, a remekül helyreállított, csodaszép 18. századi Selyemgombolyítóban, Óbudán. A „küldöttségek” reggel tíz órától vehették magukhoz a gépeket, amelyekhez rövid, gyakorlati bemutatóval színesített, élőszóbeli kezelési útmutatót, ismertetést is kaptak. Tizenegy órától szoftverbemutatóban gyönyörködhettek a gépükkel nem azonnal hazafelé igyekvők. Adatbáziskezelő, szöveg- és kiadványszerkesztő, nyelvoktató, gazdasági és grafikus programok párhuzamos bemutatója folyt permanensen, miközben videófilmek voltak láthatók a számítástechnika alkalmazási lehetőségeiről, valamint alkalom nyíltott vásárolni is különböző számítástechnikai könyvekből és segédanyagokból. Nyüzsgő, eleven élet folyt a Selyemgombolyító negyedik, földszinti termében, igen kevesen voltak azok, akik magukhoz ragadván az XT-t, azonnal fuvarozták is haza. Két órakor került sor a közművelődési, közhasznú információs hálózat ünnepélyes „felavatására”, a miniszter beszédére. *Czibere Tibor* arról szólt, hogy napjaink információövezetében egyre nehezebb az eligazodás, márpedig erre életbevágóan szükség van, s nemcsak a tudomány világában, a kutatóknak, de a mindennapok sodrában is, mindenkinek. Ezt az eligazodást van hivatva támogatni a közhasznú információkat tároló és szétosztó rendszer, amelynek hálózattá válása csak számítógépek segítségével remélhető. A miniszter örömeinek adott hangot, hogy a nehéz gazdasági helyzet ellenére is mód nyíltott egyszerre hatvan, igaz nem

szuperkorszerű, ám a célnak mindenképp megfelelő számítógépszétosztására. *Czibere Tibor* után *Schiffer János*, a Közművelődési Koordinációs Titkárság osztályvezetője szólt a jelenlévőkhöz, beszélt a hálózat felépítéséről, működéséről, a követelményekről és a tervekről.

A beinduló hálózat munkájáról, az eredményekről és a gondokról, a tapasztalatokról és tanulságokról a *Könyvtáros* a jövőben mindenképp tájékoztatni kívánja olvasóit. Annyit azonban előljáróban is le kell szögeznünk, hogy a gépek



elosztását nem tartjuk minden ízében problémátlanok. Öröndetes, hogy a „nyertesek” közt igen sok a könyvtár (megyei is, főként azonban városiak), ám nem értjük, mit fog a géppel kezdeni több olyan intézmény, amelynek nemigen állnak rendelkezésére információk, vagy legfeljebb ún. belsek csupán. Mivel szolgálják majd ezek a hálózat információgazdaságát? Más. Van olyan város, amelyben két intézmény is kapott gépet (gyalog alig tíz percre vannak egymástól). Vajon miért? Minderre, és a menet közben felmerülő számos más kér-

Holmi

désre csak később kaphatunk (adhatunk) választ.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének társadalomtudományi szekciója, bibliográfiai bizottsága, valamint könyv- és könyvtártörténeti bizottsága tanácskozást rendezett az Országos Széchényi Könyvtár nagy előadótermében. A programban *dr. Reisz Lászlónak*, a KSH történeti-statistikai kutatócsoportja munkatársának *Egyletek és egyleti könyvtárak a száz évvel ezelőtti Magyarországon – egy számítógépes vizsgálat tanulságai* című előadása, valamint *Liszt Lászlónak*, a bibliográfiai bizottság elnökének beszámolója (*Milyen eredményeket értünk el az 1961-es gödöllői bibliográfiai értekezlet óta? Gondolatok a II. Országos Bibliográfiai Konferencia előtt*) szerepelt. A nagy érdeklődésnek örvendő tanácskozás bővelkedett hozzászólásokban és fundamentális kérdések, elsősorban bibliográfiai kérdések kapcsán heves vita is kialakult. A tanácskozás eredményeiről a *Könyvtáros* a közeljövőben részletesebben is beszámolni kíván.

Megnyílt a Német Szövetségi Köztársaság Kulturális és Tájékoztató Központjának könyvtára. Az eseményre némi késséssel került sor, mert – more patrio – a szükséges felszereléseket a hazai cégek kissé késve szállították. A könyvtár egyelőre még viszonylag picinyke, de a tervek szerint rohamosan fog nőni-fejlődni. Elsősorban a német irodalom, az NSZK politikai, kulturális és társadalmi eseményei körében kíván fejlett szolgáltatásokat nyújtani. A könyvtárról és szolgáltatásairól a *Könyvtáros* rövidesen bővebb információkkal fog szolgálni.

Öt nap Moszkvában

1988. szeptember 26. és 30. között Moszkvában rendezték meg a szocialista országok könyvtári szakfolyóiratai főszerkesztőinek 10. tanácskozását.

A konferencián az alábbi témák megvitatását javasolta Sz. Szamszonov, a szovjet *Bibliotekar'* főszerkesztője: 1. Hogyan tükröződnek a szocialista országok könyvtári sajtójának gyakorlatában a pártkongresszusok és konferenciák döntései; 2. a szocialista országok könyvtári szakfolyóiratai tömegszervezési munkájának tapasztalatai; 3. a könyvtári szakfolyóiratok húsz éves együttműködésének tapasztalatai, további fejlesztésének útjai és formái; 1989–1990. évekre szóló együttműködési program megvitatása és elfogadása.

A külföldi résztvevők a Szputnyik Szállóban laktak, s itt, a kongresszusi teremben tartották a tanácskozásokat is. A megnyitó beszédet V. I. Kazekina, a Kulturális Minisztérium osztályvezetője tartotta, majd az egyes országokból meghívott szerkesztők számoltak be lapjuk tevékenységéről, gondjaikról és ered-

ményeikről, bizonyos mélységig kitérve a megvitatásra javasolt témákra. (A résztvevőket nem kívánom itt felsorolni, hiszen a borító



**Bereczky
László**
a
Könyvtáros
fő-
szerkesztője

Sz. Szamszonov vitaindítóját mondja



második oldalán és eme írás mellett fényképek is megtalálhatók.)

A meghívott szerkesztők látogatást tettek egy nagy moszkvai gyermekkönyvtárban, megtekintették a Kreml-beli Kongresszusi Pa-

lotában a *Giselle* című balettet. Nagy élmény volt minden résztvevő számára a zágorszki kirándulás: fél napot töltöttünk a 15. századi kolostorváros és a papnevelde csodáinak megbámulásával. (B. L.)

A könyvtári folyóiratok vezetőinek 10. értekezletén hozott határozatok

A szocialista országok könyvtári szakmai folyóiratainak vezetői 10. értekezletükön (Moszkva, 1988. szeptember 26–30.) az alábbi határozatokat hozták:

A tanácskozás résztvevői, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, az NDK, a Szovjetunió és Vietnam képviselői megállapítják, hogy a szocialista országok könyvtári szakmai folyóiratainak együttműködése fejlődik, konkrétabbá és tartalmasabbá válik. Elmélyítésében és koordinálásában fontos szerepet játszanak a könyvtári kiadványok vezetőinek hagyományos találkozói. A konstruktívan fejlődő baráti és munkakapcsolatok terén három évtized alatt összegyűlt együttműködési tapasztalatok gazdagítják az alkotó kollektívákat, pozitív hatásuk érezhető a kiadványok színvonalának javulásán. A tanácskozás résztvevői a folyóiratok szerkesztősegei közötti alkotó kapcsolatot a szocialista országok kulturális együttműködése részeként fogják fel.

A korábbi tanácskozások határozatainak megfelelően rendszeresen kicserélik éves publikációs terveiket, anyagaikat a könyvtári munka olyan fontos kérdéseiről, mint az állomány gyarapítása és használata, új olvasószolgálati formák bevezetése, könyvpropaganda, a személyzet képzése és nevelése, a módszertani irányítás színvonala, a könyvtárak tevékenységének hatékonyabbá tétele.

Sor került egyeztetett témákról szóló publikációk készítésére. Közös előfeszítéssel kidolgozták az ún. szerzői aktíva megnyerésének és a társadalmi levelezői hálózat megszervezésének elveit, pozitív eredményeket értek el e téren. A nagy októberi szocialista forradalom 70. évfordulójára közös akciót szerveztek a szocialista országokban a kulturális élet és a könyvtárügy területén elért eredmények bemutatására.

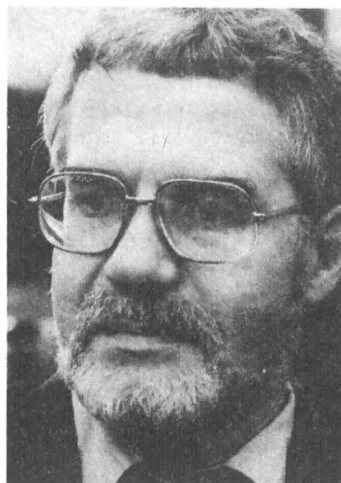
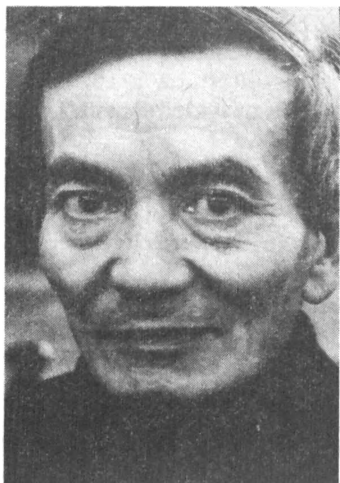
A szocialista országok könyvtári főszerkesztőinek 9. tanácskozásán (Poznan, 1986. szeptem-



ber) született határozatok megvalósításához hozzájárult a tanácskozások első ízben megválasztott ügyvivő titkársága, amely koordinálta a szerkesztősegeknek a 9. tanácskozás programjának megvalósítása és a mostani tanácskozás előkészítése érdekében kifejtett közös tevékenységét.

A korábbi tanácskozásokon előirányzott együttműködési ajánlások megvalósulása bővíti az olvasók szisztematikus, széleskörű tájékozódási lehetőségeit a baráti országok könyvtárügyének helyzetéről és problémáiról, a könyvtári munka tapasztalatairól, a külföldi kollégák szakmai eredményeiről. Ez növeli a könyvtári kiadványok népszerűségét.

Mindezek ellenére a tanácskozás résztvevői megállapítják, hogy a könyvtári periodikumok szerkesztősegei közötti együttműködés fejlesztésének lehetőségei nincsenek teljesen kihasználva. Ma a könyvtáraknak a személyiség alakításában játszott fontos társadalmi szerepét figyelembe véve jelentősen növekszik a szakmai folyóiratok szerepe a szocialista kultúra dinamikus fejlődési folyamatának bemutatásában, a könyvtárügy átalakításában és tökéletesítésében. Ezzel kapcsolatban a tanácskozás résztvevői hangsúlyozták annak szükségességét, hogy erősíteni kell a szerkesztősegek együttműködésének tartalmi oldalát, bővíteni kell a könyvtári elmélet és gyakorlat eredm-



Balról jobbra: Vu Dinh Zem, a VSZK Kulturális Minisztériuma könyvtári főosztályának h. vezetője, a *Könyvtári-bibliográfiai Munka* c. bulletin megbízott főszerkesztője (Vietnami Szocialista Köztársaság); Ludmila Čalková, a *Čitateľ* c. szlovák folyóirat szerkesztőbizottsági tagja (Csehszlovákia); Hans Funke, a *Der Bibliothekar* c. folyóirat és a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* c. bulletin főszerkesztője (NDK)

nyeiről való kölcsönös információcserét segítő alkotó kapcsolatokat. A könyvtári sajtó arra hivatott, hogy aktív propagandistájává váljon a legjobb megoldásoknak, amelyek a szocialista országok és a világ könyvtári gyakorlatában felmerülnek.

A szocialista országok speciális könyvtári kiadványai közötti sokoldalú együttműködés további fejlesztése és gazdagítása érdekében a 10. tanácskozás résztvevői szükségesnek tartják a folyóirat-szerkesztőségek számára a következő ajánlások megtételét: folytatni kell az éves publikációs tervek, az egyes tematikus válogatások és más, a könyvtári szféra tapasztalatairól és problémáiról szóló anyagok cseréjét; olyan válogatások publikálását, mint pl. „Vendégünk a... folyóirat”; folytatni kell a kölcsönös konzultációkat és tapasztalatcseréket a társadalmi levelezői hálózat kialakításával, a szerzőknek az együttműködésbe való bevonásával kapcsolatban a szakmai kiadványok hasábjain; bővíteni kell az olvasásszociológia új eredményeire, a könyvtárügy fejlesztésének hosszú távú irányaira vonatkozó információk cseréjét; támogatni kell a Lenin születésének 120. évfordulójával kapcsolatosan 1989-ben, „Zászlónk, erőnk és fegyverünk” jelszóval szervezendő közös akcióval kapcsolatban a tanácskozáson született javaslatokat, az akció célja a lenini elméleti örökségnek és a

baráti országok kulturális építőmunkájának, többek között a könyvtárügy szervezési kérdéseinek széleskörű népszerűsítése, ennek az akciónak a szervezését az ügyvivő titkárság vállalhatja magára; támogatni kell a tanácskozás résztvevőinek javaslatát, hogy 1989-ben, illetve 1990 első felében szervezzenek közös irodalmi pályázatot a fasizmus feletti győzelem 45. évfordulója alkalmából „A könyv a béke szolgálatában” címmel arról, hogy a szocialista kultúra, a könyvtárügy dolgozói milyen szerepet játszanak a béke megszilárdításában, az atomkatasztrófa elhárításában, a népek közötti baráti és együttműködési kapcsolatok fejlesztésében, a pályázat megszervezése és lebonyolítása a tanácskozás ügyvivő titkárságának feladata legyen; részt kell venni a szocialista országok kulturális intézményei, könyvtárai tevékenységének bemutatásában az UNESCO kezdeményezésére ez évben kezdődött „A kulturális fejlesztés világevztizede” program keretében, valamint az IFLA ülésére való felkészülésben, „A könyvtár szerepe a kulturális értékek méltó felhasználásában” jelszó jegyében; országaik kulturális minisztériumaival át kell tekinteni a rendszeres tapasztalatcsere kérdéseit.

Az előzetes megbeszélések értelmében a szocialista országok könyvtári folyóiratai vezetőinek soronkövetkező, 11. ülése 1990-ben lesz Havannában.

Új hungarika szolgáltatások

Folyamatban lévő munkák és tervek

1988 júliusától az Országos Széchényi Könyvtárban évek óta folyó külföldi hungarika kutatások és a hagyományos kurrens bibliográfiai tevékenység önálló szervezeti keretben, *hungarika dokumentációs osztály* néven kezdte meg tevékenységét. A cél a külföldi hungarikumok feltárásának területén folyó munkák integrált rendszerének és hosszú távú programjának kialakítása. A program a *hungarika bibliográfiák (Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok és a Hungarika Irodalmi Szemle)*, valamint a *Hungarika Regisztráció és Hungarika Információ* néven folyó kutatások egységbe foglalását, a hungarika feltáró tevékenység hosszú távú terveinek kialakítását tűzte ki céljául. Ezek évek óta a Magyarországtudományok című kutatási program támogatását élvezik, s létrejöttüket is ez a támogatás tette lehetővé.

A hungarika dokumentációs osztály keretében adattárak és archívumok építése, valamint az erre alapozott hungarika információs szolgáltatások működtetése folyik. A hungarika dokumentáció feladatrendszere jelenleg három témát ölel fel: hungarika névkataszter (a külföldi magyarság személyiségeinek biográfiai adattára és indexe), külföldi hungarika gyűjtemények számbavétele (Hungarika Minerva), hungarika információs és bibliográfiai tevékenység.

Ki kicsoda a határon túl? Hungarika bibliográfiai adattár. A hungarika névkataszter a külföldi magyarság jelentősebb személyiségeinek biográfiai katasztere és archívuma. Ez a program a magyar biográfiai index hatalmas feladatának egyik, a mai történelmi helyzetben egyre fontosabb metszetét vállalta magára. A hungarika névkataszter a határainkon kívül élő 20. századi magyar szerzők, alkotók, közéleti személyek, művészek, üzletemberek stb. névanyagát, legfontosabb azonosító adatait és az adatok, valamint további életrajzok bibliográfiai forrásait gyűjti. Ennek a módszernek a

kidolgozásánál figyelembe vettük a külföldi magyarság történeti jellemzőit (őshonos és emigrációban élő magyarság) és a módszerek területén kialakult nemzetközi gyakorlatot. Éppen ezek a nemzetközi példák hatnak ösztönzően a feladat megoldására. Egyes nyelvrületeken (német, angol, spanyol) ugyanis átfogó biográfiai indexeket hoztak létre. A külföldi magyarság életrajzi anyagának számbavétele egyes korszakok és diszciplínák vagy régiók szerint itthon és külföldön számos kiadványban megkezdődött, de nyilvántartásuk rendszerbe foglalása és a munkák szisztematikus szervezése mindaddig nem történt meg. Névkataszterünk ezt a hiányt kívánja pótolni.

A névkataszter gyűjtőkörének meghatározását, vagyis azt, hogy ki tekinthető magyarnak, az Országos Széchényi Könyvtár 1976-ban kidolgozott és az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága által megvitatott hungarikummeghatározásra alapozzuk. A kritériumok, vagyis az objektív mérce alkalmazása azonban csak a szükséges adatok birtokában lehetséges. Ezért rendkívül fontos a gyűjtőmunka forrásainak kiválasztása és az adatok minél teljesebb körének összeállítása. A rendelkezésre álló kézikönyvek és gyűjteményes munkák mellett gyűjtjük a sajtóban és egyéb forrásokban szóróanyagosan megjelenő, a határokon túl élő magyarokra vonatkozó életrajzokat, életüket, pályájukat bemutató közleményeket. Indexünkbe, amely jelenleg katalógus formában épül, s a jövőben remélhetőleg számítógépes nyilvántartássá szerveződik, az életrajzokból elsősorban azokat az adatokat emeljük ki, amelyek a magyar mivolt meghatározásában, a tevékenység földrajzi régióinak és jellegének, azaz szakterületének meghatározásában nyújtanak segítséget. A regisztrált adatok a következők: hol és mikor született, illetve halt meg, mikor hagyta el az országot, illetve mikor került külföldre, hol élt azóta, merre vándorolt, mivel

foglalkozik, milyen forrásokat dolgoztunk fel, vagyis milyen forrásokban olvashatunk életéről?

Az általunk feldolgozott forrásokból, életrajzokból *archívumot* építünk, amely szintén az olvasók rendelkezésére áll. Az archívumban őrzött közlemények a kataszterben feltüntetett legfontosabb azonosító adatokon túl, az illető életére és tevékenységére vonatkozóan további adatokkal szolgálnak.

Hol található és hogyan használható a külföldi magyar gyűjtemények? Hungarika intézményi adattár. A hazai és külföldi hungarológiai kutatások szélesedésével egyre fontosabbá válik a kutatás forrásainak és lehetőségeinek ismerete. A külföldi magyar könyvtári gyűjtemények feltérképezése, a gyűjtemények nagyságának, arculatának, használati feltételeinek, feltártsági fokának, a gyűjteményről közreadott katalógusoknak és leírásoknak a számbavétele a célja annak a kérdőíves felmérésnek, amelyet Nyugat-Európa országaiba 1984 óta kiküldünk. A beérkezett válaszok alapján (kiegészítve a nemzetközi kézikönyvek adataival) készül el az egyes országok könyvtári hungarikagyűjteményeit bemutató kiadványsorozat, amely a hazai és külföldi hungarológiai kutatás segédeszköze kíván lenni.

Az adattárunkat útijelentésekből, publikált közleményekből folyamatosan kiegészítjük, s ezeket az adatokat az intézményre vonatkozó archívumokból az olvasók és kutatók rendelkezésére bocsátjuk.

Mi jelent meg határainkon túl magyar nyelven, magyar szerző tollából és rólunk, magyarokról, valamint Magyarországról? Hungarika bibliográfiai adatbázis. A külföldi hungarikumok bibliográfiai adatbázisa számítógépre alapozott információs szolgáltatás és hagyományos bibliográfiai tevékenység keretében kíván választ adni a fenti kérdésekre.

A külföldi hungarikumok gyűjtése és bibliográfiai számbavétele *Széchenyi Ferenctől* kezdve napjainkig megújuló szándék (*Apponyi Sándor, Petrik Géza, Kertbeny Károly* stb.). A feltáró tevékenység azonban nem tudott rendszerré szerveződni. Ennek a megoldása a jövő feladata. A külföldi hungarikumok valamennyi kategóriájában (nyelvi, személyi, tartalmi) megkezdődött a szelektált kurrens regisztráció az 1971-ben megindult bibliográfiákban (*Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok és Hungarika Irodalmi Szemle*). Ezt az alapozó munkát követte 1984 óta a tartalmi eszközeit hasznosító *Hungarika Információ*, amely szolgáltatás vagy teljes egészében

vagy témánként (12 témára bontva: történelem, irodalomtörténet, nyelvészet, néprajz, nemzetiség-nemzetiségpolitika, teológia, képzőművészetek, zene, színház, környezet- és műemlékvédelem, kultúrpolitika-kulturális élet, magyar személyek életrajza) megrendelhető az Országos Széchényi Könyvtártól.

A jövőben a számítógépes bibliográfiai adatbázis magában rejti a szelektív információkeresés, a kurrens és retrospektív témaösszeállítás lehetőségét is. A kurrens tájékoztatást biztosító információ mellett az adatbázis automatizált bibliográfiai rendszerére alapozva remény van a hungarika bibliográfiai rendszer bizonyos területeinek teljesebb kiépítésére. Az összefoglaló bibliográfiai regisztráció szerepét töltheti be a dokumentumtípus szerint elkülönített, éves összeállításban közreadott cikkbibliográfia és könyvbibliográfia, valamint az új indulású időszaki kiadványok bibliográfiája. Ez utóbbiak meghatározott időszakonként és országonként kumulálva a külföldi hungarika dokumentumtermés országonkénti, illetve régiókénti áttekintésére ad majd lehetőséget. A végleges bibliográfiai rendszer kialakítása a szakmai szempontok és az igények mérlegelése alapján várható.

A munkában lévő három hungarika adattár – a biográfiai, az intézményi és a bibliográfiai adatbázis – teljes rendszerének kiépítése megteremti egy szélesebb körű, a modern technika eszközeire alapozott hungarika információs és dokumentációs szolgáltatás feltételeit.

Dr. Kovács Ilona



Osztályvezetőből főigazgató

Juhász Jenő, az MM könyvtári osztályának vezetője 1988. november 1-jétől immáron az Állami Gorkij Könyvtár főigazgatója. Az új főigazgatót, aki mintegy másfél évtizeden keresztül szolgálta a magyar könyvtárügyet a minisztériumban, *Rátkai Ferenc* miniszterhelyettes iktatta be új stallumába, az egész könyvtár munkatársi gárdája jelenlétében, az Állami Gorkij Könyvtár nagyolvasójában.



mára is új terepen. Az osztályvezetőt a megyei könyvtárigazgatók tanácsának salgótarjáni ülésén, az ülés utáni baráti vacsorán – legalább a tanácsi közművelődési könyvtárhálózat nevében – búcsúztatták, új posztjához erőt, energiát, minden szükségeset kívántak a tanács tagjai. A *Könyvtáros* szerkesztősége, a salgótarjáni búcsúztatón jelenlévő főszerkesztő személyében, csatlakozott e

A *Könyvtáros* ezúttal nem vonhatja meg *Juhász Jenő* tizenötéves minisztériumi munkája mérlegét, egyelőre még a Gorkij könyvtári terveiről sem kérdezheti a friss főigazgatót. Az előbbihez legalább némi távlat, az utóbbihoz az kell, hogy *Juhász Jenő* legalább kis ideig tájékozódhasson az ebből a szempontból szá-

kivánságokhoz, ezúttal a nyilvánosság előtt is gratulál az új főigazgatónak. A mérlegvonásra, *Juhász Jenő* terveinek, programjának felvázolására későbbi időpontban kerít sort. Némi „laufot” ad magának is, az egyelőre még a munkából, tájékozódásból ki sem látó főigazgatónak is.

Lapozgató

Műalkotások befogadásának hatásmechanizmusáról és konkrét olvasói magatartásokról szól, összefüggéseiket kutatva *Széplaki Károlynak* a *Korunk* 1988/4. számában megjelent, *Recepciókutatás és befogadasesztétika* című írása. A kétoldalas cikk ismerteti a modern befogadésemélet megalapozói elméleteinek lényegét, *Hans Robert Jauss*, *Wolfgang Iser* munkásságától kezdve *Manfred Neumann*, *Roman Jakobson* és *Lukács György* gondolatainak érintésével *Kamarás István* befogadói magatartást vizsgáló tanulmányáig. A befogadésemélet lényege, hogy a műalkotás nem a maga tárgyi valóságában tekinthető befejezettnek,

hanem abban a szüntelenül változó viszonylat-tömegben, amelyet a keletkezésétől folyamatosan létező interpretációk összessége jelent. *Kamarás István* vizsgálata – a cikk szerzőjének közvetítésében – voltaképpen a lehetséges befogadói magatartások megkülönböztetését és értékelését célozza, elsősül a kreatív-kritikai, másodikul a pragmatikus és művelődni vágyó, harmadikul a passzív-kikapcsolódó magatartást említve. A cikk sommázata: a recepciókutatások mai állása szerint is a befogadói magatartások kialakításában, az erre való ösztönzésben az iskola, majd a közművelődési intézmények szerepe változatlanul meghatározó. (A. R.)

Ezt mind mi írtuk

Harmincöt éve: „A népkönyvtárakban meglevő mezőgazdasági szakkönyv- és folyóiratállomány általában igen vegyes, ezenfelül nem is nagyon simul a tájadottságokhoz. A miskolci megyei könyvtár pl. a múlt évben egy magyar nyelvű és hat – magasabb igényű – orosz nyelvű mezőgazdasági szakfolyóiratot járatott.”

„A falusi népkönyvtárak mellett – amelyek közül még sok maga is gyenge lábon áll – ott találjuk a termelőszövetkezeti, gépállomási, állami gazdasági könyvtárakat. Sőt ezeken kívül még további tagozódást is látunk. A ceglédi Nagy Sztálin tsz-ben pl. külön könyvtára van a pártszervezetnek, a gazdaságnak, az MSZT-nek, a DISZ-nek.”

„Tessék meghinni, sokszor nagyon restellem magam... Jönnek ezek a gyerekek, olvasni akar ez mind és én nem tudok már mit adni nekik... Üres polcnak szegény a gazdája... Hiába mondtam Pesten is, Cegléden is, hogy adjanak nekem vagy négy-ötezer kötetet... azt tetszik hinni adtak?... Pedig ej, de ráférne egy kis kultúra erre a községre!”

„Kaptuk a következő levelet: »A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Szovjet-osztályán Ilf és Petrov könyveit akartam kikölcsönözni, de a könyvtáros elvtárs nem adta ki őket, mondván, hogy Ilf és Petrov művei körül vita folyik a Szovjetunióban. Azt vitatják: nem olyan könyvek-e ezek is, mint a Zsdánov megbírálta Zoscsenko művei voltak. A könyvtáros elvtárs – felettesének rendelkezésére hivatkozva – kijelentette, hogy addig nem kölcsönzi ki ezeket a könyveket, míg az irodalmi vita a Szovjetunióban Ilf és Petrov javára véget nem ér...« Igenis, kötelessége a könyvtárosnak, hogyha valaki mondjuk Ilf és Petrov műveit kéri, felvilágosítania az olvasót, hogy ezek a művek a Szovjetunióknak egy rég meghaladott állapotát tükrözik és azt is szatirikusan.”

„Maga az a körülmény, hogy a regényben

nemigen szerepel már az »Ellenség«, vagy csak nagyon elmosódottan – s így az alakok nem oszlanak a szokásos két táborra, arra szorítja az író, hogy a jószándékú emberek közösségén belül differenciálja a szereplők jellemét. Nincsenek tehát fekete és fehér jellemű emberek – hanem vannak kedves és okos lányok, udvarlós és szemérmes fiúk, energikus és tehetetlen asszonyok: mindez a sokszínű, boldog élet. Egy-két periférikus kivétellel mindnyájan olyanok, akiknek szívügyük a termelőszövetkezet, a gépállomás, szóval a szocializmus.”

„A regény legsikerültebb fejezete azt mutatja be, hogy Szörnyű Rózi szíve választotta, Argyelán Józsi – ki ugyanakkor Hajdú Klári rajongója, hogyan inog meg becsületében: feketeszántást végez néhány középparaszt földjén. A megtévedt fiút, ki egyben az állomás legjobb dolgozója, éppen Hajdú Klári leplezi le – nagy lelki tusa után. A fiú összetörten és megszegyenülten várja a büntetést. De a közösség ítélete nem tör pálcát Argyelán József felett. Töredelmes önkritika és részletes valómáztétel árán a tisztességtelen kereset visszatérítése után Argyelán József továbbra is tagja a becsületes dolgozók közösségének.” (*A Könyvtáros, 1954/1. sz.*)

Huszonöt éve: „Az általános tapasztalatok szülték azt az igényt, hogy a községi könyvtárosok továbbképzése a jövőben közvetlenül segítse gyakorlati könyvtárosi feladataik megoldását. Ennek megfelelően 1964-től új rendszerben történik a részfoglalkozású és a tiszteletdíjas községi könyvtárosok továbbképzése... A *Könyvtáros* egymást követő számaiban külön rovatban jelenik meg – a mostanihoz hasonlóan – az egyes témákat részletező cikksorozat. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársai a témafelelősök, akik országosan, elemző áttekintéssel tárják fel a téma elvi és módszerbeli vonatkozásait, egyben gondoskodnak arról is, hogy a kérdés néhány gya-

korlati szakértője részleteiben kiegészítse azt, vagy ismertesse a vele kapcsolatos helyi tapasztalatait.”

„A könyvtárak fejlődése során a következő években feltétlenül növekedni fog a felnőtt olvasók abszolút száma s ezzel együtt az arányszáma is. Ahol a lakosságból 20, vagy még több százalék könyvtártag, ott természetesen nagyobb a felnőttek részesedése. Ha csak azt sikerül elérni, hogy a 14 évet betöltött könyvtártagok továbbra is olvasók maradjanak (feltéve, hogy nem hagyják el a községet), a felnőtt olvasók száma máris emelkedik.”

„Ha a könyvtár helyiségét más célra is használják (TV klub, színpadi öltöző, iroda, tanterem, orvosi rendelő stb.), a könyveket nem lehet nyitott polcon elhelyezni. De van olyan megoldás, hogy a könyveket nem szekrényben helyezzük el, hanem a kölcsönzés idejére szabaddá tehető állványokon. A lakattal elzárható, de levehető fedőlap, vagy a rács kis költséggel megvalósítható, s éppen olyan biztonságot ad a könyveknek, mint a szekrény.” (*Könyvtáros, 1964/1. sz.*)

Tíz éve: „Ha valaki át akarja tekinteni a megyei könyvtárak statisztikai publikációit, úgy érzi, sűrű erdőbe tévedt. Ebben a miniatűr dzsungelben csupa »egyedi« fa áll, összefüggő, egymást feltételező és kiegészítő *rendszerrel* nemigen beszélhetünk. Ezeknek a statisztikáknak pedig az volna a szerepük, hogy tovább bontsák a *Településeink könyvtári ellátása* (»TEKE«) című, már tízéves múltira visszatérő és szilárd rendszert alkotó KMK-kiadvány adatsorait. De többet is vállalhatnának ennél (vállal is elég nagy hányaduk): kiemelni egy-egy lényeges jegyet az adott területen, szembeötlővé tenni egy állapotot, jelenséget – segítve ezzel a főntartók és a megyei irányítás tisztánlátását a könyvtárügy valós megítélésében, a fejlesztő-ellátó tevékenység alakításában. Nem kívánhatja senki, hogy eredményeinket ne emeljük ki. Természetesen szükség van erre is, ám legalább ilyen fontos – ha nem fontosabb –, hogy ahol hiba van, elmaradt az eredmény, elégtelen az ellátás stb., az is kiderüljön. Az elismerést »hívó« szövegek szerkesztése helyett át kell gondolnunk, hogy mi is a céljuk ezeknek a közleményeknek, mire jók a közölt adat- és viszonyszámok, táblázatok, elemzések, mert minden mérhető, számokkal kifejezhető – vagy legalább megközelítő – jelenség, állapot, változás statisztikai szempontú feltárásának *módszerét* a feldolgozás *célja* szabja meg. Azt is, hogy *mit*, azt is, *hogyan*, milyen

formában publikálunk. Tanulságos volna fejlődésükben megvizsgálni a megyei könyvtárak statisztikai publikációit, de talán fontosabb a ma gyakorlatát megismernünk.”

„Mindenfajta összefüggésnek, nemcsak a könyvvel összefüggő összefüggésnek az legyen a célja, hogy gondolkodásra készítse az embereket. Csak az az ember lehet a társadalom számára hasznos, aki kételkedik, gondolkodik, s a kettő ötvözeteképpen igent mond, vagy nemet mond: és ha igent mond, akkor lelkesen mond igent, ha nemet mond, akkor lelkesen védi a nemet, és van annyira gondolkodó, hogy ha hibás az álláspontja, s hagyja magát meggyőzni, megváltoztatja a nézetét... Az olvasásról is sokszor úgy beszélünk, mint amivel az állampolgár a társadalomnak, a rendszernek szívességet tesz. Az olvasást én úgy fogom fel, hogy folyton végezni kell az agitációt az olvasás érdekében, könyvtárakat kell szervezni, üzemben, munkahelyen, hivatalban, kórházban, iskolában, de azt kell az emberek előtt felmutatni, igazolni, hogy hasznukra válik, ha olvasnak. Az ő hasznára válik, műveltebb lesz, jobban tájékozódik a világban, megérti a természet jelenségeit, a világ jelenségeit, szót tud érteni másokkal, és tegyük hozzá: az olvasás révén okosabb lesz az ember, szebb lesz az élete, örömeiket meríti a könyvből és ezeket az örömeiket képes tovább adni. Csak ezután következnek az, hogy »Olvass, mert ha olvasol: tanulsz, és ha tanulsz, jobban dolgozol, és ettől gazdagabb lesz az ország!« Csak az érti meg ezt, aki megszerette az olvasást, mert aki nem akar olvasni saját örömeire és üdvére, az nem fog azért olvasni, hogy jobban dolgozzon és valaki meg legyen vele elégedve...”

„Sajnos, még azt sem remélhetem, hogy munkahelyemen, a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárában rövidesen tágas, szabadpolcos olvasóteremmel, kényelmes karosszékekkel, olvasóasztalokkal, kutatófülkékkel, az Amerikában általam megszodált modern könyvtártechnikai berendezésekkel várhatjuk valóban értékes könyveink, folyóirataink olvasóit, az egyetem oktatóit és hallgatóit. De a módszerek, tapasztalatok érdemesek figyelmünkre, s mert a számítógépek elterjedésével előbb-utóbb olcsóbb lesz áruk is, fel kell készülnünk könyvtári alkalmazásukra. Amit mégis, leginkább szeretnék: *a szemléletmód megváltozását könyvtárosainkban az olvasókat, olvasóinkban és felettes hatóságaink képviselőiben pedig a könyvtárakat illetően.*” (*Könyvtáros, 1979/1. sz.*)

Durkó Gábor

1916-ban született *Durkó Gábor*, és jóllehet édesapja a századelő neves festőművésze volt, maga pedig már *háromévesen* (!), annyi sem volt még, szerepelt rajzaival kiállításon, olyan „művekkel” pedig, amelyeket a kritika nyomtatásban is megdicsért – életét tisztviselőként töltötte.

Gimnáziumi tanára, *Patkó Károly* festőművész, a római iskola kiválósága mindenáron azt akarta, hogy kiemelkedő tehetségű tanítványa az érettségi után a Képzőművészeti Főiskolán folytassa tanulmányait. A szenvedélyesen rajzoló, rajzaival az iskola büszkeségévé vált diáknak nyilván nem is volt más vágya, anyagi okokból erre mégsem kerülhetett sor. Egy ritka szerencsés csillagzat alatt induló pálya már a kezdet kezdetén jövátéhetetlenül (?) kibicsaklott. Tisztviselő lett Durkó Gábor, az is maradt évtizedeken át. Ám, hogy a művészi kifejezés számára életreszóló, egzisztenciális súlyú angazsáltság, nemcsak az bizonyítja, hogy mindmáig szenvedélyesen rajzol, nemcsak az, hogy állandóan „tanul”, kezdetben magán-képzőművészeti iskolákban (*Örkényi-Strasser*, *Borbereki-Kovács*, *Aba-Novák* és másoknál), később képzőművészeti körökben fejlesztette tudását (negyven éve tagja a budapesti Vasutas Képzőművész Körnek, de az Uvaterv Szőnyi István Képzőművész Köre is „sajátjának” tekintti). Az igazi bizonyosság elhivatottsága mellett mennyiségre hatalmas, minőségre kiemelkedő életműve, számos kiállítása, folyóirat- és napilapközlése (mintegy hat-száz rajza található meg a Kortársban, az ÉS-ben, a fővárosi és vidéki napilapok oldalain).

*

Sokat és sokfélét rajzol Durkó Gábor: faluképeket, kisvárosi utcákat, „furcsa” és „csinos” tájakat, arcokat, „beszélgető asszonyokat”, hegyeket és síkságokat, partra vetett csó-

nakokat és templomokat, különös növényeket, „magányos” fákat, stilizált alakokat, ornamentikából „kiúszó”, önálló életre kelő halakat stb. Grafikáira azonban minden tematikai és megformáltságbeli változatosság, a variációk szinte szédületes gazdagsága mellett sem a „színeség”, az újabb és újabb művészi megoldások keresése jellemző. Nem. Sokkal inkább az elmélyülés, a meditáció, a rokon témák és motívumok újra és újra való felfedezése. A művész sokat és sokfelé járt külföldön, ennek nyomai világosan felismerhetők rajzain: mediterrán táj, délszaki vidék, szélről tisztára söpört, mindent kontúrosan mutató észak-európai síkság rendre megjelenik munkáin. Azonban minden idegen hozadék, minden nem hazai táj éppúgy beleolvad egy eltéveszthetetlenül „durkós” világba, amiként egyneművé, néha csaknem felismerhetetlenül egylényegűvé stilizálódnak a falusi ruhák is a húszas évek divatos toalettjeivel, vagy a papi reverendákkal. Különös, megragadóan egyedi szintézisben egyesül Durkónál az ornamentika, a díszítőművészet eszközkészlete a jelképi stilizáltság formakincsével és az összefoglaló, lényegyet kiemelő, „költőien” realista valóságátással. Ünnepeivé, emelkedetté válik munkáin a falu széle, a kisvárosi peremvidék, ám anélkül, hogy akár a szegényes zsúfoltságot, akár a kopár magányt eltagadná a látványból. Fekete-fehérben is színompászínpadias, nagy korokat idéző a nagykalapos főpapok sétája, ám főszereplőkké e bibornokok semmiképp sem válhatnak Durkónál: egyenértékűek velük a ciprusok, a hegyek vonalai, a fák klasszicizáltan elhelyezkedő oszlopai. A látszólag sokszor oly egyszerű, olyannyira megnyugtató, oly biztos művészettel „kezelt” témák, tájak, figurák épp átlátszóságukkal, transzparenciájukkal utalnak valami bonyolultan titokzatosra, nosztalgikusan rejtelmesre.

Vajda Kornél

Notitia Hungariae...

Bél Mátyás (1684–1749) korának legkiválóbb magyar tudósa három évtizedig tartó kutatás eredményeként *Notitia Hungariae novae historico-geographica* címmel olyan munkát írt, amely *Szekfü Gyula* jellemzése szerint – „ma is példanélküli legnagyobb alkotása a föld- és nemzetleíró tudománynak”. Tartalmát megismerhetjük a hosszú, barokkos címlapból. Eszerint 48 megyéből „a táj fekvését, határait, hegyeit, mezőit, folyóit, tavait, hévizeit, éghajlatát s talaját, természeti adományait s furcsaságait, a különféle nemzetiségű lakosokat, s azok szokásait, a megyék tisztviselőit, a jelesebb családokat, csaknem az összes várost, várat, mezővárost és falut, továbbá egyen-egyenként azok keletkezését és fejlődését, háborúban és békében történt változásait, jelen állapotát igen nagy hűséggel és alaposzággal fejti ki”.

Bél Mátyás adatait számos forrásból merítette. Sokat utazott, átvizsgált minden hozzáférhető köz- és családi levéltárat, kifaggatott mindenkit, akitől valami tájékoztatást remélt, igénybe vette tanítványai közreműködését, nem mulasztotta el a nyomtatott és kéziratoss források tanulmányozását sem: Adatait gondosan ellenőrizte, de magát sem tartotta csálhatatlannak. Mint egyik helyen írta: „[véleményünket] nem tukmáljuk rá másokra és készségesen elfogadjuk, ha valaki bizonyosabbat tud mondani”.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest gyűjteménye *Fejezetek Budapest múltjából* címmel sorozatot indított az állományában található ritka és értékes dokumentumok kiadására. Ennek első két kötetét a Notitiának Pest-Budával foglalkozó fejezeteit választotta. Az első kötet Pesttel foglalkozik, a második Óbudával és Buda „magyar”, vagyis a mohácsi vészig terjedő korszakával. Reméljük, hogy a Szabó Ervin Könyvtár hamarosan teljessé teszi a munkát, és kiadja Buda történetének

„barbár”, azaz a török uralom alatti és az „osztrák”, azaz az oszmán uralom megszűnése utáni történetét is. (A magyar, barbár és osztrák elnevezés Béltől származik.)

A kiadás kétnyelvű. Az egyik oldalon találjuk *Bél* latin szövegű nyomtatványának faksimiljét, a vele párhuzamosakon pedig, tükörképként, a magyar fordítást. Az első kötetet *Szálka Irma*, a másodikat *Déri Balázs* ültette át magyarra. Mindkét fordítás kitűnő, pontosan tolmácsolja a Notitiát minden jellegzetességével együtt. Nyelvezete a barokk eredetinek megfelelően sokszor nehézkes, szövevényes, gyakoriak a körmondatok, de éppen ez tudja hűen visszatükrözni *Bél* latinos gondolat-zövést.

A Pestről szóló kötet rövid bevezetése tájékoztat a nagy polihisztor munkásságáról, a helytörténeti kutatások fejlődéséről és a Szabó Ervin Könyvtár feltárási tevékenységéről. Kár, hogy a két évvel később megjelent második kötet nem utal legalább két sorban erre a bevezetőre és az előszóra, mert az, aki csak ezt veszi kézbe, joggal hiányol *Bél Mátyásról* egy rövid ismertetőt.

A két kötet példaszerűen gondos kiállítása a Szabó Ervin Könyvtár házi sokszorosítóüzemét dicséri. Az érdekes tartalom és a szép külső azonban megérdemelte volna a kemény kötést. Kimaradt a kiadásból a borítólapon levő korabeli fametszetek alkotójának neve, korának és tárgyának feltüntetése.

Bél hatalmas művéből nyomtatásban 1735 és 1749 között csak tíz megye leírása jelent meg, a terjedelmesebb rész, harmincnégy megyéről, mindmáig kéziratban maradt. Ez a mostani kiadás talán ráébreszti tudományos könyvkiadásunkat, helytörténészeinket egy régi mulasztásra: *Bél* Notitiája kéziratban maradt négyötödének megjelentetésére: (*Szerk. Csomor Tibor. 1–2. köt. 1985–1987. FSZEK. 150, 197 Ft.*)

Vértesy Miklós

A Könyvtári Jegyzések, a Békés Megyei Könyvtár szép című tájékoztatója legújabb, 1988/1-es számában is igen gazdag, értékes anyagot kínál olvasóinak. Kiemelkedően fontos írás mindjárt a szám élén álló *Surján Miklós*-cikk is a helyismereti dokumentumok feltárásáról (a pécsi *Surján Miklós* írása azzal az ürüggyel került a békéscsabai lapba, hogy a szerző Szanazugban adta elő az írásban összefoglalt újszerű nézeteket egy jelentős szakmai tanácskozáson), de igen érdekes és megfontolandó gondolatokat fogalmaz meg a számban *Knyihár Andrásné* és *Takácsné Olasz Irén* tanulmánya is a községi könyvtárak gyermekszolgálatáról. Sorolhatnánk tovább is az érdekes, értékes, a hálózati híradóknál nagyobb nyilvánosságot is megérdemlő írásokat, ám ezúttal egy mindezeknél fontosabb dokumentumra kell felhívunk olvasóink figyelmét. *A Visszatekintés* című írás főhőse *dr. Némédi Endre*, a gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatója, akivel *Balogh György* beszélgetett el, egy egész napon keresztül. A monstrebeszélgetésnek persze csak a töredéke kerülhetett bele az interjúba (reméljük, a kimaradt részek megvannak magánoszalagon), az azonban így is hű tükre egy társadalomtörténetileg, művelődéstörténetileg és természetesen könyvtártörténetileg fölülte tanulságos, imponáló következetességű, nagy hatású pályának. *Dr. Némédi Endre* kiválóan érzékelteti saját életútja elbeszélésével egy egész, kissé feledett értelmiségi nemzedék „vonzásait és választásait”, a német eredetű családnév 1935-ös (!) magyarosításától a diplomássors háború előtti nyavalyáin keresztül a világháborús katonai szolgálatig, a szerepválalást a háború után, a hivatás megtalálását, és a hatvans évek kemény, alapozó-kiteljesítő könyvtárosi munkálkodását. *Némédi Endre* 1977-ben ment nyugdíjba, természetesen, ahogy a nagy öregek, mindmáig keményen

dolgozik. Sokszálú életművével mindenkinek érdemes megismerkednie.

Az Együtt, a Szolnok megyei könyvtárak híradója 1987/1–2-es száma (sajnos kissé lassan csordogálnak e számok) „kötelező” olvasmánya mindenkinek, aki hírlapok feltárásával, repertorizálásával foglalkozik. Az 1975-ös zalaegerszegi KMK–MKE tanácskozás óta aligha mondtak el vezető szakemberek ennyi megszívlelnivalót e kérdéskörrel, mint az *Együtt*-nek ebben a számában. *Bényei Miklós* (Gondolatok a helyi hírlapok feltárásáról) nemcsak összefoglalja mindazt, ami lényeges 1975 óta történt, de a hazai szakirodalom, repertóriumkritika szempontjait tetemesen bővíti is. Egészen nagyszabású perspektívát nyújt cikke végén az országos hírlapok feltárása kapcsán. Ugyancsak imponáló, ahogy *Kertész Gyula* foglalkozik a problémával. Pontokba foglalja több évtizedes elméleti-gyakorlati munkásságának – úgy tűnik – végsőikig kiérlelt tanulságait. A szám azonban más fontos írások sokaságát is felmutatja. Ilyen mindenekelőtt *Lengyelné Molnár Kláráné* az állománygyarapítás „kérdőjeleiről”, *Suppné Tarnay Gyöngyié* a könyvtárosok legfőbb segítőtársairól, a „jövő generáció nevelőiről”. A szám tudományos jellegét, „stichjét” fontos könyvtártörténeti dolgozatok nyomtatékostják. *Takács Béla* és *Kiss Istvánné* írásai.

A Hálózatok, a Zala megyei művelődési otthonok és könyvtárak tájékoztatója 1988/1-es száma élén a megyei könyvtár tragikusan elhunyt igazgatójának, *Németh Lászlónak* nekrológia olvasható. Ezt követően három hosszabb beszámolót közöl a folyóirat: *Bangó Béla* a megyei tanácsi könyvtárhálózat 1987. évi munkájáról ír, *Kiss Ferenc* a megyei művelő-

dési otthonok hálózatának eredményeit mutatja be a statisztikai adatok tükrében, *Baranyai György* pedig a Zala Megyei Könyvtárban bevezetett közérdekű-közhasznú információszolgáltatást ismerteti. Sok hír, felhívás, helyi információ, aktuális fejleményekhez fűződő helyi reagálás olvasható még a *Hálózatok* lapjain, a szemlélőnek azonban némi hiányérzete támad. Miközben – országos visszhangot kelteve – megújul a megye könyvtári élete, a zalaiak rendre meglepetéseket okoznak, lapjuk mintha kissé visszafogott, nagyon is módszertani körlevél-jellegű maradt. Bizonytalán érdemes lenne itt is innoválni, hisz egyre több azoknak a hálózati híradóknak a száma, amelyek kilépnek, kiléptek a szűkös keretek közül, általános érdeklődésre számot tartó cikkeket, tanulmányokat produkálnak.

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője 1988/2-es száma élen igen fontos, tanulságokban gazdag tanulmány olvasható *Kovács Gáborné* tollából. A cikk a B típusú könyvtárak zenei részlegeinek problémáit vizsgálja, természetesen főként Vas megyei tapasztalatok alapján, de széles kitekintéssel, általános tanulságok levonásával, figyelemre méltó gyűjteményszervezési javaslatokkal. Némiképp e cikkhez kapcsolódik *Némethné Fehér Katalin* írása a videokazetták nyilvántartási kérdéseiről. Az értesítő ezúttal is igyekszik közelebb hozni egymáshoz a megye különböző könyvtárait, megismertetni egymással a különböző műhelyeket, intézményeket. Ebben a számban a REMIX szombathelyi leányvállalatának szakszervezeti könyvtára, a Berzsenyi Dániel Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet könyvtára, valamint a csákánydoroszlói ÁMK könyvtára mutatkozik be. Olvasószolgálatosok, elsősorban gyermekkönyvtárosok érdeklődését keltheti fel *Járai Andrásné* kis tanulmánya a magatartászavarban szenvedő könyvtárhasználók különböző típusairól.

A Somogyi Könyvtárak 1988/1-es száma is a könyvtári munka 1987-es eredményeit-gondjait tekinti át. *Varga Róbert* különösen elmélyült, széles körű adatbázison nyugvó munkája a tanácsi közművelődési hálózat szisztematikus elemzését nyújtja, *Halász Lászlóné* a szakszervezeti könyvtárhálózat munkáját mutatja be. Utánzásra csábító felhívást adott közre a tájékoztató folyóiratban a

Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár módszertani osztálya és helyismereti részlege: *Felhívás Somogy megye könyvtártörténetének tanulmányozására*. Utánozni érdemes nemcsak a törekvést, de a módszert is. A felhívás ugyanis részletesen közli a kutatandó-tanulmányozandó kérdések listáját, utal a kívánatos munkamódszerre, tippeket ad ahhoz, hogy a „hőskorszak” somogyi munkásaihoz milyen kérdésekkel célszerű beállítani stb. Reméljük, belátható időn belül a felhívás eredményeiről is beszámolhatunk.

A Magyar Könyvszemle 1988/1-es számának „sztártanulmánya” kétségkívül *Borsa Gedeon* értekezése: A hazai ösnyomtatványok változatai. A tudós akribiával készült írás nemcsak konkrét eredményei miatt jelentős. Legáltalább annyira fontos az összehasonlító ösnyomtatványelemzés módszertanát tekintve is, hiszen a szerző bravúros technikával vizsgálja három hazai ösnyomtatvány példányait, ismertetve egyúttal a legjobb külföldi módszereket is. Aktuális mondandója is bőségesen van *Csáki Pál* könyvtörténeti tanulmányának (A ponyvairodalom „megrendszabályozása” az 1940-es évek elején). Az „aluljáró-irodalom” miatt aggódók közvetlen analógiákat találhatnak mind a „ponyva” elterjedése, mind az ellene való küzdelem módozatai közt a csaknem félszázados múltban. Fontos művelődés- és mentalitástörténeti kérdéseket feszeget *Monok István* 16–17. századi olvasmánykultúrákat vizsgáló tanulmánya.

A Könyvtári Figyelő 1988/1-es száma enyhe csalódást kelt az olvasóban. Lehet, a folyóirat „megritkulása” (mint korábban, a *Könyvtáros* 1988/8-as számában, szölvünk róla, a Figyelő bizonytalan ideig csak négy füzetrel jelentkezhett) keltett oktalan várakozásokat. Úgy véltük, a csökkent terjedelem miatt ezen-tül csupa ingyencéggel fog majd szolgálni a folyóirat. Nyilván a várakozás volt túlfeszített. Az első szám mindenesetre nem csak „unikumokat” kínál. A tanulmány rovatban *Lebovits Imre* szól a BME Központi Könyvtára múltjáról, jelenéről és jövőjéről (lásd ezzel kapcsolatban a *Könyvtáros* cikkét az 1988. évi 9-es számban), *Dömötör Lajosné, Egyházy Tiborné* és *Kováts Zoltán* a Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat tizenhat évének mérlegét készítik el, ugyancsak *Kováts Zoltán*

ír az IATUL (a Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Egyesülete) és a hazai tagkönyvtárak kapcsolatairól. Számunkra kiemelkedően érdekes *Urbán László* írása volt: A harántpályás tömöraktár. Nyilván mindenkinek érdemes elolvasnia, aki a raktározás egyre súlyosabb gondjaival kénytelen szembesülni. A Kitekintés rovat legfontosabb írása valószínűleg *P. J. Th. Schoots* Online rendszerek a közművelődési könyvtárakban című írásának *Szöllősy Éva* által készített tömörítetté.

Az előzetes, az első szám által némileg oktalannak tűnő várakozásoknak teljességgel megfelel a Figyelő második-harmadik, összevont száma. Ez a füzet a könyvtárosképzéssel kapcsolatos ismeretek valódi kis monográfiáját nyújtja. *Tom Wilson, Margaret Redfern, Bob McKee, Bob Usherwood* a külföldi tapasztalatokról, koncepciókról, tervekről és módszerekről adnak gazdagon tagolt, információs tájékoztatást, *Pálvölgyi Mihály, Darányi Sándor, Nagy Attila, Alföldiné Dán Gabriella és Hegedűs Péter* nemcsak a hazai helyzetet vázolják, de újszerű megfontolások, modellek garmadáját hozzák. A Kitekintés rovatból *Kiss Jenő* írását kell mindenképp kiemelni: ingyenesség és/vagy térítés a közművelődési könyvtárakban.

A Komárom Megyei Könyvtáros 1988. évi első száma is az 1987-es évről hoz vezetőségi beszámolókat: *Lajos László*t a tanácsi, *Gyuró Gyuláné*t a szakszervezeti hálózat munkájáról, eredményeiről és gondjairól. Némiképp ezekhez a cikkekhez kapcsolódik *Kreitler Imréné* írása a könyvtárközi kölcsönzések alakulásáról. A szám igazi érdekességei azonban részint a tatabányai Mórnicz Zsigmond Városi Könyvtár adatbankjáról szóló írás, részint az Örökségünk rovat könyvtártörténeti és helyismereti dolgozatai. *Dr. Bárdos István* az esztergomi Belvárosi Katolikus Olvasókör könyvtáiról ír, igen sok érdekes adattal, *Kocsis Lászlóné* pedig a Tatabányai Városi Könyvtár helyismereti-helytörténeti gyűjteményét mutatja be.

Az Orvosi Könyvtárosnak már két száma is megjelent 1988-ban. Az első élén *Christine Deschamps* cikke olvasható a francia orvosi könyvtárakról, majd javarészt informatikai cikkek következnek: *Fedinecz Sándor* az orvostudományi és egészségügyi információ helyzetéről és perspektívájáról értekezik, *Bor-*

sy Tamás az információtervezés, információszervezés kérdéseit boncolja, *Kránitzné Király Katalin, Mezey Gy. János* és *Klesitz Angéla* közös tanulmánya pedig a magyar onkológiai bibliográfia számítógépes információrendszerét mutatja be. Kiemelkedően érdekes *Benda Mária* cikke az európai orvosi könyvtárak helyzetéről. A második szám vezető írása *Marc Walckiers*-é. Az EAHIL elnöke hatalmas táblóban rögzíti a legújabb európai orvosi könyvtárosi kezdeményezéseket. (Az EAHIL-ről a *Könyvtáros* 1988/9. számában olvasható bővebb ismertetés.) Inkább egzotikusnak tekinthető, az olvasók érdeklődését ritkaságértékével felkeltő *Gudrún Hannesdóttir* beszámolója az izlandi egészségügyi könyvtárakról. Ez a szám egyébként fölülte gazdag témakörökben (nemigen jellemző ez az inkább egy-egy téma alaposabb körüljárását feladatának tekintő *Az Orvosi Könyvtárosra*): *Forrai Judit* egy múlt századi orvosi referálólapot mutat be, *Koltay Tibor* arról elmélkedik, hogy „Miért nehéz jó referálási instrukciót készíteni?“, a Kitekintés rovat a kórházi könyvtárosok továbbtanulási igényeiről tartalmaz gondos összeállítást, *Szilágyiné Csécs Mária* pedig a Kubai Köztársaság orvostudományi információs rendszerét mutatja be. A laikus olvasónak valahogy ez a sokszínű szám rokonszenvesebb, olvasmányosabbnak tűnik, mint a megszokott, fölülte tudományos korábbi füzetek.

A Műszaki Egyetemi Könyvtáros 1988-as első számának cikkei az átlagosnál szélesebb körű érdeklődésre tarthatnak joggal igényt. *Berencei László* és *Szabó Zsolt*né a BMEKK számítógépparkjáról közölnek alapos áttekintést. Szólnak a működő és tervezett adatbázisokról, a különböző szoftverekről, valamint az online szakirodalomkeresésről. Ugyanígy érdekes *Lécesné Mesterházi-Nagy Márta, dr. Lebovits Imre* és *Frank Róza* nagy szemléje az új európai egyetemi könyvtárépületekről. Ezt a cikket érdemes mindenkinek elolvasni, akit bármilyen vonatkozásban érdekel a könyvtárépítészet. Művelődéstörténeti szempontból is igen tanulságos *Pedroni Emma Anna* nagy levéltári anyagot felhasználó tanulmánya a Budapesti Műszaki Egyetem névváltozatairól. Jelentős helyet foglalnak el a lapban a könyvismeretesek, kiemelkednek közülük *dr. Németh József* recenziója *Lebovits Imre A műszaki haladás hazai és nemzetközi irányai* című monográfiájáról.



DURKÓ GÁBOR grafikáiból

(Cikkünket lásd az 52. oldalon)



